

Cennet Ehlinin Miskinleri	7
Düşmana Rağmen Ümidim Var.....	7
Yüzlerini Çevirdiler.....	7
A'râf Ashâb Hakkında Görüşler	7
Amelleri Eşit Gelenler	7
Araf Peygamberlerdir	8
Fetret Zamanı?.....	9
Hikâye (Kıyamette Kurtuluş)	9
Hulasa.....	9
İşârî ve Tasavvufî Manâlar	10
Ricâlüllah (Allah Erleri)	10
Ashâb-ı A'râf	11
Ashâb-ı A'râfın Girmek İstedığı Cennet	11
Nimetin Kadrini Bilmek	11
Ashâb-I Araf'ın Nidaları	11
Yüce Meali:	11
Tefsîr-i Şerifi:	12
Kâfirlerin Reisleri	12
Ayak Takımı ve Toplanan Mal.....	12
Fakir Müslümanlar Cennette	12
Cennet Ehline Korku yok	12
Zemmedilen Bazı Duygular.....	13
Adam Olmak	13
Gerçek Haşmet	13
Mal ile Mağrur Olma	13
Mal Sevgisi ve Kibir.....	13
Güzel Ahlak İçin Dua	13
Peygamberimizin Tevazuu	14
Saadetin Alâmeti?.....	14
İşârî ve Tasavvufî Manâlar	14
Ashâb-i A'râf ve Cemâlüllâhı	14
Mukarreb Melekler	14
Hikâye (Havas ve Ehas)	15
Mürşid-i Kâmilden Ayrılmamak Lazım	15
Miskinleri Sevmek.....	15
Cennetin Anahtarı.....	15
İnciler Taşların içinde.....	15
Efendimiz (s.a.v) in Miskinliği İstemesi.....	16
Miskin Kimdir?	16
Ateş Ehlinin İstekleri	16
Yüce Meali:	16
Tefsîr-i Şerifi:	16
İfâza'nın Manâları	16
Midelerin Kulu	17
Allah'ın Kulları	17
En Faziletli Sadaka	17
Su Sadakası En Hayırlı	17
Sadakalar Ölülere Fayda Verir	17
Suyun Tahsis Edilmesi	17
Kırk Sene Sonra Gelen Cevap	18
Cennet Nimetleri Kâfirlere Haramdır	18
Dini Eğlence Edinmek	18
İsmail Aleyhisselâm'ın Dini.....	18
Kabe'nin Çevresinde Oynamaları	18
Oynamak	19
Çalgı	19
Şaka	19
Dünya Hayatına Aldanmak	19
Cennetin Meyveleri	19
Dünyanın İki Vasfı	19

Kâfirler Cehennemde.....	20
Kâfirlerin Âhireti Unutması?	20
Âyetleri İnkâr Ettiler.....	20
Kur'ân-ı Kerim İlim Ve Rahmetle Tafsil Ediliyor	20
Yüce Meali:	20
Tefsîr-i Şerifi:	20
Kur'ân-ı Kerim.....	20
Kıyamet	21
Kıyamet Gününde Temenni.....	21
Nefislerine Zulmettiler	21
Kafirler Geri Dönselerdi.....	22
Meşveret Gerek	22
Fırsat Kaçarsa Bir Daha Asla Geri Dönmez	22
Son Pişmanlık.....	22
Akıllı Pişmanlık Gerekir	23
Ümit ile Kuruntunun Farkı?	23
Akıllı ve Âciz Kişi?	23
Gam Üçtür	24
Asıl Korkulacak Şey?	24
İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Hazretlerinden Dua.....	24
Âlem-İ Halk Ve Âlem-İ Emr	24
Yüce Meâlî:	24
Tefsîr-i Şerifi:	24
Altı Günde Yaratılması?.....	25
Acele Şeytandandır.....	26
Allah Mahlûkatı Teenniyle Yarattı	26
Acele'nin Güzel Olduğu Yerler	26
Allâhu Teâlâ Kaadir ve Hakimdir.....	26
Altı Çeşit Mahlûkat	26
Arş	27
Arş-ı İstiva.....	27
Arş Önce Yaratıldı.....	27
Mahlûkatın Yaratılış Sırası	28
İstivâ'dan Murad	28
Te'vilât-i Necmiyyeden	28
Gece Gündüzü Bürür	30
Nefsin Zulmeti ve Kalbin Nuru	31
Gece ve Gündüz	31
Güneş Ay ve Yıldızlar	31
Halk ve Emir Allah'ındır.....	31
Halk ve Emr Nedir?.....	32
Âlemler İki Çeşittir.....	32
Âlem-i Halk Âlem-i Emre Tabidir	32
Allah Yücedir	33
Rakım, Tebâreke ve Meta.....	33
Hamd Gerekir	33
Dua Ve Zikir.....	33
Yüce Meali:	34
Tefsîr-i Şerifi:	34
Rab İsm-i A'zamdır.....	34
Hızır Aleyhisselâm'a Göre İsm-İ Azam.....	34
Uzak ve Sağır'a Dua Etmiyorsunuz	35
Zikri Hafîy (Gizli Zikir)	35
Sesli Zikir	35
Zikr-i Hafî	35
Duada Tazarru	35
Duadan Sonra	35
Dua'da Eli Tutmanın Şekli.....	36
Beddua Ederken Elleri Tutmanın Şekli	36
Hikaye (Dua'da Eller)	36

Duanın Kıblesi.....	36
Duada Elleri Bitiştirmek.....	36
Dua'da Eller Gögüs Hizasına Kaldırılır.....	37
Dua'da Haddi Aşmak.....	37
Efendimizin (s.a.v.) Tavsiyesi Ettiği Dua.....	37
Mühim Şeyler İçin Dua.....	38
A'râbinin Güzeli Bir Duası.....	38
Fesat Çıkartmayın.....	38
Haddâdî (r.h.) buyurdular:.....	38
Korku ve Ümitle Dua.....	38
Karib Kelimesi.....	38
Dua Edene Allah Yakındır.....	39
Hitâb-ı İlâhi ve kul.....	39
Hikâye (Dua).....	39
Dua'nın İcabeti İçin.....	40
Hikâye (Dua ve Hac).....	40
Dua Kişiye Göre.....	40
Kabul Olunacak dua.....	40
Zararların Defi İçin Dua.....	40
Dost ve Düşmana Karşı.....	41
Dua Bir Hediyedir.....	41
Ümidimiz Allâha'dır.....	41
İşârî ve Tasavvufî Manâlar.....	41
Rüzgâr, Bulut Ve Güzeli Şehirler.....	41
Yüce Meali:.....	41
Tefsîr-i Şerifi:.....	42
Rüzgârlar.....	42
Rüzgâr Anında Dua.....	42
Rüzgârî Harekete Geçiren.....	42
Rüzgâr ve Bulutlar.....	43
Rüzgârların İsimleri ve İşleri.....	43
Rüzgârlar ve Bulutlar.....	43
Yağmur Rahmettir.....	44
Ağır.....	44
Yağmur ile.....	44
Beled?.....	44
Bitkiler Çıkarıldı.....	44
Ölüler de Bitki Gibi.....	44
Ölülerin Diriltilmeleri.....	45
Mezarlarında Uykuyu Verilmesi.....	45
İşârî ve Tasavvufî Manalar.....	45
Hikâye (gizli müslüman).....	45
Allah'ın Su Verdiği Kılıç.....	46
Dostun Lütfü.....	46
Hakikî Müessir.....	46
Allah'tan Dileğimiz!.....	46
Hoş Memleket.....	46
Bakımsız ve Kötü Toprak Verimsizdir.....	46
Şükredenler İçin.....	47
Şeriatlar Hayat Suyudur.....	47
İlâhî Feyizi Kabul Şartı.....	47
Hikâye (Behlül'ün Harun Reşide Öğütleri).....	47
Hikâyeden Çıkarılan Dersler.....	48
Kalbin Nuru Nefse Tesir Eder.....	48
Nefis Kalbe Hakim Olursa.....	48
Nuh Aleyhisselâm.....	49
Yüce Meali:.....	49
Tefsîr-i Şerifi:.....	49
Nûh Aleyhisselâm'ın Nesebi.....	49
Nuh Aleyhisselâm'ın Hayatı.....	49

Putlara İlk Tapan	50
Nuh Aleyhisselâmın Daveti	50
Nasihat	51
Risâlet ve Nasihat?	51
Nasihat Nedir?	51
Nuh Aleyhisselâm'ın Kavmi	51
Tebliğ İçin Vasıta	51
Nasihatın Faydaları	52
Güven?	52
Yalanlalayanlar	52
Rahmet ve Azab	52
Kör Kavim	53
Basiretleri Körelmiş	53
Cemâline Bakabilmek	53
Kalb Gözüyle Bakmak	53
Aynaya Aydınlık Veren?	53
İşâri ve Tasavvufî Manâlar	53
Hikâye	54
Nasihat Vermek	55
Hûd Aleyhisselâm	55
Yüce Meali:	55
Tefsîr-i Şerifi:	55
Âd Kavmi	55
Hûd Aleyhisselâmın Nesebi	55
Âd Kavminin Bazı Özellikleri	56
Hûd Kavminin İtirazları	56
İşâri Manâlar	56
Emin Nasihatçi	57
İlmî Bir Tetkik	57
Bir Nahiv Kaidesi	57
Te'vilât-i Necmiyyeden	58
Âd Kavmi	58
Lügatler Değişiktir	58
Nimetleri Zikredin	59
Taklîd	59
Gelmek	59
İsimler Hakkında Mücadelesi	59
İsim ve Müsemmâ	60
Âd Kavminin Putları	60
Azab	60
Müminler Kurtuldular	60
Kurtuluş Neyle Olur?	60
Kâfirlerin Kökleri Kazındı	60
Kurtuluş ve Helakin Sebepleri	61
Hikaye (Ad kavmi)	61
Rüzgâr	63
Belâlar Umûmidir	63
99 Peygamberin Kabiri?	63
En Emin Belde	64
Mekke'nin Fazileti	64
Günahın Hicret	64
Vatan Sevgisi	64
Semûd Kavmi	64
Yüce Meali:	64
Tefsîr-i Şerifi:	65
Semûd Kelimesi	65
Salih Aleyhisselâm	65
Salih Aleyhisselâm	65
Semûd Kavmi	66
Allah'ın Devesi?	67

Hayvana İlişmemek	67
Mucizeleri Gördükten Sonra.....	68
İşârî ve Tasavvufî Manâlar	68
Nimeti Hatırlamak	68
Yazlık ve Kışlık Evleri	68
Uzun Ömür	69
Fesat.....	69
Tecâvüz ve Fesat	69
Üst Tabaka, Alt Tabaka.....	69
Hakkı Haykırmak	69
Münazara Örneği	70
Müstekbirler Küfürlerini İlan Etiler.....	70
Münâzara'nın Temeli	70
Kâfirlerin Yerilmesi.....	70
Mü'minlere Övgü.....	71
Rızâ Yapmaktır.....	71
Salih Aleyhisselâm'ın Devesi	71
Devenin Yaz ve Kış Hayatı	71
Deveyi Öldürme Planları	71
Derûnî Bir Manâ.....	72
Azap İstemeleri.....	72
Semûd Kavminin helaki?.....	73
Ses ve Zelzele	73
Helak Oldular	73
Diz Üstü Çökmeleri	73
Cüsüm.....	73
Semûd Kavminin Hikayesi	74
İmanı Yeis	74
Bir Peygamberin Üzüntüsü!?.....	75
Semûd Kavminin Katıntıları.....	75
Mesneviye Göre Salih Aleyhisselâm'ın Devesi	75
İşârî ve Tasavvufî Manalar	76
Lut Aleyhisselâm.....	76
Yüce Meali:	76
Tefsîr-i Şerifi:	76
Livâta'yı İlk Çıkaran.....	77
Lût Aleyhisselâm'ın Nasihati.....	77
Sürgün Sebebi!	78
Ehli Kelimesinin Manâları.....	78
Lut Aleyhisselâm'ın Hanımı	79
Taş Yağdı	79
Cimrilik ve Fuhuş	79
Livâtanın Mucidi	79
Sahibini Kırk Gün Bekleyen Taş.....	79
Fuhşun En Çirkini.....	80
Livâta Yapan Hayvanlar	80
Livâta'ya Götüren Şeyler	80
Namus Namustur	80
Hikâye (Livata).....	80
Lezbiyenlik de Zinadır.....	81
Tüysüz Oğlanlar Kadın Hükümündedir.....	81
İmam-ı Azam'ın Uygulaması.....	81
Hikaye (livâtaya yol)	81
On Sekiz Şeytan	81
Kendini Koruması Basit Sevgilerden.....	82
Erkeğin Erkeğe	82
Hanımına Dübüründen Gelen Mel'ündür.....	82
Cennette Hoşlanılan.....	82
Zeyrekzâdeye Cevap.....	83
Livâta'nın Hükümü	83

Hanefî Fıkhnına Göre Livâta	83
Devlet Karar Verir	83
İmâm-ı Âzam'a Göre Livâta	84
Hayvana Cinsel İlişki.....	84
Câhil Sofunun Haramdan Korunması.....	84
El ile İstimna.....	84
Elleri Hamile Olarak Haşr Olanlar!	85
El ile İstimnâ'nın Cezası	85
Şuayb Aleyhisselâm	85
Yüce Meali:	85
Şuayb Aieyhisselam ve Kavmi	85
Şuayb A.s.'ın Mucizelerinden Biri.....	86
Şuayb Aleyhisselâm'ın Nasihatleri	86
Halkı Aldatmak	86
Dünya Hırsı	87
Emânete Riâyet.....	87
Yeryüzünde Fesat Çıkartmayın	87
Manevî ve Maddî Yollar.....	87

Cennet Ehlinin Miskinleri

Allâhü Teâlâ hazretleri, onları (ashâb-ı a'râfı) affetmek ve bağışlamayı dilediği zaman, onları bir nehre götürür. O nehre; "Hayat nehri" denilir. O nehrin deresinin (kanalının) iki tarafıaltındandır. İnci ile bezenmiş ve süslenmiştir. Toprağı misktendir.

(Çakıl ve taşlan yakuttandır). O onları o nehre atar (ashab-ı a'râf nehirde yıkanılar) Tâ ki renkleri düzelir. Göğüslerinde beyaz bir ben (leke) kalır. O beyaz ben sebebiyle tanınırlar. Sonra onlar getirilir. Ve cennete girerler. Onlara, Cennet Ehlinin Miskinleri" ismi verilir.¹

Düşmana Rağmen Ümidim Var

Hafız (k.s.) buyurdular:

Ümidim vardır;

Düşmana rağmen;

Kıyamet gününde,

Onun feyiz ve affını ümit ediyorum...

Günah yükümü omuzlarımın üzerine koymaz!.²

Yüzlerini Çevirdiler

Gözleri ateş ehli tarafına çevrildiği vakit de;"

Yani cehenneme bakarlar. Nazarlarının cennet ehline taalluklarında taarruzun olmaması ve cehennem ehline baktıklarında hemen yüzlerini çevirmeye taalluk etmesi; onların birinci taallukları (yani cennet ehliyle ilgilenmeleri) rağbet ve meyletme yoluyla olduğu, ikincinin (cehennem ehline bakıp hemen yüzlerini çevirmeleri) bunun hilâfına (cennet ehline rağbet etme temennisiyle bakmalarının aksine korku ile) bakmalarındandır...

Zâhidî tefsir³inde buyurdu:

(Vazifeli) melek Allâhü Teâlâ hazretlerinin emriyle onların yüzlerini cehennem ehline çevirir.. Dediler,"

Cehennemliklerin kötü hallerinden Allâhü Teâlâ hazretlerine sığınarak dediler ki;

Yâ Rabbena/ ey rabbimiz!

Bizleri o zâlimler topluluğuyla beraber kılma!"

Yani ateşin içinde... Yani onlar kendi günahları sebebiyle bu şekilde Allâhü Teâlâ hazretlerine dua ettiler....⁴

A'râf Ashâb Hakkında Görüşler

(Ashâb-ı A'râf, hakkında on beş değişik görüş vardır:

1- Sevap ve günahattan müsavi olan mü'minler,

2- Peygamberler,

3- Şâhidier

4- Fazilet sahibi mü'minler,

5- Fakihler,

6- Kıyametin âdilleri,

7- Ban sahabeler,

8- Melekler,

9- Şehidler,

10-Anne ve babalarından birinin râzî olup diğerinin râzî olmadığı kişiler,

11- Veled-iZinâ,

12- Müşriklerin evlâtları,

13- Fetret devrinde ölenler,

14- Küçük günah sahipleri,

15- Büyük günah sahipleri.... Şimdi bunları sırayla teker teker göreceğiz: ⁵

Amelleri Eşit Gelenler

¹ Ed-Dürri'l-Mensûr: c. 3. s. 464, tbnî Kesir: c. 2. s, 220, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/540-541.

² Divân-ı Hafız-ı Şirâzî, s. 167, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/541.

³ Zâhidî tefsîri, İmam Allâme Ebû Recâ Necmüddin Muhtar bin Mahmûd ez-Zahidî el-Hanefî hazretleri'nin yazmış olduğu çok değerli bir tefsirdir, imam zahidî 658 H. yılında vefat etti.

⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/541-542.

⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/542.

(Birincisi: A'râf ehli, hem cennete bakıyor ve hem de cehenneme bakıyorlar. Kendilerini ikisinden birine girdirecek rüchânları yoktur... Secdeye davet olundukları zaman - kıyamet günü tekliflerden kalan sadece secdedir- (A 'raf ehli) hemen secde ederler. Secde etmeleri üzerine, hasenat mizanları ağır basar ve böylece cennete girerler. Ashâb-ı A 'rafın tayini hakkında söylenen sözlerin bu birincisidir.)⁶

Araf Peygamberlerdir

İkincisi: Ashâb-ı A'râf, peygamberlerdir. Allâhü Teâlâ hazretleri onları, kıyamet gününde diğer insanlardan ayırtmak için o sûrların en yüksek yerlerine oturttu ki onlar;

1- Cennet ehlini görsünler.

2- Ve cehennem ehlinin hallerine muttali olsunlar.

3- Onların sevaplarının miktarlarını bilsinler.

4- Onlar, kendi ümmetlerinin azaplarına şâhidier olsunlar. Ve buna göre,

"Bunlar ümit etmekle beraber henüz ona/cennete girmemişlerdir." Kavı-i şerifi "Nida etmektedirler," fiilinin mefûlünden hâl'dir. O mefûl de "Ashâb-ı cennete/cennet ehli"dir...

Çünkü, mevkıf (Arasat) ehlinin en şerefli ve en değerlileri için; cennete girmeyi tama etmek, yakışmaz. Yani mevkıf ehlinin eşrafi cennet ehline nida ettiler ve onlar A'râfın üzerindeydiler ve halbuki cennet ehli daha henüz cennete girmemişlerdi. Ve onlar, cennete girmeyi ümit ediyorlardı, demektir.

Yine gelecek olan vecihlerinde de "Ashâb-ı Arâftan murad, yüksek derece sahipleridir... Üçüncüsü:

Ashâb-ı A'râf şâhidierdir. Bu şâhidier, mevkıf (Arasat) ehli arasından temyiz edilip seçilmiş ve ziyadesiyle ta'zîm görmeyi hak etmiş olan zatlar olup; Allâhü Teâlâ hazretlerinin mevkıf ehli hakkındaki; hükmü, fazilet ve adaletinin iktizâsını müşahede etmek için cennet ile cehennem arasına çekilmiş olan sûrların en yüksek yerlerine oturtulmuş olan zatlardır.⁷

Dördüncüsü:

Ashâb-ı A'râf, fazilet sahibi mü'minlerdir. Onlar, kendi nefislerinin meşguliyetinden fariğ oldular. Ve insanların hallerine muttali olmakla meşgul oldular.

Hadis-i şerifte şöyle vârid oldu:

Kıyamet gününde mahlukatın hepsi toplandığında, bir münâdî şöyle nida eder:

Fazilet ehli neredeler?"

(Bu çağrı üzerine) bazı insanlar kalkarlar, yürürler. Sür'atle cennete giderler. Ve derler ki:

Bizler fazilet ehliyiz!" Onlara denilir:

Sizin faziletiniz ne idi?" Onlar cevap verirler:

Bizler, zulme uğradığımız zaman, sabrederdik! Bize kötülük yapıldığı zaman, affederdik! Bize karşı cehalet yapıldığında halim olurduk!" Onlara;

Girin cennete! Cennet amel edenlerin ne güzel ecridir! derler.⁸

Beşincisi:

Ashâb-ı A'râf, sâlih, âlim ve fakih olan bir kavimdir...

Bu onların diğerleri üzerine olan meziyetleri, fıkıh ve ilmin şerefinden dolayıdır...

Altıncısı:

Kıyametin âdilleridir. Onlar insanların amellerine şâhidlik edenlerdir. Onlar her ümmetten seçilmiş kişilerdir.

Yedincisi:

Ashâb-ı A'râf, Abbâs (r.a.), Hazret-i Hamza (r.a.), Ali bin Ebî Talib (r.a.), Cafer Zü'l-Cenâhayn (iki kanat sahibi) r.a. ecmeîn hazerâtıdır...

Bu zatlar, kendilerini sevenleri, yüzlerinin aklığı (beyazlığı ve nurânî) olması sebebiyle ve kendilerine buğzedenleri de yüzlerinin kara olması sebebiyle hemen tanırlar...

Sekizincisi:

Ashâb-ı A'raf bu (cennet ile cehennem arasında çekilmiş olan) sûrlarla vazifeli meleklerdir. Onlar, (Arasat erilinin) cennet ve cehenneme girmelerinden önce kâfirleri mü'minlerden ayırırlar. (3/167)

(Bunlar melekler oldukları halde; onlar için ve a'raf üzerinde birtakım ricâl/adamlar..." kavı-i şerifiyle) onlara adamlar ismi verilmesi ise onların erkek adamları suretinde görünmelerinden dolayıdır. Onunla (yani fe adamlar) kelimesiyle cinler ifade edildiği gibi; ve doğrusu ins'ten bazı adamlar, cinden bazı adamlara sığınıyorlardı da onların istilâlarını/azgınlıklarını artınıyorlardı.⁹

Bu cinlerin erkek adamlar suretinde olmalarından dolayıdır. Melekler, cehennem ehlini gördükleri zaman;

"Yâ Rabbena/ ey rabbimiz! Bizleri o zâlimler topluluğuyla beraber kılma!" diye dua ederler.

⁶ Bu malûmat daha önce geçmişti. Fakat birliğin sağlanması, bu konuda araştırma yapanlara kolaylık olması ve Ashâb-ı A'raf hakkındaki malumatın bir arada olması için; Musannif, Şeyh İmam İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) hazretlerinin affına sığınarak buraya aldım. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/542-543.

⁷ Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, kıyamet gününde kullarının hesaplarını görürken, "Ashâb-ı A'raf'ı kendi adalet, fazilet ve hükmüne şâhid tutmaktadır.

⁸ Hilyetü'l-Evliyâ, c.3. s. 139. ihyâ-u Ulûmiddin,

⁹ El-Cinn: 72/6,

Çünkü melekler, Âdem oğulları gibi mükelleftirler. Bundan dolayı meleklerin kendi nefislerinin emniyeti için dua etmeleri inkâr olunmaz.

Dokuzuncu:

Onlar (ashâb-ı a'râf) şehidlerdir. Savaşa çıkan ve babalarının izni olmadan harplerde savaşı ve orada düşmanlar tarafından öldürülen şehidlerdir.

Bu şehidler, Allah yolunda öldürülmek sebebiyle cehennem ateşinden azâd olundular. Fakat babalarına isyan ettikleri (ve babalarının izni olmadan savaşa çıkıp öldürdükleri) için de cennetten hapsedildiler...

Onuncusu:

(Ashâb-ı A'râf), kendilerine babalarını râzî edip, annelerini memnun edemeyenlerdir, veya annelerini râzî edip, babalarını râzî edemeyenlerdir.

On birincisi: (Ashâb-ı A'râf) veled-i zina olanlardır.

On ikincisi:

(Ashâb-ı A'râf,) müşriklerin (ve bütün kâfirlerin) daha sabî iken ölen küçük çocuklarıdır.

On üçüncüsü:

Onlar (ashâb-ı a'raf) fetret devrinde, dinlerini değiştirmedikleri halde ölenlerdir. ¹⁰

Fetret Zamanı?

Fetret zamanı, İsa Aleyhisselâm ile Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin arasında ki zamandır...

On dördüncüsü:

Onlar (Ashâb-ı A'râf,) küçük günah sahipleridir. Küçük günahları olup, o küçük günahları dünya hayatında, elemeler, musibetler, belâlar ve fitnelerle silinmeyen (yani dünya hayatında küçük günahlarına keffâret olmak üzere musibet ve elem çekmeyen) kişilerdir.

Bunlar, bekletilirler. Bunların büyük günahları yoktur. Kendilerinin bu gam, keder ve hüznün çekmeleri için cennetten hapsedilirler. Onların çektikleri bu üzüntüler, küçük günahlarına mukabil olmuş olur...

On beşincisi:

Bunlar (Ashâb-ı A'raf) kible ehlinde, Allâhü Teâlâ hazretlerinin Kur'ân-ı kerimde zikrettiği büyük günah sahipleridir... ¹¹

Hikâye (Kıyamette Kurtuluş)

Bazı sâlihlerden Buyurdu:

Bir gece beni uyuklama tuttu. Uyudum. Bir rüya gördüm. Rüyamda sanki kıyamet kopmuştu. İnsanlar hesaba çekiliyorlardı. Bir kavmi cennete götürüyorlardı. Bir kavmi de cehenneme götürüyorlardı. "Ben cennete gittim ve onlara seslendim:"

Ey cennet ehli! Sizler Rıdvan'ın mahallinde cennete yerleşmeye ne sebebiyle nail oldunuz?" Onlar, bana dediler ki:

Rahman olan Allâhü Teâlâ hazretlerine itaat etmek ve şeytana muhalefet etmek sebebiyle cennete nail olduk!"

Sonra ben cehennem ateşinin kapısına geldim. Onlara seslendim:

Ey cehennem ehli! Ne sebebiyle cehenneme girdiniz?" Onlar, cevap verdiler:

Şeytana itaat etmek ve Rahman olan Allâhü Teâlâ hazretlerine muhalefet etmek sebebiyle cehenneme girdik!"...

"Bir de baktım ki, bir kavim cennet ile cehennem arasında beklemektedirler. Onlara sordum:"

Sizin hâliniz nedir? Neden cennet ile cehennem arasında bekleyorsunuz?" Onlar:

Bizim parlak günahlarımız ve az sevaplarımız var! Günahlar, bizim cennete girmemize mâni oldular. Hasenat ve iyiliklerimiz de bizim cehennem ateşine girmemize engel oldular..." dediler ve şu beyitleri okudular:

Bizler, bir kavimiz, Bizim büyük günahlarımız var!

(O büyük günahlarımız) bizim ona vasıl olmamızı menettüer. Onlar bizi terk ettiler;

Bocalar bîr halde ve şaşkın bir durumda....

Bizi tuttular; ona doğru adım atmaktan (bizi engellediler...) ¹²

Hulasa

İşte bütün bunları bana müyeser ve kolay kılınan ve benim toplamış olduğum sözler ve görüşlerdir. (Siz daha çoğunu tefsir ve hadis kitaplarından toplayın...)

Hâlin hakikatini en iyi bilen Allâhü Teâlâ hazretleridir... ¹³

¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/543-546.

¹¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/546.

¹² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/546-547.

¹³ Elmalı tefsiri, Ashâb-ı A'râfi şöyle özetlemiştir: "A'raf" kelimesi "arf"ın çoğuludur. Arf ise her hangi bir yüksek yer demektir ki, bu münasebetle atın yelesine, horozun i-biğine "arf" denilmiştir. Buna göre A'raf, meşhur görüşe göre cennet ile cehennem a-rasındaki perdenin,

İşârî ve Tasavvufî Manâlar

Bu âyet-i kerimede şu işaretler vardır:

Cennet ehliyle cehennem ehlinin arasında olan perdeler, beşerî vasıflar ve nefsanî kötü ahlaklardan (ibâret)tir... Cehennem ehli, bu hicap (ve perdelerin) ardından cennet ehlini görmüyorlar.

(Aynen bu şekilde) cennet ehli ile ehlüllah'ın arasında da hicap yani perdeler vardır. Ehlüllah, Ashâb-ı A'raf'tır. O (bu perde) ahlakî vasıflar ve ahlâk-ı hamîde-i ruhanî sıfatlardandır... Cennet ehli de, elhüllah'ı bu hicâb (perdelerin) ardında göremezler.

Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

Artık iki taraf arasında bir hicap/perde ve a'raf üzerinde birtakım ricâl/adamlar..."

Yani ashâb-ı a'râf, cennet ehlini kalbin nuru ve zulmetinin eserlerinin nişanelerinden biliyor ve tanıyorlar.

A'râf a A'râf ismi verildi. Çünkü a'râf, marifet ehlinin vatanı ve yerleştikleri yer olduğu içindir.¹⁴

Ricâlullah (Allah Erleri)

Allâhü Teâlâ hazretleri, marifet ehline de ricâl/adamlar," (Allah erleri) ismini verdi...

Çünkü onlar recûliyet (adamlık ve Allah eri olmakla) mâ sivâ'nın dışında yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin dışında olanda tasarruf etmektedir. Erkekler, kadınlarda tasarruf ederler. Mâ sivâ'dan hiçbir şey, Allah erlerine tasarruf edip, hâkim olamaz.

Şu kavli-i şerifte oldu gibi;

Nice erler ki; ne ticâret, ne alışveriş kendilerini zikrullah'tan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoymaz. Kalblerin ve gözlerin kıvranaacağı günden korkarlar.¹⁵

Yine şu cihetle ki, Allâhü Teâlâ hazretleri, havas kullarını ricâl adamlar," diye zikretti. Şu kavli-i şerifte olduğu gibi;

Mü'minlerdendir o erler ki, Allah'a verdikleri ahde/söze sadâkat ettiler/bağlı kaldılar. Kimi adağını ödedi/şehid oldu, kimi de gözetiyor... Ve hiçbir suretle/sözlerini değiştirmediler.¹⁶

Yine şu kavli-İ şerifte de olduğu gibi:

Onun içinde, ebedi/aslâ namaza durma. Tâ ilk günden temeli takva üzerine kurulan mescid, içinde kıyamına elbette daha layık ve müstahıktır. Onun içerisinde öyle ricâl/adamlar var ki, çok temizlenmeyi severler. Allah da çok temizlenenleri sever.¹⁷

Zira muhakkak ki, avam ile havâssi birbirinden temyiz ve tefrik eden yön;

1- Hakkı talep etmek,

2- Yüce himmetlere sahip olmakta

Recûliyet (erkekçe davranmadır...)¹⁸

sûrun yüksek tepeleri demek olur. İbnü Abbas'dan "sıratın şerefeleri" diye bir görüş de rivayet edilmiştir. Fakat Hasan-ı Basrî hazretleri demiştir ki A'raf, marifet (bilmek) kelimesindedir. Ve mânâ: "Cennet ehli ile cehennem ehlini simala rından tanımak üzere bir takım kimseler vardır." demektir. Kendisine bu kimseler, "iyilikleri ve kötülükleri eşit olan kimselerdir", denildiğinde dizine vurmuş, ve "bunlar, demiş, Allah Teâlâ'nın cennet ehli ile cehennem ehlini tanımak ve birbirinden ayırmak Çizere tayin buyurduğu bir kavimdir. Vallahi bilmem belki bir kısmı beraberimizdedir". Hasılı A'raf üzerindeki adamların tefsirinde başlıca iki görüş vardır:

Birincisi: Ebu Huzeyfe ve diğerlerinden rivayet edildiği üzere bunlar amelde kusur etmiş ve mizanda iyilikleri ve kötülükleri eşit gelmiş Allah'ı birleyen bir topluluktur ki, cennet ile cehennem arasında bir müddet kalırlar. Sonra Allah Teâlâ haklarında bir hüküm verir, ikincisi: Bunlar, peygamberler, şehidler, hayırlılar, âlimler veya adam şeklinde görünen melekler gibi, dereceleri yüksek birtakım zâtlardır, denilmiş ki birincilere göre öyübj ^ij U^&lo ^İ "henüz cennete girmemiş, fakat girmeyi arzu edenlerdir." kayıtları, seslenen A'raf ehlinin halini beyandır. Yani cennet ehli, cennete girmiş, bunlar girmemişlerdir. Fakat arzu ve ümit ederler. Onlara özenirler de, "selâm ve selâmet size" derler. İkinciye göre ise. o sırada cennet ehlinin hâlidir. Yani cennet ehlinin henüz cennete girmemiş ve girmek ümidinde bulunmuş oldukları sıradadır ki A'raf ehli onları selâmetle müjdeliler. Elmalı tefsiri: c. 3, s. 2167, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/547.

¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/548.

¹⁵ En-Nûr: 24/37,

¹⁶ El-Ahzâb: 33/23,

¹⁷ Et-Tevbe: 9/108, Yasin sûresinde, "Ashâb-ı Karye"den bahsederken, o resullere iman eden ve halkını imana davet "Habib-i Neccâr" hazretleri de J'j "Bir adam" (Bir Allah eri," diye zikredildi.

"Ey hemşehrilerim!" dedi; "uyun o gönderilen rasûllere. Uyun sizden bir ecir istemeyen o zatlara ki, onlar hidâyete ermişlerdir. Hem neyime, kulluk etmeyeyim ben; o beni yaratana? Hep de döndürülüp O'na götürüleceksiniz. Hiç ben O'ndan başka mabudlu mu tutarım? Eğer o Rahman bana bir keder irâde buyurursa/verirse. onların/putların şefaati benden yana hiçbir şeye yaramaz ve beni kurtaramazlar. Şüphesiz ben o vakit açık bir dalâl ve sapıktık içindeyim. Haberinizi olsun ki ben rabbimize iman getirdim, gelin dinleyin beni!"

(Onlara böyle nasihat eden kendi adamlarını -Habib-i Neccar taşıyarak öldürdüler. Habibi Neccar Şehid oldu. ve ona.) Denildi ki: Haydi gir cennete!"

Ay!" dedi; "N'olurdu kavmim bilselerdi, rabbim bana ne mağfîret buyurdu, Beni ikram

olunan kullarından kıldı!" Yasin sûresi: 20-27,

Ricâlullah olmak için erkek cinsi olması şart değildir. Nice kadın cinsi vardır ki, Allah erlerinin sınıfına dâhildirler. Mesela şu âyet-i kerimede Hazret-i Meryem için müzekker sîgası kullanılmıştır:

"Bir de İmran'ın kızı Meryem'i ki. ırzını pek sağlam korudu. Fakat biz ona Ruhumuzdan nefhettik/üfledik. Hem rabbinin kelimelerini ve kitablarını tasdik etmişti, hem kani'tin'den İdi/gönülden itaat edenlerden idi!" Et-Tahrîm: 12,

¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/548-550.

Ashâb-ı A'râf

Çünkü "Ashâb-ı A'râf, himmetlerinin yüceliğiyle beşerî nazlardan (ve avamın seviyesinden) çıkıp yükselmişler, tarakkî etmişlerdir. Cehennemden derekelerinden ruhâniyetin zirvesine ve cennetin derecelerine yükselerek çıkmışlardır. Onlar iki dânn (dünya ve âhiretin) nimetlerine iltifat etmezler. Ve onlar iki menzilin kemâlâtına asla eğilip yönetmediler. Tâ ki böylece kâinatı aştılar. Ve böylece A'râf'ın üzerinde oturdular.

A'râf, cennetlerin üzerinde olan yüce bir mertebedir. O Rahman'ın katında kudus'ün nazireleridir. Ve onlar cennet ve cehennem ehlini gözetleyip görüyorlar...

Cennet ehlini gördüler. Cennet ehlinin sevinç ve (nimetlerle) meşguliyet içinde olduklarını gördüler...

"Ve" Mevlâ Teâlâ hazretlerinden kendilerine gelen nimetlerle meşgul oldular.

Ashâb-ı cennete/cennet ehline, "Selâmün aleyküm" diye nida etmektedirler..."

Yani size afiyet olsun, demektir. Sizin içinde olduğunuz,

- 1- Nimet-i mukîm,
- 2- Hür-i ıynler,
- 3- Kasırlar (saraylar)
- 4- Ve cennetin bütün nimetleri size afiyet olsun...¹⁹

Ashâb-ı A'râfın Girmek İsteddiği Cennet

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, ashâb-ı a'râfın himmetinden haber vererek; şöyle buyurdu:

Bunlar ümit etmekle beraber henüz ona/cennete girmemişlerdir..."

Yani cennetin nimetlerini ve derecelerini müşahede ettiler; onlardan hiçbir şeye meyletmediler... Üzerinde geçip gittiler.

Onlar cennete girmediler. A'râfın üzerindedirler. Onlar, Allâhü Teâlâ hazretlerine vusulü ümit ediyorlar. Ve onlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin nefesine izafe ettiği cennete girmeyi ümit ediyorlar. Şu kavî-i şerif ile; "Ve gir benim cennetime."²⁰

Nimetin Kadrini Bilmek

Ve gözleri ateş ehli tarafına çevrildiği vakit de:"

Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerini cehennemden hangi derekelerinden kurtardığı ve kendilerini hangi kerametlerle müşerref ve has kıldığı hakikatiyle mübtelâ olup cehennem ashâbı tarafına yüzleri çevrildiği vakit; Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine vermiş olduğu nimetlerin kadr u kıymetini bilirler...

Yine bu kabildendir; kemâlât erbabına, Akıl ve kalblerine doğan; nefsânî hatıralar:

Onların mübtelâ kıldıkları dünyevî bir şey, Makam, Mevki, Halk ile meşguliyet ki, (Ana sebepleri:) Uzletin, tecridin, Allâhü Teâlâ hazretleriyle ünsiyetin, halvetlerin, (Ve benzerî manevî nazların) kıymetini bilmeleri içindir..

Nimetin şükürünü hakkıyla edâ etmenin yolu, nimeti görmektir... Dediler,"

Nimeti verenle beraber;

Yâ Rabbena/ ey rabbimiz! Bizleri o zâlimler topluluğuyla beraber kılma!"

Yani sen bizi, onların;

- 1- Vasıflarından,
- 2- Ahlaklarından,
- 3- Derekelerinden,
- 4- Ve onların içinde oldukları durumlardan halâs edip kurtardıktan sonra da;
- 5- Bizi bir daha cehennem ehli kılma, Te'vilât-i Necmiyyede de böyledir.²¹

Ashâb-ı Araf'ın Nidaları

Yüce Meali:

O eshâb-ı a'râf, sîmalarıyla/yüzleriyle tanıdıkları birtakım ricale/adamlara da nida edip:

Gördünüz mü; cemiyetinizin ve yaptığınız kibir ve azametinin size hiç faydası olmadı.

Ta şunlar mıydı o sizin, "Allah bunları -kaabil değil-rahmetine erdirmez' diye yemin ettikleriniz" dedikten sonra, berikilere dönüp:

Girin cennete! Size korku yok, artık siz mahzun olacak/üzülecek değilsiniz" demektedirler.²²

¹⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/550-551.

²⁰ El-Fecr: 30, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/551.

²¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/551-552.

Tefsîr-i Şerifi:

Ve o eshâb-ı a'râf, da nida ettiler."

Onlar, dereceleri yüce olan peygamberler ve mevkîf ehlinin eşrafı (ileri gelen) kimselerdir. Bu âyet-i kerimenin evveline yakışan ve münâsîp olan manâ budur....

Zira onların;

Girin cennete! Size korku yok, artık siz mahzun olacak/üzülecek değilsiniz"²³

Kavl-i şerifleri, amellerinde taksiratı olana {günah ve hata sahiplerine) denilmesi layık olmaz...²⁴

Kâfirlerin Reisleri

Bir takım ricale/adamlara..."

Kâfirlerin reislerinden bir takım adamları cehennem ehlinin arasında gördükleri zaman... Onlar:

1- Ebû Cehil bin Hişâm

2- Velid bin Müğîre,

3- ÂsbinVâil

4- Ve benzerlerini...

Art "Sîmalarıyla/yüzleriyle onları tanıyorlar..." anda onların kötü hallerine delâlet eden alâmetleri ve 2- Dünyada onları reisliklerinden dolayı tanıyorlardı. kavl-i şerifinin başındaki be harfî sebebiyet i-çindir...²⁵

Ayak Takımı ve Toplanan Mal

"Dediler:" Bu kavl-i şerif nida etti" kavl-i şerifinden bedel'dir.

Yani, Ashâb-ı A'râf dedi... Ashâb-ı A'râf, sûrlar üzerinde olup, kâfirlerin reislerine hitaben onları azarlamak ve onların başlarına gelenlere alaylı bir şekilde seslenirler:

Gördünüz mü size hiç faydası olmadı?" "İstifhâmiyye oiup, takrf içindir. Veya (mâ) nâfiye içindir.

İkincisine göre manâsı: Azabı sizden def edemedi..."

Cemiyetinizin

Yani sizin;

1- Etbânınız (size tabi olanlar),

2- Taraftarlarınız,

3- Veya topladığımız mallar, demektir.

Ve yaptığımız kibir ve azametiniz. masdariyyet içindir.

Yani sizin halka büyüklenmeniz, demektir.

Yani; Yani sizin büyüklenmeniz ve kibirlenmeniz, (başımıza gelen) azaba mâni olmadı," demektir.²⁶

Fakir Müslümanlar Cennette

"Ta şunlar mıydı o sizin, "Allah bunları -kaabil değil- rahmetine erdirmez' diye yemin ettikleriniz...."

Bu kavl-i şerifin hepsi, Ashâb-ı A'râfın kâfirlerin reislerinden olan adamlara söyledikleri sözlerinin tamamındandır.

Bu kavi-i şerif, kendisinden önceki kavii ile nasb mahaliinde omuş oluyor.

Bununla, mü'minlerin zayıflarına (fakirlerine) işaret edilmiştir. Kâfirlerin dünyada kendilerini hakîr gördükleri, küçümsedikleri ve açıkça yemin ile onların cennete girmeyeceklerini iddia ettikleri fakir mü'minler...

Allah bunları kaabil değil- rahmetine erdirmez" kavl-i şerifi, Siz yemin ettiniz" kavl-i şerifinin cevâbıdır.

Manâsı Farişî olarak şöyledir: Bu topluluk, onlardır ki, dünya hayatında siz onları kendi nazarınızda hiçbir şey sanmadınız, demektir.²⁷

Cennet Ehline Korku yok

Girin cennete!"

Yani, Ashâb-ı A'râf, fakir Müslümanlar tarafına döndüler;

1- Hazret-i Bilâl (r.a.),

²² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/552.

²³ el-A'râf: 7/49,

²⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/553.

²⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/553.

²⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/553-554.

²⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/554-555.

2- Suhayb (r.a.),

3- Selmân (r.a.)

4- Habbâb(r.a.)

5- Ve benzerleri fakirlere dönerek, onlara; -"Girin cennete! Kâfirlerin reislerinin burunlarının yerlerde sürtünmelerine rağmen (cennete girin de)!

"Size korku yok,"

Cehennem ehli korktuğu zaman, size korku yoktur. artık siz mahzun olacak/üzülecek değilsiniz."

Cehennem ehli üzüldüğü zaman, size üzüntü yoktur...²⁸

Zemmedilen Bazı Duygular

Bu âyet-i kerimede yerilen sıfatlar;

1- Mal²⁹

2- Büyüklük,

3- Kibirleşmek,

4- Çok mal ile böbürlenmek,

5- Çok avâne (yardakçı ve ayak takımı) ile övünmek,

6- Ve yardımcıları ile sevinmek³⁰

Adam Olmak

Sa'dî Şîrâzî (r.h.) buyurdular.³¹

Mâl nimetine nail olan kişi, Sırf malı sebebiyle hiçbir kimseden; Değildir, daha iyi ve daha üstün! Zira merkebe, atlastan çöl giydirdiler; Atlas çöl, merkebi merkeplikten çıkaramaz Bu akıl ve himmetle sana "adam" diyemem, (yani bu akılsızlık ile...)

Ve seni adam yerine koyup sana itibâr edemem

Senin ardında yüz hizmetçi dolaşsa bile...³²

Gerçek Haşmet

Haşmet ve azamet sahibi kimse;

Tekebbür edip büyüklenir,

Ama bilmez ki, asıl haşmet;

Hilim (yumuşak huyluluk) iledir³³ (3/169)³⁴

Mal ile Mağrur Olma

Çünkü zaman, bir alçağı devlet ve nimet sahibi yapar. Derviş ve fakirin dar gönlüne de yük koyar. Zulüm ve cefâ yükünü yükletir. Çünkü mağrur ve mütekebbir kişiler, Hep evlerini yani saraylarını yükseltirler, Ve evlerinin önüne de, pislik ve süprüntü dökerler. (Yani mağrur olan mal sahipleri fakirlere yardım elini uzatmaz kendilerini fakirlerden saklarlar...)³⁵

Mal Sevgisi ve Kibir

Bil ki, muhakkak ki mal sevgisi ve büyüklük taslamamak (kibirleşmemek) nefsin ahlaklarındandır.

Sâliklerin {seyr-u suluk yolunda olan tarikat, tasavvuf ve irfan talebelerinin) mutlaka mal sevgisi ve kibirden temizlenmeleri gerekir.³⁶

Güzel Ahlak İçin Dua

²⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/555.

²⁹ Yerilen ve zemmedilen mal, haramdan toplanan veya helaldan toplandığı halele (zekat, sadaka, cihâd ve benzeri malî ibâdetlerle) hakkı verilmeyen maldır. Mütercim.

³⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/555.

³¹ Ruhu'l-Beyân tefsirinin metninde bu beyitlerin Şeyh Sadî k.s. hazretlerine ait olduğu söylenmiyorsa da, bu beyitler, Şeyh Sa'dî Şîrâzî hazretlerine aittir. Mütercim.

³² Bostan-ı Sa'dî s. 120. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/555-556.

³³ Bostan-ı Saa'dî, s. 126.

³⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/556.

³⁵ Bostan-ı Sa'dî. s. 67, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/556.

³⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/557.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin dualarından biri de şuydu:

Allâhüm! Benim yaratılışımı güzel yaptığın gibi benim ahlakımı da güzel yapî"³⁷

Halbuki Allâhü Teâlâ hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini Kur'ân-ı kerim'de şöyle medih edip övmüştü:³⁸

"Ve her halde sen pek büyük bir ahlâk üzerindesin!"³⁹

Peygamberimizin Tevazuu

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, fakirler ve miskinlerle beraber oturur ve onlarla beraber yemek yerdi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, çocuklara uğrar ve onlara selâm verirdi.

Bir adam geldi. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin heybetinden titremeye başladı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ona buyurdular:

Sakin ol! Korkma! Ben bir melik değiiim! Ben Kureyş'ten kadîd (güneşte kurutulmuş et) yiyen bir kadının oğluyum!"

buyurdular.⁴⁰

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ashâbının içine karışarak onlarla beraber otururdu. Sanki onlardan biriydi. Hatta bir yabancı geldiğinde, sahabelere bakar ve onların içinde hangisinin Efendimiz (s.a.v.) hazretleri olduğunu bilmezdi. (Efendimiz s.a.v. hazretlerinin sahabelerden daha özel bir hâli, hareketi, oturması ve giyimi yoktu....)

Yabancı kişi, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini tanımak için sorardı.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini biri çağırıldığında mutlaka ona;

Buyurunuz!" derdi.

Bütün bunlar, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin tevazuu ve onun mütevazı olmasındandı...⁴¹

Saadetin Alâmeti?

Zü'n-Nûn-i Mısrî (k.s.) hazretleri buyurdular: -"Saadetin alâmeti (şunlardır):

- 1- Sâlihleri sevmek,
- 2- Salihlere yaklaşmak,
- 3- Kur'ân-ı kerimi okumak,
- 4- Geceyi uyanık geçirmek (özellikle seher vaktini.)
- 5- Âlimlerin meclislerine devam etmek,
- 6- Kalb yufkalıdır....⁴²

İşârî ve Tasavvufî Manâlar

Bu âyet-i kerimede şu işaretler vardır:

Muhakkak ki mü'minler ve âlimler, bazı zamanlarda, zahiri ilimleri sebebiyle, muhabbet ve marifet ehli ve talebe erbabına; kendi himmetlerinin düşüklüğünden dolayı (zahir âlimleri ve mü'minler, maneviyat ehline) derler ki: Muhakkak ki sizden hiçbiriniz asla vusûla ve visal mertebesine nail olamaz!" ve hatta bu iddiaları için bir de Allah'ın adına kasep edip yemin ederler...⁴³

Ashâb-i A'râf ve Cemâlüllâhî

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, ashâb-ı a'râf için buyurur: "Girin cennete!"

Bana izafe edilen kuds'ün hazirelerinde ve âlem-i ceberutta olan cennete.... Size korku yok,"

Ondan çıkma korkusu yok Ve artık siz mahzun olacak/üzülecek

değilsiniz" Kaçırılmış olduğunuz cennet nimetlerine... Zira siz, cemâlimizi müşahede etmek ve visalimize ermek için ayrıldınız...⁴⁴

Mukarreb Melekler

Bil ki: Ateş ehli ehlüllahı görüyorlardı. Onlar (ehlüllah) Ashâb-i A'raftır. Onlar ashâb-ı a'rafı her iki kâinatın (dünya ve âhiret) vatanlarında devamlı oldukları suret üzere görüyorlardı. Fakat ehlüllah (ashâb-ı a'râf) Allâhü Teâlâ hazretlerinin zâtına izafe edilen, izzet otağında (büyük çadırında) ve Ceberut âleminde olan cennete

³⁷ Mecmeuz-Zevâid: 17144.

³⁸ Ei-Kalem: 68/4,

³⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/557.

⁴⁰ Sünen-i İbni Mâce: 3312,

⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/557-558.

⁴² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/558.

⁴³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/558-559.

⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/559.

girdikleri zaman ise, artık cehennem ehlinin onlardan nazarlari (görmeleri) kesilir ve hatta mukarrabîn meleklerin bile nazarlari kesilir. Cidden bunu iyi anla!⁴⁵

Hikâye (Havas ve Ehas)

Baba Cafer el-Ebherî (k.s.) hazretlerinden rivayet olundu: Kendisi Baba Tahir el-Hemedânî⁴⁶ (k.s.) hazretlerinin yanına girdi. Sordu:

Neredeydin? Ben dün havas ile beraber, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kapısının üzerindeydim; seni görmedim?"

Sonra Baba Tâhir buyurdular:

Doğru söylüyorsun! Evet sen dün kapının üzerinde (önünde) havas (Allah'ın özel kulları) ile beraberdin! Fakat ben ise içerde ehâss (Allah'ın çok özel kullarıyla) ile beraberdim! Bundan dolayı sen beni göremedin!"⁴⁷

Mürşid-i Kâmilden Ayrılmamak Lazım

Sâlik'e düşen vazife, asla onlardan (gerçek tasavvuf ve maneviyat ehli olan mürşid-i kâmillerden) ve onların itikadlarından asla ayrılmamaktır....⁴⁸

Miskinleri Sevmek

Hadis-i şerifte buyuruldu:

Muhakkak ki her şeyin bir anahtarı vardır. Cennetin de anahtarı, sabırlarından dolayı miskinleri ve fakirleri sevmektir. Onlar (miskinler ve fakirler) kıyamet gününde Allâhü Teâlâ hazretlerinin meclislerinde olanlardır.⁴⁹

Cennetin Anahtarı

Ne güzel buyurmuşlar:

Dervişlerin sevgisi cennetin anahtarıdır. Dervişlerin düşmanı ise lanete layıktır...⁵⁰

İnciler Taşların İçinde

Fakirlere hüsn-ü zan (güzel zan beslemek) hakkında Mesnevî'de şöyle buyuruldu:

Eğer fakirler, kötü huylu ve kusurlu da olsalar;

Sen yine gönül sahibini onlardan aral (Zira) denizin dibinde inci taşlarla beraber bulunur! (Yüce) meziyetler kusurlar içinde gizlidir!."⁵¹

⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/559.

⁴⁶ Baba Tahir el- Hemedânî (k.s.) hazretlerinin asıl ismi, Tâhifdir. Fakat daha çok Baba Tâhir ve Tâhir Uryân-. Hemedânî diye meşhur oldu. İran'ın Hemedan şehrinde doğdu. Baba Tâhir (k.s) hazretleri küçük yaştan itibaren ilim tahsil, çın gayret sarf etmekteydi. İlimi ve ilim ehlini seviyordu. Fakat ilimde pek ilerleyemiyor ve ilim öğrenemiyordu. Bir gün Baba Tâhir, Hemedan Medresesi talebelerine ilim elde etmek için ne yapmak lâzım geldiğini sordu. Talebeler onunla alay etmek için, ona bir kış gecesini havuzun buzlu suyu içinde geçirmesi gerektiğini tavsiye ettiler. Baba Tâhir bu tavsiyeyi aynen tatbik etti. Ertesi sabah Allahü teâlânın ihsanı ve bereketi ile kendisini ilim nuru ile aydınlanmış buldu. Bu vakadan sonra Baba Tâhir Uryân hazretlerinin pekçok kerametleri görüldü. Bir defasında Elvend Dağının karını, içindeki ilâhî aşk ateşinin harâretiyle eritmiştir. Bir kere de ilm-i heyete, astronomiye dâir kendisine sorulan meselenin hallini ayak parmağının ucuyla çizmiştir. Böylece Hemedan ve Turistan bölgesinde şöhreti artan Baba Tâhir Uryân'ın duasına kavuşmak ve sohbetinden istifade etmek isteyenler onun huzuruna koşmaya başlamışlardır. Nitekim Selçuklu Devletinin kurucusu Tuğrul Bey de Hemedan'a geldiği zaman, onunla sohbet etti ve duasını kazanmayı büyük nîmet bildi. Tuğrul Bey Hemedan'a geldiği zaman üç zât vardı. Bunlar: Baba Tâhir, Baba Cafer ve Şeyh Hamsâd'dı. Bu üç zât, Hemedan şehrinin kapısında yer atan ve Hızır adıyla anılan bir tepenin yanında idiler. Sultan onları görünce bineğini durdurdu, indi ve Vezir Ebû Nasr el-Kundûrî ile onların yanına gelerek ellerini öptü. Baba Tâhir, Sultana; -"Ey Türk! Allah'ın kulları ile ne yapacaksın?" diye sorunca, Sultan; -"Siz ne emrederseniz onu yapacağım." dedi. Baba Tâhir; Haberinizi olsun ki Allah size, adaleti, ihsanı ve yakınlığı olana/akrabaya atayı/vermeyi emrediyor. Ve fuhşiyâtтан, münkerden/kötü şeylerden, bağıyden/azınlıktan nehyediyor. Size va'z ediyor ki, dinleyip, anlayıp tutasınız! (Nahl sûresi:90) mealindeki âyet-i kerîmeyi okuyarak; "

-"Allahü teâlânın buyurduklarını yap." dedi. Sultan Tuğrul Bey ağlayarak; -"Öyle yaparım." dedi. Baba Tâhir. Sultanın elini tuttu ve; -"Benden bunu kabul et." dedi. Sultan da; -"Ettim." dedi. Baba Tâhir parmağında bulunan ve yıllarca taktığı yüzüğünü parmağından çıkararak Sultanın parmağına taktı ve; "Âdil ol!" dedi. Sultan katıldığı her savaşta o yüzüğü parmağına takardı. Zahirî ilimlerde âlim, tasavvufta yetişmiş bir velî olan Baba Tâhir Uryân'ın asıl şöhreti şairliğinden gelmektedir. İran edebiyatında daha çok Lûristan (Lûrî) lehçesiyle söylediği arifane ve etkileyici beyitler ve şiirler yazmıştır.

Baba Tâhir Uryân 1010 (H.401) senesinde Hemedan'da vefat etti. Şehrin kuzey-batı tarafındaki Bun-i Bâzâr mahallesinde küçük bir tepe üzerinde defnedildi. Daha geniş bilgi Evliyalar Ansiklopedisine bakınız.

⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/559-560.

⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/561.

⁴⁹ Camius'Sağır: 7322. İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/561.

⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/561.

⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/561-562.

Efendimiz (s.a.v) in Miskinliğı İstemesi

Efendimiz {s.a.v.) hazretlerinin dualarındandır:

Allâhım! Beni miskin olarak yaşat!

Miskin olarak canımı al!

Ve (kıyamet gününde) beni miskinler zümresinin içinde hasret!⁵²

Miskin Kimdir?

Miskinin hakikati (kalbinde) Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka bir şey olmayandır. (İşte hakiki miskin);

1- Ehlüllah'tir.

2- Ashâb-ı A'râftır.⁵³

Ateş Ehlinin İstekleri

Yüce Meali:

Ateş ehli de cennet ehline şöyle bağırtmaktadırlar:

Lütfen, suyunuzdan veya Allah'ın size merzûk kıldığı

nimetlerden biraz da bizlere dökün!" Onlar da demektirler ki: -"Doğrusu Allah, bunları kâfirlere haram etti." O kâfirlere ki, oyunu, eğlenceyi kendilerine din edindiler ve o dünya hayat kendilerini aldattı. Onlar, bu günlerine buluşacaklarını unuttukları ve âyetlerimizi inkâr ettikleri gibi, biz de bugün onları unutacağız.⁵⁴

Tefsîr-i Şerifi:

Ateş ehli de cennet ehline şöyle bağırmaktadırlar:"

tki yerde (cennet ve cehennemde) yerleştikten sonra, M "Yani" "Ya tefsir harfidir ya da muhaffefe'dir. Başka yerlerde de geçtiği gibi...

Bizlere dökün!" "Sudan

Yani cennet suyundan... Cennet suyundan dökün ki, bizim susuzluktan görmüş olduğumuz ve çekmiş olduğumuz harareti indirip, söndürsün!

Bu (cehennem ehlinin cennet ehlinden su istemeleri) şöyledir:

Cehennem ehli cehennemde aç ve susuz olarak kalırlar. Ve derler ki:

Ey Rabbimiz! Bizim bazı yakınlarımız cennettedir! Bize izin ver onları görelim! Ve onlarla konuşalım!"

Allâhü Teâlâ hazretleri izin verir. (Cehennem ehli) cennetteki yakınlarına bakarlar. Onları ve onların içinde oldukları envâ-i çeşit cennet nimetlerini görürler. Cehennemlikler, cennetteki akrabalarını ve yakınlarını tanıdıkları halde, cennettekiler, cehennemdeki yakınlarını yüzlerinin siyahlığından dolayı tanımazlar. Cehennemdekiler, cennet ehlindeki akrabalarına ve yakınlarına kendilerini tanıttıktan (ve kendi hallerinden) haber verdikten sonra onlara seslenirler ve derler ki:

Lütfen, bizlere dökün! Suyunuzdan veya Allah'ın size merzûk kıldığı nimetlerden biraz...."

Ve diğer içecek (ve yiyeceklerden... 0 üzerlerine dökülenlerden istifade etmek için (böyle dediler). (3/170)⁵⁵

İfâza'nın Manâları

⁵² Mesnevî Şerifi manevî: Defter, 3, s. 33 İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/562.

⁵³ Tirmizi: 2275, Bu hadis-İ şerifin tamamı şöyledir.

Hazreti- Enes (r.a.)'dan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri dua ettiler:

Allâhım! Beni miskin olarak yaşat!

Miskin olarak canımı al! Ve kıyamet gününde beni miskinler zümresinin içinde hasret!" Hazret-İ Âişe sordu:

Muhakkak ki miskinler, ganilerden (zenginlerden) kırk sene önce cennete girerler!

Ey Âişe, yarım Hurma İle olsa bile miskinleri reddetme (eli boş çevirme)!

Ey Âişe, miskinleri sev! Onlara yaklaş!...." Tirmizi: 2275,

549 Miskin, Allâhü Teâlâ hazretlerinden gayriyi kalbinden çıkarandır. Yoksa miskin (sadece) az mal sahibi demek değildir. Malı az olana miskin denilir. Fakat hakiki miskin, Allâhü Teâlâ hazretlerine ubudiyetini hisseden, Alihü Teâlâ hazretlerine muhtaç olan ve Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı müstağni olmayandır.... Zira peygamberlerin içinde İsa Aleyhisselâm gibi (maddi olarak fakir olan) peygamberler olduğu gibi, Hazret-i Davud ve Hazret-i Süleyman gibi melikler de vardı. Ama peygamberlerin hepsi miskindiler. Mülk. saltanat, makam, mevki., mal. evlâd ve insanlar, asla peygamberleri Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı miskin olmak Allâhü Teâlâ hazretlerine bağlı olmak, Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı aciz ve fakir olduklarını beyan etmekten geri durmadılar. Yani bu hadis-i şeriflerde geçen miskin, kalbinde mâ sivâyı (Allah'tan gayrisini) çıkaran ve Allâhü Teâlâ hazretlerine kulluğunu hisseden kimse, demektir. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/562.

⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/563.

⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/563-564.

Zira "Dökmek" fiilinin istimalinde asıl olan, meşrubattan sıvı olanlardan kullanılmasıdır. Veya yemekleri dökün! Yiyelim ki, bizden açlığı gidersin, demektir. Bunda da "Dökmek" fiili, çok vermek manasında kullanılmıştır. Ebu Hayyan buyurdular: Sahih olan "Dökünüz" fiilinin mülâkî olunuz" manâsını tazammun etmesidir.⁵⁶

Midelerin Kulu

Bunları söyleyenler dünyada o delerin kulu" olan kişilerdir. Bunlar;

1- Yemeğe,

2- İçmeye haris olan...

(Yemek ve içmekten başka bir şey düşünmeyen kimselerdir ki) hatta yaşadıkları gibi öldüler. Ve öldükleri şey üzerine haşr olundular.⁵⁷

Allah'ın Kulları

Cennet ehli, dünyada (Allah için) açlık ve susuzluk çektiler. Onlar, midelerini "Firdevs cenneti"nin velime (ziyafet) yemekleriyle doyurdular. Onların cennetteki meşguliyetleri nefsin şehvetleri oldu...

Bu âyet-i kerime Lütfen, suyunuzdan veya Allah'ın size merzûk kıldığı nimetlerden biraz da bizlere dökün!" kavlı-i şerifi) azapta olsa bile insanın yemekten ve içmekten müstağni olmayacağını (yemek ve içmek ihtiyacından asla kesilmeyeceğini) beyân etmektedir.⁵⁸

En Faziletli Sadaka

Ebû'l-Cevzâ (r.h.) buyurdular:

İbni Abbâs (r.a.) hazretlerine, sordum:

Hangi sadaka daha faziletlidir?" İbni Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular:

En faziletli sadaka sudur. Görmüyor musun; cehennem ehli, cennet ehlinde yardım istedikleri zaman (Önce); Lütfen, suyunuzdan biraz da bizlere dökün!" dediler (Sonra veya Allah'ın size merzûk kıldığı nimetlerden,⁵⁹ dediler.^{60,61})

Su Sadakası En Hayırlı

Sa'd'ibni Ubâde (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Kendisi Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine; Muhakkak ki Ümmü Sa'd vefat etti! (Onun için) hangi sadaka daha faziletlidir?" diye sordu.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de buyurdular:

Su!"

Bunun üzerine (Sa'd'ibni Ubâde Ümmü Sa'd için) bir kuyu kazdı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Bu Ümmü Sa'd içindir!"⁶²

Sadakalar Ölülere Fayda Verir

Bu fakîr (Müfessir şeyh allâme imam İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) der ki:

İşte bu hadis-i şerif, sadakaların ölülere fayda (ve menfaat) verdiğine delâlet eder. Ehi-i sünnet ve'l-Cemaatin mezhebi de bunun üzerinedir.⁶³

Suyun Tahsis Edilmesi

Suyun tahsis edilmesi;

⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/564.

⁵⁷ Bir Müslüman'ın dünyada, yemek, içmek, gezmek, şehvî duygularını tatmin etmenin ötesinde himmet ve arzulan olmalıdır. Dünyada işi gücü yemek ve içmek olan kişi, o halde ölüyor o halde de dinliyor ve hatta cehennemde bile hep yemek ve içmeyi istiyor... Ders almak lazım. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/565.

⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/565.

⁵⁹ El-AYâf: 7/50,

⁶⁰ Kurtubî Tefsîri: c. 7, s. 215, Ed-Dürrü'l-Mensur: c. 3, s. 468,

⁶¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/565-566.

⁶² El-AYâf: 7/50, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/566.

⁶³ Bu son cümle Ruhu'l-Beyân tefsirinin metninde olmadığı ve rivayette de bulunduğu için parantez içine aldım. Ruhu'l-Beyânın kaynağı olan bütün hadis ve tefsir kitaplarında bu cümle mevcuttur. Bakınız Kurtubî Tefsîri: c. 7, s. 215, Ed-Dürrü'l-Mensûr: c. 3, s. 468, Mütercim. İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/566.

1-Ya Hicaz toprağında insanların en çok muhtaç olduğu şeyin su olmasındandır. Çünkü insanların en çok muhtaç olduğu şey, sevabı çok olan şey olur...

2- Ya da cehennemin hararet evi olmasındandır. Cehennemin hararetinin giderilmesi zıddıyla olur. Hararetin zıddı da serinliktir. O da suyun vasıflarındandır. Çünkü her şeye, kendisini bozan zıddıyla mukabele edilir... Doğrusunu Allah bilir.⁶⁴

Kırk Sene Sonra Gelen Cevap

"Dediler"

Cennet ehli, cehennem ehline cevap olarak dedi ki:

Rivayet olundu:

Cennet ehline (cehennem ehlinin isteklerine cevâp vermeleri için) tam kırk sene izin verilmez. (Kırk sene geçtikten sonra) cennet ehline onlara (cehennem ehline) cevap vermeleri için izin verilir. Ve onlar da, derler ki:⁶⁵

Cennet Nimetleri Kâfirlere Haramdır

"Doğrusu Allah, bunları kâfirlere haram etti."

Yani, cennetin yemek ve içecekleri, kâfirlerden men olundu. Haram edilen şeyin mükelleflerden men olunması; ona kat'iyetle yol yoktur, demektir.

Ancak kâfirlerin içecekleri;

Hamım⁶⁶ (yani) kendisi sebebiyle midelerini ve derilerini eritecek olan kaynar sudur.

Yiyecekleri de,

olduğunu geniş bir şekilde delilleriyle beraber öğrenmek için "HUKUKU'L-EMVÂT OLU HAKLARI" isimli çalışmama bakınız.

1- "Dan"⁶⁷

2- Zekkûm"dur⁶⁸

3- (Gıslîyn'dir..⁶⁹)⁷⁰

Dini Eğlence Edinmek

O kâfirlere ki, kendilerine din edindiler..."

Din edinmekle emir olunan o insanlar. Emir olundukları din İslâm dinidir. (Fakat onlar:)

Oyunu, eğlenceyi..."

Kendisiyle oynadıkları oyuncak edindiler:

1-Dinde istediklerini kendilerine helâl,

2- istediklerini de kendilerine haram kıldılar.

3- Aliâhü Teâlâ hazretlerinin emirlerine tabi olmadılar.

4- Ancak şeytanın kendilerine süslü göstermiş olduğu hevâ ü heveslerine tabi oldular, uydular.⁷¹

İsmail Aleyhisselâm'ın Dini

Denildi ki, onların dinleri İsmail Aleyhisselâm'ın diniydi. Onlar İsmail Aleyhisselâm'ın dinini değiştirdiler. Onun yerine kendilerine başka din edindiler. Veya himmet ve gayretlerini sarfetmeleri yakışmayan ve gerekmeyen yerlere sarfettiler.

Talep etmemeleri gereken şeyleri talep ettiler,⁷²

Kabe'nin Çevresinde Oynamaları

Fârisi Tefsir'de buyurdu: Dinlerini" Kendi bayramları, demektir. "oyun ve eğlence.

Bayramlarında Kabe'nin çevresinde çocukların oynaması gibi oynadılar. Ellerini birbirine vurdular. Alkış ve ıslık

⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/567.

⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/567.

⁶⁶ HAMİM: Esasen kaynar su demek olup, cehennemin bağırsakları parçalayan suyuna denir

⁶⁷ Darî, hakkında el-Gâşîye sûresinde malûmat gelecektir. Oraya bakınız.

⁶⁸ Zekkûm, ZAKKUM: Tihame'de biten küçük yapraklı, acı ve fena kokar bir ağacın ismi olup, aşağıdaki şekilde tarif edilen ve meyvesi, cehennemliklerin konukluğu olan ağaç bununla isimlendirilmiştir.

⁶⁹ Aliâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

Ne de bir yemek bir gıslîn'den/irinden başka... Ki onu kimse yemez hatakâr canilerden başka! El-Hâkka: 69/36/37,

⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/567-568.

⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/568.

⁷² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/568.

çalldılar, demektir. (Farisi tefsirin sözleri) bitti. ⁷³

Oynamak

Bayram günlerinde;

- 1- Silâh,
- 2- Müsabaka
- 3- At yarışları
- 4- insan yarışları
- 5- Ve benzeri, meşru ve mubah olan oyunlara ruhsat verilir. ⁷⁴

Çalgı

Birinci asırda defe de vuruyorlardı. (Yani el defî çalıyorlardı...) Bu asırda bayram ve sünnet düğünlerinde yapıldığı gibi o günkü deflerde, zil yoktu.

Fakat ihvanların (kardeşlerin) bir araya toplandıkları zaman;

- 1- Kendisinde zil bulunan defî çalmaları,
- 2- Zurna çalmaları,
- 3- Nefesli çalgıları çalmaları
- 4- Ve benzeri eğlence aletlerini çalmalarına ruhsat yoktur... (Def ve nefesli çalgı aletlerini çalıp da); Bizim dinimiz, genişlik ve hoşgörü dinidir," demeleri ise, bu, kendisine ruhsat verilen işlerdedir... ⁷⁵

Şaka

Görmüyor musun mizah mubâh'tır! Mizah, şeriat'e muhalif olmadığı müddetçe caizdir. ⁷⁶

Dünya Hayatına Aldanmak

dünya hayat kendilerini aldattı."

Dünyanın geçici ve çekici süsleri, ve tûl-i emel kendilerini aldattı. Bundan dolayı onlar, Müslümanlarla alay ediyorlar. ⁷⁷

Cennetin Meyveleri

Haberde varid oldu:

Rivayet olundu:

Bir gün Ebû Cehil, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine haber gönderdi ve ona;

Bana cennetinin üzümlerinden veya meyvelerinden bir şey yedir!" dedi.

Bunun üzerine Hazret-i Ebû Bekir (r.a.):

Her ikisini (cennetin üzüm ve meyvelerini) Allâhü Teâlâ hazretleri kâfirlere haram kıldı," buyurdular. ⁷⁸

Dünyanın İki Vasfı

Akıllı kişiye düşen vazife, dünya ile asla mağrur olmamaktır. Çünkü dünya gerçekten;

1- Çok zâlim,

2- Çok aldatıcıdır.

Ne güzel buyurmuşlar:

İbretle bakmaktan uykudadır.

Ecelin gelmesini ise serap görüyor.

Meşgul olma kırmızı ve sarı ile (altın ve gümüşle)!

Endişe etme, kerem sırdan,

Sermâyeyi kesinlikle yok etme!

Kendin için çalış ve uyanık ol (3/171) ⁷⁹

⁷³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/568-569.

⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/569.

⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/569.

⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/569.

⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/570.

⁷⁸ El-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe, c. 7, s. 236, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/570.

⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/570.

Kâfirler Cehennemde

Bu gün," Yani kıyamet gününde, Kelimenin başındaki harfi fesahat içindir.

Biz onları unutacağız,"

Yani biz onlara, unutan kişinin unutulana yaptığını yaparız. Bu da onlara kendilerini önemsemek ve onları külliye cehennem ateşinde bırakmakla olur.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin kâfirlere ettiği muamele (onları cehennemde ebediyen terk etmesi) bir kişinin kölesini hayırdan unutması ve ona asla iltifat etmemesine benzetildi.

Yoksa Allâhü Teâlâ hazretleri (bir noksanlık olan) unutma işinden münezzehtir.

Onlar, bu günlerine buluşacaklarını unuttukları gibi..."

Mahzûf bir masdarın sıfatı oimâk üzere mahallen mesûbttur. Onlar bu günlerine buluşacaklarını unuttukları misâli biz de bugün onları unutmakla unutacağız... Onlar bu günü hiç hatırlarına getirmediler ve güne hiç hazırlanmadılar.⁸⁰

Kâfirlerin Âhireti Unutması?

(Kâfirler, inanmadıkları ve kabul etmedikleri kıyamet gününü unutmakla vasıflanmaları ne demektir?)

Yani her ne kadar onların hakikî unutma ile vasıflanmaları sahih olmasa da.... Çünkü unutmak, marifetten (öğrenmek ve bilmekten) sonra olur. Halbuki kâfirler dünya hayatında, kıyamet gününe kavuşacaklarını itiraf edip bilmiyor ve onu tasdik etmiyorlardı... Lakin onların Allâhü Teâlâ hazretlerine kavuşmayı hiç hatırlarına getirmemeleri ve ona aldırış etmemeleri (gibi) halleri: bir şeyi öğrenip sonra unutan kişinin hâline benzetildi....

Bu gibi istiareler Kur'ân-ı kerim'de çoktur. Çünkü gayb âleminde meydana gelen şeyleri anlatmak ve izah etmek, ancak görünür âlemden ona benzer şeylere benzetmekle ve onunla tabir etmekle olur...⁸¹

Âyetleri İnkâr Ettiler

Ve âyetlerimizi inkâr ettikleri (gibi)..."

Bu kavli-i şerif, Onlar, bu günlerine buluşacaklarını unuttukları gibi..." kavli-i şerifinin üzerine atıftır.

Yani onlar, âyetleri ve onların Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında olduklarını inkâr etmeleri sebebiyle cehennem ateşinde unutulduklarını, demektir. masdariyet içindir.

kavi-i şerifindeki kef harfinin ta'îH için olduğu zahir oluyor. Çünkü "oldular," kavli-i şerifinde teşbih zahir değildir. Ancak lâzımının itibarıyla zahir olur. O da terktir...⁸²

Kur'ân-ı Kerim İlim Ve Rahmetle Tafsil Ediliyor

Yüce Meali:

Filhakika/doğrusu, biz onlara öyle bir Kitâb gönderdik ki, imân edecek herhangi bir kavme bir hidâyet düsturu ve rahmet olmak için, tam bir ilim üzerine onu fasıla fâsıla/bölüm bölüm ayırdettik.⁵² Onlar,

Hele bakalım nereye varacak?" diye onun ancak tevîlini gözetiyorlar. Onun te'vili geleceği gün, önceden onu unutmış olanlar şöyle diyecekler:

Hakikat, rabbimizin peygamberleri hakkı tebliğ etmişlermiş. Bak şimdi bizim şefaatçilerden hiçbiri var mı ki, bize şefaat etsinler veya geri döndürülür müyüz ki, yaptığımız işin gayrisini yapsak?" Yok, doğrusu nefislerine yazık ettiler ve o iftira ettikleri şeyler, onlardan kaybolup gittiler.⁸³

Tefsîr-i Şerifi:

Kur'ân-ı Kerim

Filhakika/doğrusu, biz onlara öyle bir Kitâb gönderdik ki, onu fasıla fâsıla/bölüm bölüm ayırdettik..."

Biz onun manâlarını beyan ettik:

1- Akâid'ten,

2- Hükümlerden,

3- Mevâiz (vaaz, hikmet ve öğütlerden... Tafsilatıyla ayırt ettik...

onlar" zamiri topluca kâfirlerin hepsine râcdır. Kitap"dan murad;

⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/571.

⁸¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/571.

⁸² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/572.

⁸³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/572-573.

1- Ya mutlak kitaptır.

2- Veya onların muasırı olan kitaptır ki o da Kur'ân-ı kerimdir...

Bir ilim üzerine..."

Bu kavli-i şerif, itâj "Biz onu fasıla fâsıla/bölüm bölüm ayırdettik..." fiilinin failinden hâi'dir...

Buna göre manâsı şöyledir: Onu tafsil etme yönünü bilerek (onu bir ilim üzere tafsîl ettik ve hatta) o kitap hikmetle geldi, demektir.

Veya Bu kavi-i şerif, Biz onu fasıla fâsıla/bölüm bölüm ayırdettik..." fiilinin mefulünden hâi'dir...

(0 zaman da manâsı şöyledir:) Bir çok hikmete müştemil olarak tafsîl ettik, demektir.

"Hidâyet (düsturu) ve rahmet (olmak için),"

Veya Bu kavli-i şerif, Zıd" kav/-/ şerifinin sonundaki zamirden yani (u) den hâi'dir...

Yani bu kitap, hidâyet edici ve rahmete sahip olduğu halde, demektir...

İmân edecek herhangi bir kavme..."

Onun Allâhü Teâlâ hazretlerinin katından geldiğini tasdik ederler...

(Kur'ân-ı kerimin iman edenlere rahmet ve hidâyet olması şundandır) Çünkü ona iman edenler;

1- Onun eserlerinden faydalanıyorlar,

2- Onun nurundan iktibas edip alıyorlar...⁸⁴

Kıyamet

Onlar, ancak onun te'vilini gözetiyorlar."

Bu kâfirlerin âhirete imanları olmadığı için, bunlar ancak kıyamet işinde haber verilen vaad ve vaîd (cennet ve cehennem)'in doğruluğu zahir olup ortaya çıktıkça ancak Vil'ine bakıyorlar...

O gün onun te'vili gelir..."

O gün, onlara vaad edilen kıyametin akıbeti gelir. O gün kıyamet günüdür. Onlar kıyamet gününün geldiğini aşikâr (ayan beyân) müşahede edeceklerdir.

Önceden onu unutmış olanlar şöyle diyecekler..."

Onun te'vilinin gelmesinden önce, unutulup terk edilen şeyin unutulması gibi terk edenler diyecekler:

Hakikat, rabbimizin peygamberleri hakkı tebliğ etmişlermiş."

Hak ile" kavli-i şerifinin başında be (y) harf-i cerri ta'diyet veya mülâbeset içindir. Ona sarılarak, demektir. Yani, peygamberlerin kendilerine getirmiş olduğu;

1- Ölümden sonra yeniden diriliş,

2- Hesap,

3- Ceza,

4- Cennet ve cehennem ve benzeri şeylerin hak olduğunu itiraf ederler...⁸⁵

Kıyamet Gününde Temenni

Ve o gün iki şeyden birini temenni etmek mecburiyetinde kalırlar.

Birincisi: Şefaât edenlerin şefaâtleriyle kabir azabından kurtulmak... Ve şöyle dedikleri gibi:

Bak şimdi bizim şefaâtçilerden hiçbiri var mı ki, bize şefaât etsinler!"

Bu gün bize şefaât etsinler ve azabı bizden def etsinler... İkincisi: Salih bir amel işlemek için dünyaya tekrar döndürülmeyi temenni ederler. Dedikleri gibi:

Veya geri döndürülür müyüz ki, Böylece) yapsak?"

İkinci istifhamın cevâbı olmak üzere mensûbtur.

Yaptığımız işin gayrisini...."

Yani dünyada...

1- Peygamberleri tasdik etsek,

2- Salih ameller işlese...⁸⁶

Nefislerine Zulmettiler

Allâhü Teâlâ hazretleri, onların temenni ettikleri (şefaât veya dünyaya geri dönmenin) elbette kendilerine hâsıl olmayacağını beyan etti. Ve şu cihetle buyurdu "(Yok,) doğrusu nefislerine yazık ettiler..."

Sermâyeleri olan ömürlerini küfür ve isyana sarf etmekle kendi nefislerini hüsrân ve zarara uğrattılar,

Ve ° iftira ettikleri şeyler onlardan kaybolup gittiler..."

Onların;

1- Putlar Allâhü Teâlâ hazretlerinin şerikleridir;

⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/573-574.

⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/574-575.

⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/575.

2- Putlar kıyamet gününde kendilerinin şefaathçileridir gibi, yapmış oldukları iftiralarının bâtil olduğu ortaya çıktı....

Bu gün gönlüm dünü ümit ediyor.

Bu gün gitti.

Ve ümit etmiyorum, geleceğine...⁸⁷

Kafirler Geri Dönselerdi...

Bil ki: Kâfirler, dünyaya dönmeyi temenni ettiler;

Yoksa geri çevrilselerdi, mutlak o yasaklandıkları fenalığa yine döneceklerdi. Şüphesiz yine yalancılar.⁸⁸

Meşveret Gerek

Mesnevîde Duyuruldu:

Bu kıssa (hikâye),

İçinde üç büyük balığın yaşadığı bir göl hakkındadır.

Birkaç balıkçı o gölün civarından geçtiler.

(Suyun içinde) o balıkları gördüler.

Hemen ağ (tuzak) hazırlamaya gittiler.

Balıklar vaziyeti anladılar.

Akıllı olanı yola çıktı.

Gidilmesi müşkil olan tarafa doğru gitti.

Dedi ki (kendi kendisine),

Ben bunlarla meşveret etmemeliyim!

Zira sonra kararım değişebilir

Canlarında mesken ve yer sevgisi galebe çalar.

Onların tembellikleri ve bilgisizlikleri bende de hâsıl olur...

Zinde (diri ve hayat sahibi) bir gönülle meşveret gerek!

Ki, 0 diri (marifetiyle) seni de diriltsin..⁸⁹

Fırsat Kaçarsa Bir Daha Asla Geri Dönmez

Şimdi meşveret vakti değil.

Hemen yola çık.

Ali gibi can sırrımı kuyuya at (ve kurtul)!

Gerçekten o sırrın mahremi çok azdır.

Gece bekçileri gibi gizlice yürü!

Bu gölden çık!

Denize yönel!

Girdabı terk edip denizi ister.

Balık, sinесinden ayak yapıp yola çıktı.

0 tehlikeden kurtuldu

Nur denizine ulaştı...

Gerçi bir çok meşakkatler, zorluklar çekti. (Olsun.) Ama sonunda emniyet ve afiyet menziline ulaştı.

Kendisini (güvenlik, esenlik ve mutluluk içinde) nihayetsiz ve sahilsiz bir denize bıraktı...

Balıkçılar, ağlarını ve tuzaklarını hazırladılar.

Yan akıllının bundan ağzı acılaştı.

Dedi ki;

Ah! Ben fırsatı kaçırdım! O rehber yol arkadaşı olmadım!...."

Gerçi geçmişe hasret ve ah çekmek hatadır.Fırsat kaçsa geri dönmez.⁹⁰

Son Pişmanlık

(Balık kurtulmak için şöyle dedi:)

Artık onu düşünmeyeyim! (Onu düşünmenin bana bir faydası da olmaz.

Bu balıkçıların elinden kurtulmak için;) Kendimi ölü gibi göstermem lazım.... Balık ölü gibi göründü. Karnımı

⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/575-576.

⁸⁸ El-En'âm: 6/28. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/576.

⁸⁹ Mesnevî-i Şerif-i Manevî. Defter: 4. s. 85. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/576-577.

⁹⁰ Mesnevî-i Şerif-i Manevî, Defter: 4, s. 85, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/577-578.

tersine çevirdi.

Suyun yükselen ve alçalan dalgalarına kendisini (ölü gibi) teslim etti.

En büyük balığın ölmüş olmasından;

Balıkçılar çok üzüldüler.

Balıkçılardan biri onu tutuverdi.

Ve bir "tuhh" çekerek karaya attı.

O sıçrayarak gizlice suya gitti.

Ahmak balık ise ızdırap ile balıkçıların ağına esir düştü.

O ahmak, sağa sola sıçırıyordu,

Kendisini kurtarabilmek için balıkçının ağından...

Ama avcılar, ağı atmış ve onu yakalamıştı.

Akılsızlığından ateşi boyladı....

Ateşin harâretiyle yanıp çırpındıkça, aklı ona;

Sana korkutucu gelmedi mi?" diyordu. Oysa bu ızdırâbı, bu belâyı çekti. Kâfirlerin canları gibi; -"Evet! Geldi!" diyordu.

Ve balık (ateşin üzerinde pişerken) şöyle diyordu: -"Ben bir kere bu belâ'dan kurtulursam; Gidip deryaya (okyanuslara) yerleşeceğim! Göle güvenmek olmaz. Gölde can güvenliği yoktur! Nihayetsiz bir suda korunayım! Emniyet ve sıhhat içinde yaşayayım!"⁹¹

Akıl Pişmanlık Gerektirir

O pişmanlık, ona meşakkatten hâsıl olmuş...

Aydın akıldan meydana gelmiş değildir...

O tevbe ettikçe, akıl bir de ona;

Biz onu reddetsek de o yine bize dönerdi!"⁹²

Akıllı kişiye düşen vazife, haliyle tedârik etmek ve asla tûl-i emele kapılmamaktır...⁹³

Ümit ile Kuruntunun Farkı?

İmam Gazâlî (k.s.) buyurdular:

Kim eker, çalışır, gayret eder biçer ve harmana getirir sonra da;

Umarım ki bana yüz ölçek geliri" der. Bu o kişi için bir ümittir.

Diğeri ise, bir şey ekmez; hiçbir gün çalışmaz, (bir şey biçmeden) gitti, uyudu, bir seneyi gaflet içinde geçirdi.

Ve harman zamanı gelip; (3/173)

Umarım ki, yüz ölçek benim için hasıl olur," der... Bu onun bir kuruntusundan başka bir şey değildir... Bunun hiç aslı yoktur...

Kul da böyledir...

Kul, Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet etmek için çalışır ve Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı ma'siyet ve günahlara son vermek için bütün gayretiyle didinir. (Ve sonra da) der ki:

-"Umarım ki, Allâhü Teâlâ hazretleri benim bu az (ibâdetimi) kabul eder. Ve bu noksanı (eksikliği) tamamlar. Sevaplarımı büyük edip çoğaltır ve ayak kaymalarımı (bilerek veya bilmeyerek işlemiş olduğum) günahları da bağışlar!" derse; ondan bir ümittir...

Ama kul gâfil olur. Taat ve ibâdeti terk eder. Ma'siyetleri işler. Allâhü Teâlâ hazretlerinin gadabını umursamaz, Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızasını aramaz, Allâhü Teâlâ hazretlerinin cennet ve cehennem ile ilgili korkutma ve müjdelemelerini dikkate almaz sonra da tutar ve der se ki:

Ben cennet ve kurtuluşu ümit ediyorum! " işte bu o kişiden bir kuruntudur.... Hem de altı olmayan sonuçsuz bir kuruntudur.⁹⁴

Akıllı ve Âciz Kişi?

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu hadis-i şerifi bunu beyân eder:

Akıllı kişi, nefisini hesaba çeken (kendisine çeki düzen veren) ve ölümden sonrası için amel edendir,

Facir (ve aciz⁹⁵) kişi ise, nefsinin hevâ ü hevesine tâbi olan ve Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı temenni de bulunandır...⁹⁶

⁹¹ Mesnevî-i Şerif-i Manevî, Defter: 4, s. 88. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/578-579.

⁹² Mesnevî-i Şerif-i Manevî, Defter: 4, s. 89,

⁹³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/579-580.

⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/580.

⁹⁵ Bu hadis-i şerifin tirmizî'de geçen metninde, j»uı "âciz kişi." kelimesi vardır. Ruhul-Beyan tefsirinde ise bu kelime yoktur. Onun için tercümede parantez içine (aciz) kelimesini yazdım. Mütercim.

⁹⁶ Tirmizî: 2383, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/580-*581.

Gam Üçtür

Bazıları da buyurdular: -"Gam ve keder üçtür:

- 1- Taat (ve ibâdetin) kabul olunmama üzüntüsü,
- 2- Ma'siyetin mağfired olunmama üzüntüsü,
- 3- Ma'rifetin, soyulup alınma üzüntüsü ...⁹⁷

Asıl Korkulacak Şey?

Ebu Yusuf bin Esbât (r.h.)⁹⁸ buyurdular:

Ben Süfyân (K.s.)⁹⁹ hazretlerinin huzuruna girdim. Bütün gece ağladı. Ona sordum:

Senin bütün bu ağlaman günahlara mı?" Bunun üzerine Süfyân (k.s.) hazretleri, yerden bir saman çöpü aldı ve buyurdular:

Günahlar, Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı bundan daha ehvendirler! Ben, Allâhü Teâlâ hazretlerinin benden İslâm dinini soyup almasından korkarım (Yani imansız ölmekten korkarım)...

Bütün peygamberler, ebdallar, veliler ibâdetlerinde bu kadar cehd-ü gayretle ihlâs ve takva üzere oldukları halde; Allâhü Teâlâ hazretlerine ma'siyet etmek ve günah işlemekten kaçındılar. Ne diyeceksin?

Amma onların Allâhü Teâlâ hazretlerine hüsn-ü zahları vardı!"

Evet! (Doğrudur) Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmetinin genişliğini en iyi bilen onlardı ve onlar, senden daha güzel bir hüsn-ü zan besliyordular. Lakin onlar bunu (hüsn-ü zannı) çalıştıktan sonra yapıyorlardı. Kuruntu ve gurura kapılmadan Allâhü Teâlâ hazretlerine hüsn-ü zan besliyordular.¹⁰⁰

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Hazretlerinden Dua

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri kitabıyla amel edenlerden eylesin!

Bizleri Cenabına vâsil olanlardan eylesin!

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri Allah'ı unutan (ve Allah tarafından unutilan) kişilerden eylesin!

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri hevâ ü heveslerine tâbi olanlardan eylesin

Amin! Amin! Binlerce defa âmin!¹⁰¹

Âlem-İ Halk Ve Âlem-İ Emr

Yüce Meâlî:

Filvaki/gerçekten, rabbımız o Allah'tır ki, gökleri ve yeri altı gün içinde yarattı. Sonra, arş üzerine istiva buyurdu. Geceyi, gündüze bürür. O, onu kışkırtarak takip eyler. Güneş ve ay ve bütün yıldızlar emrine müsahhar/emrine hazır... Bakî Halk O'nun, Emir O'nun... Evet, o rabbü'l-âlemîn olan Allah ne ulu!...¹⁰²

Tefsîr-i Şerifi:

⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/581.

⁹⁸ Asıl ismi Yûsuf bin Esbât bin Vâsıl eş-Şeybânî, el-Küff'dir. Künyesi Ebû Muhammed'dir. Haleb ile Antakya arasında bir köyde doğdu. Antakya'da yaşadı. İyi bir tahsil gördü. Hadis, fıkıh ve kıraat âlimiydi. Âmir bin Şüreih, Süfyân-ı Sevrî, Yâsîn ez-Zeyyât gibi zâtlardan hadîs-i şerif rivayet etti. Hadîs-i şerif ilminde sika, güvenilir bir zât olup, zamanının en üstünlerindedir. Haram ve şüphelilerden çok sakınır, çok ibâdet ederdi. Kendi hâlinde yaşar, hâlini belli etmezdi. Kalbinde dünyâ sevgisine yer yoktu. Nefsinin isteklerine hiç uymaz, her an Allâhü Teâlâyı hatırlardı. Helâlden lokma bulabilirse yer, bulamazsa sabrederdi. "Allâhü teâlânın rızâsının onda dokuzu helâl rızıktadır." buyururdu. Dokumacılık yaparak nafakasını temin etmeye çalışırdı. Dünyâ malına ve lezzetlerine hiç iltifat etmezdi. Kırk sene müddetle iki gömlekle idare etti. Birini yıkar, diğerini giyerdi. Âhiretteki sonsuz nimetleri terk edip de, dünyânın geçici, yalancı ve aldatıcı zevklerini tercih edenlerin zavallılıklarını, gafletlerini ve yakalandıkları bu hastalığın tehlikesini bildirmek için, hazret-i Ali'nin; "Dünyâ çöplük gibidir. Kim ona tâlib olursa sıkıntılarına katlanmaya hazır olsun." sözünü sık sık tekrar ederdi. Hastalandığında kendisinin haberi olmadan, sultanın doktorlarından birini çağırıldılar. Doktor muayene edip gideceği zaman, Yûsuf bin Esbât oradakilere sordu:

"Doktor muayene ettiği hastalardan, âdet olarak ne alır?" Onlar da; Altın alır." dediler. Bir kese çıkardı ve;

Bunu ona veriniz." diyerek yanındakilere uzattı. Baktılar, kesenin içinde on beş altın var.

Bu çok fazladır." dediler. Bunun üzerine, -"Olsun, ona verin. Böyle yapmaktaki maksadım, fakirlerin, sultandan daha mürtüvvetli

olduğunu bildirmektir" buyurdu. Yûsuf bin Esbât hazretlerine sordular: "Zühdün gayesi nedir?" diye soruldu. O da;

Sana ihsan olunan nîmete şımarmamak, nasîb olmayan şeye de (niye nasîb olmadı) diye üzülmemektir." buyurdu.

Tevâzuun gayesi nedir?" diye sordular. "Eviden çıktığın zaman karşılaştığın herkesi kendinden üstün bilmendir" buyurdu. Yusuf bin Esbât hazretleri, 810 (H. 195) de vefat etti. 811'de vefat ettiği de rivayet edilmiştir.

⁹⁹ Musannif hazretlerinin Süfyân buyurdıkları zat. Meşhur Süfyân-ı Sevrî (k.s.) hazretleridir. Zira, Yusuf bin Esbât hazretleri, Süfyân-ı Sevrî hazretlerinin talebesiydi. Ondan ders alıyordu. Mütercim.

¹⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/581-582.

¹⁰¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/582-583.

¹⁰² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/583.

Gerçekten, rabbınız,"

Hitap, Allâhü Teâlâ hazretlerinden gayri rabler edinen Mekke kâfirlerinedir. Manâsı: Gerçekten sizin Rabbiniz hakikaten;

Allah'ır," Hüdâ Teâlâ hazretleridir. Bütün kemâl sıfatlarını kendisinde toplayan Allah...¹⁰³

Altı Günde Yarattılması?

O ki, gökleri ve yeri yarattı. Önceden hiçbir misâl ve örneği olmaksızın...

Altı gün içinde,"

Yani altı vakitte... Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri dileyseydi, gökleri ve yeri hemen bir lahzada yaratırdı. Lakin Allâhü Teâlâ hazretleri gökleri ve yeri altı gün içinde yaratarak, kullarına işlerinde acele etmemeyi öğretti.¹⁰⁴

¹⁰³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/583.

¹⁰⁴ SİTTETİ EYYAM Altı gün: Bazı tefsirciler bu altı günün dünya günleri denilen, bilinen günler diye kabul etmişlerdir. Gerçekte lûgat bakımından "yevm" denilince önce güneşin yeryüzüne doğmasıyla batışı arasındaki zaman müddeti demek olan gün mânâsı akla gelir. Fakat henüz yer ve güneşin bulunmadığı yaratma sırasında bu mânâ ile bir gün tasavvur olunamayacağı açık ve Kur'an'ın bir çok yerlerinde olduğu gibi "yevm"nin vakit mânâsına geldiği ve dil bakımından bilindiğinden burada da "altı gün"ün, "altı vakit" manâsıyla tefsir edilmesi lazım geleceği bir çok tefsirci tarafından hatırlanmıştır. Bunun ölçüsünün ise bilinen güne eşit veya ondan kısa veya uzun olması mümkündür. Nitekim

"Kim o gün, savaşmak için bir tarafa çekilme, ya dâ başka bir 'birliğe katılmak dışında arkasını döner (kaçar)sa" (Enfâl, 8/16) âyet-i kerimesinde "yevm" (gün) böyledir, "Sizin saydığınız (yıllar) dan bin yıl kadar sür e n bir günde" (Se'cde. 32/5)âyetinde, bizim saydığımız günlerle bin sene; diğer C Lij* Miktarı elli bin yıl süren bir günde" (Meâric, 70/4) âyetinde ise, elli bin sene miktarı ile açıklanmıştır ki, bunlar da "ahiret günleri" adıyla bilinir. Ve İbnü Abbas, K â 'b, Mücâhid, Dahhâk gibi büyük tefsirciler de buna uygun tefsir etmişlerdir. Buna göre, "altı günde" demek, miktarı binlerce seneye varan "altı zamanda" demektir. Fakat açıklamadan kastedilen, bunların uzama miktarı değil, bu miktarın ezele, istiva (hâkim i yet)'nin mutlak ve ebediliğine göre altı gün denecek kadar sınırlı zamanlardan ibaret bulunduğunu anlatmak olduğundan \$ sL- "altı gün" buyurulmuştur. Bununla beraber dikkate şayandır ki, burada rablîğin, biri yaratma, biri hâkimiyet olmak üzere iki tecelli mertebesi olup, âlemdeki varlıkların önce sırf olağanüstü olan misalsiz bir yaratma ile başlayıp, bundan sonra bir nizam seviyesine girdiği ve her iki durumda da Allah'ın hâkimiyeti altında bulunduğu anlatılırken, 'bl sL_ "altı gün" ile özellikle gökler ve yerin âdet ve nizam dediğimiz tekrar etme, benzeme ve birbirini takip ile devam ve uzama devirlerinden Önce bulunan ve benzeşmeyen bir fark, örneksiz bir icad ile sırf olağanüstü olan ilk yaratma anları gösterilmiştir. Sırf olağanüstünün mutlak olan nizam ve hâkimiyet devirlerine nisbetle altı adedinin, sayıların derecelerine ve diğer günlere oranı gibi çok az olduğunun ifade edilmiş olması bakımından diğer bazı müfessirlerin dediği gibi bu altı zamanın dünya günleri ölçüsüyle ve hatta ondan daha az bir müddet olarak düşünülmesinde daha uygun bir mânâ vardır. Bu şekilde iki yaratılma arasında geçen benzer devam anları hâkimiyet hükümünde olmakla dürülüp bükülerek ve soyutlanarak önce dumandan cisimlere, sıcak ateşten toprağa, topraktan suya, sudan hayata geçmek gibi yalnız ilk yaratılma anlarının düşünülmesi gerekir. Altı günün ikisi göklere, dördü de yere ait görünmektedir. Bununla beraber Müslim-i şerifte rivayet edilen bir hadisinden delaletine uyarak bazı müfessirlerin tercih ettikleri üzere "altı gün"ün yalnız yeryüzü ile ilgili olması da muhtemeldir ki. bu takdirde mânâ; "Rabb'ımız ancak o Allah'ır ki gökleri ve altı günde yeryüzünü yarattı." demek olur. Hasılı iş bu altı günün mahiyetinin tayini ve açıklaması hususları Allah'ın ilmine bırakılması gereken müteşabih bir mânâ olmakla beraber, bundan kesin olarak şu sonuçlara ulaşılmış oluruz:

Birinci olarak, âlem kadim (başlangıcı olmayan) değil, görüldüğü üzere bir olaylar toplamıdır ki. varlığında da, devamlı olmasında da yaratıcı olan Allah'a muhtaçtır. Ve yalnız onun hükmü altındadır.

ikinci olarak: Âlemin toplamı ezeli olmadığı gibi, bir defada ve basit bir şekilde yaratılmış da değildir. Başlangıçta çeşitli zamanlarda birden çoğa giden, bundan sonra çokluk içinde bir terki (sentez) ve toplanmaya dahil olan fakat sonu olan derece derece bir i-lerleme ile yaratılmış ve sonra bu ilerlemeye değişim ve benzeme içinde tekrarlanma ve devam etme ile düzenli, bir şekil verilmiştir ki, bu düzenli şeklin birbirlerini takibinin devamı da bir seviyede kendi kendine sabit ve karar kılmış değil. Allah'ın hâkimiyeti altında değişmektedir. Bu derece derece ilerleme (tedric) mânâsı münasebetiyle burada şu iki soru meşhurdur:

Birincisi : Yaratmadaki bu derece derece ilerleme (tedric) "Bizim buyruğumuz, yalnız bir tekdir, göz açıp yumma gibidir." (Kamer, 54/50) âyetinin delaletine aykırı değil midir?

ikincisi; bir defada yaratma, Allah'ın kudretin e delalette daha uygun olmaz mıydı? Cevap: Hayır. Gerçi bir yaratma, bir haysiyetle hem bir defaya mahsus hem tedricî olmaz. Bir defada oluş, derece derece ilerlemeye aykırıdır. Bununla beraber bir defa oluş, tedricin şartıdır. Dereceleme çeşitli yaratma anlarının sıralanma ve devamı demek olduğundan aralarında yorum itibarıyla zıtlık bulunan bir defada oluş ve tedric arasında gerçekleşme itibarıyla mutlak umüm ve husus vardır. Her tedricde bir defaten oluş vardır, fakat her defada tedric yoktur. Gerçekte Cenab-ı Hak her neyin yaratılmasını veya yok edilmesini isterse "ol" der ve derhal isteği dilediği şekilde vâki olur. Bir anda bir değil sayılamayacak ve hesap edilemeyecek şeyler yaratıp yok edebilir. Nitekim bir yağmur ânında ne kadar sayısız damlaların yaratılıp düştüğü ve bir doğma ânında hesabımıza sığmaz birçok hadiselerin bir anda vâki olduğu görülür. Ve Hakk'ın bütün işleri böyle tek olan bir vicdan bakışı ile görülür. Fakat bunun böyle olması, bakışların çoğalması ve devam etmesiyle, çeşitli veya birleşik yaratılışların çoğalma ve devam etme kudretini ortadan kaldırmaz. Çünkü ilâhî kudretin, hiç bir şekilde sona ermesi mümkün değildir. Şu halde tek emrin, bir anda pek çok şeyi yaratmaya kâfi gelmesi, buna karşılık yaratmalar arasında özel bir sır a lama ile geliştirerek yaratma kudretine aykırı da olmaz. Hem dereceleme zamanlarının her birine göre "Bizim buyruğumuz yalnız tekdir." (Kamer, 54/50) hükmü doğrudur. Hem de toplamına göre bir dereceleme silsilesi ve sıralaması geçerlidir.

İkincisi: Yalnız bir defada yaratma, kudrete delalet etmede daha uygun da değildir. Çünkü bu tahsiste bir kudretin son bulması şüphesi vardır ki, ikinci bir yaratmaya imkân yok sanılır. Tertip ve terki ile yaratma kudreti de durdurulmuş ve delilsiz bırakılmış olur. Evet Allah dileyseydi bugünkü gökleri ve yeri bütün içerikleriyle bir defada yaratmaya gücü yeterdi. Fakat bu şekilde dünkü âlem olmaz, iki yaratılmış arasında bir sıralanma ve devam etme düşüncesine imkân kalmazdı. Diriden ölü, ölüden diri, ateşten toprak, topraktan su, çamurdan hayat ortaya çıkmak şöyle dursun, gece ve gündüz birbirini takip etmez, insandan insan bile doğmazdı. Atalarımız yaratılırsa bez olmazdık, biz olursak onlar olmazdı ve yahut hepimiz olur, fakat ata evlat olmazdık ve şimdiki yaratmanın imkânına delil bulamazdık. Ve o halde o âlem, bu âlem olmazdı. Hiç bir tedricin ilerleme olmadan bütün yaratıklar bir defada ve bir anda yaratılmış olsaydı, hiç biri diğerinin yaratılışına şahit olamayacağından, hem yaratma delili bulunmaz, hem de eşyanın tabiatı ilâhî tasarrufa mahkûm ve emre âmâde kılınmış olduğu anlaşılmaz; âlem, ezeli bir tabiat sanılırdı. Sonra "hiç bir derecelere ayırma bulunmasın" demek, "rabblık, Hanlık bulunmasın" demek olduğundan da gaflet edilmemelidir. Şu halde bir çok defaten yaratılışları da içine alan dereceleme ve sıralama ile yaratmanın kudret ve yaratıcının iâhiğine delaleti açısından pek büyük önemi vardır. Ancak bu derecelemenin ilk yaratılıştaki altı güne tahsisi meselesi kalır ki, bu da sırf ilâhî

Acele Şeytandır

Mesnevî'de buyuruldu;
Acele etmek şeytanın hîlesidir.
Sabırlı ve hesaplı olmak ise Allâhü Teâlâ hazretlerinin bir lütfudur (kuluna...).¹⁰⁵

Allah Mahlûkatı Teenniyle Yarattı

Mesnevî'de buyuruldu:
Bu yerler ve gökler bile altı günde
Teennî (yavaşlıkla) halk olundu.
Yoksa; "Ol! Oluverir."¹⁰⁶ emriyle bir anda yüzlerce yer ve gökleri yaratmaya kaadirdir...
İşte bu teennî (bütün işlerde hemen acele etmemek, yavaş ve temkinli davranmayı) bize öğretmek içindir...
Manası maksadın yavaş olmasıdır.¹⁰⁷

Acele'nin Güzel Olduğu Yerler

Âlimler buyurdular:
Acele etmek güzel olmaz; ancak (şu işlerde acele etmek güzeldir):
1- Günahlardan tevbe etmekte,
2- Müddeti dolduğunda hemen borcu ödemekte,
3- Misafiri ağırlamakta,
4- Bulûğa erdiğinde bekârı evlendirmekte,
5- Ölüyü defnetmekte,
6- Cenabetten yıkanmakta...¹⁰⁸

Allâhü Teâlâ Kaadir ve Hakimdir

Bil ki: Allâhü Teâlâ hazretleri, "Kaadir" olmak (her şeye gücü yetmek) ve "Hâlık" (yaratıcı) olmak ile gökleri ve yeri yoktan var etti... Allâhü Teâlâ hazretleri "Müdebbir" (her işi tedbîr edici) olmak ve "Hakîm" (her işi bir hikmet ile yapıcı) olmak ile de gökleri ve yerleri altı günde yarattı...¹⁰⁹

Altı Çeşit Mahlûkat

Mahlûkât altı (sayısına) hasır olundu. O altı mahlûkat:
Birincisi: Mücerred ruhlardır.
İkincisi: Melekûtiyattır... Onlar da:
1- Melekler,
2- Cinler,
3- Şeytanlar,
4- Gökler melekûtü,
5- Müfred akıllar,
6- Mürekkeb akıllardır....
Üçüncüsü: Nefslerdir.
1- Yıldızların nefsleri,
2- İnsanın nefsi.
3- Hayvan nefsi,
4- Nebatat nefsi,
5- Ma'denler nefsi'dir....
Dördüncüsü: Ecrâm'dir...
Ecrâm, latîf cisimlerden ulvî basit âlemlerdir.
1- Arş,

bir irade meselesidir. Bu tercih, faili muhtarın seçimine aittir. Elmalî Tefsiri: c. 3, s. 2172. İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/583-584.

¹⁰⁵ Mesnevî-i Manevî-yi Şerif: Defter: 5, s. 104, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/586.

¹⁰⁶ Yasin: 36/82,

¹⁰⁷ Mesnevî-i Manevî-yi Şerif: Defter: 3. s. 134, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/586.

¹⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/586-587.

¹⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/587.

- 2- Kürsî,
- 3- Semâvât,
- 4- Cennet
- 5- Ve cehennem gibi...

Beşincisi: Müfred cisimlerdir. Müfred cisimler, anâsır-ı erbaa'dır. (Toprak, Su, Hava, Ateştir....)

Altıncısı: Mürekkebin cisimlerdir. Anâsır-ı erbaa'dan teşekkül etmiş olan kesîf cisimler....

İşte bu mahlûkattan her birinden "gün" ile tabir olundu.

Yoksa, zamana mensup olan günler, göklerin ve yerin yaratılmasından önce henüz yoktu...¹¹⁰

Arş

"Sonra, arş üzerine istiva buyurdu."

Arş", üzerinde meleklerin oturduğu taht için kullanılır.

Arş, senden yüksek olan ve seni gölgelendiren her bir şeydir.

Arş, bu iki manâ ile Allâhü Teâlâ hazretlerinin hakkında kullanılması muhâl'dir.¹¹¹

Arş-ı İstiva

Arşı istiva etmek, mülk, izzet, saltanattan "zikrû'l-lâzım irâdetü'l-melzûm" Lâzımı zikredip, melzûmu murad etmek kabilinden kinayedir... (3/174)

Manâsı: Allâhü Teâlâ hazretleri, mülk âlemini attı günde yarattıktan sonra, mülkü istiva etmeyi ve dilediği gibi onda tasarruf etmeyi murad etti.

Felekler hareket etti.

Yıldızlar yürümeye başladı.

Geceler ve gündüzler birbirini kovaladı.

Hikmeti gereğince, yaratıklarının işlerini tebdîr etti.

İşte bu Kâdî (Beyzâvî r.h. hazretlerinin¹¹²Emri istiva etti," sözünün manâsıdır. Yani

1- Rubûbiyetinin emri karar kıldı,

2- Emri geçerli oldu,

3- Tedbiri cereyan etti,

4- Yaratıklarında kudreti geçerli oldu, demektir...

Arş'm tahsisi ise (istiva için hususiyetle Arş ibaresinin kullanılması ise) Arş'ın, mahlûkatın en büyüğü olmasındandır.

Zira Arş, bütün cisimlen ihtiva eden büyük bir cisimdir. Bundan dolayı arş'ın üzerine istiva etmek, bütün cisimlerin (ve mahlûkatın) üzerine istiva etmek, demektir.

(Arş'ı istiva ile) Arş'ın gayri olan;

1- Cennet,

2- Cehennem,

3- Kürsî,

4- Yedi kat gökler,

5- Yeryüzü,

6- Anâsır

7- Ve diğerlerini de istiva etti, demektir...

Farisî tefsirî de buyurdu:

Sonra, arş üzerine istiva buyurdu."

Sonra Arş'ı kastedti ve Arş'ı yaratmakla," demektir.¹¹³

Arş Önce Yaratıldı

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Denilir ki burada, cemi ve atf yolu üzerine "Sonra" kelimesi, vav ve manâsıdır. Terâhî (sonra) manâsına değildir.

Zira Arş'ın yaratılması, göklerin ve yerin yaratılmasından öncedir.¹¹⁴

¹¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/587-588.

¹¹¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/588.

¹¹² Ruhu'l-Beyân tefsirinin metninde sadece ^uJi Jy "Kâdî'nin sözü" cümlesi geçmektedir. Bu şahsın Kâdî Beydâvî (r.h.) hazretleri, olduğunu beyân etmiyorlar. Fakat bu ibare, Kâdî Beyzâvî tefsirinde geçmektedir. Bakınız. Beyzâvî tefsiri, c.2. s. 341,

¹¹³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/588-589.

¹¹⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/589.

Mahlûkatın Yaratılış Sırası

Haberde şöyle varid oldu:

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilk yarattığı şey,

1-Kalem'dir, sonra;

2- Levh-i mahfuzu yarattı...

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri kaleme, kıyamete kadar olacak olanları yazmasını emretti... Sonra

3- Arşı yarattı, sonra;

4- Hamele-i Arşı yarattı, sonra,

5- Gökleri ve,

6- Yer yüzünü yarattı.¹¹⁵

İstivâ'dan Murad

Allâhü Teâlâ hazretleri kendisine selâmet versin (ve ganiy ganiy rahmet etsin) Şeyh'im allâme (k.s.) hazretleri buyurdular:

Sonra, arş üzerine istiva buyurdu." (sözü edilen) bu istivâ'dan murad, noksan sıfatlardan münezze olan Allah subhânehû ve Teâlâ hazretlerinin istivâsı'dır... Lakin bu istiva, nefsi itibariyle değildir. Zira Allâhü Teâlâ hazretlerinin zâtı, zâlimlerin söylediği şeylerden çok büyük ve çok yüce'dir... (Bu istiva) belki, (daha doğrusu), icat etme emri itibariyledir. Ve Kur'ân-i kerimde kendisinden "Hak" diye tabir edilen Ahadiyet tecellisi itibariyledir...

Arşın üzerine iradî ve icadî emrin istiva etmesi; şer-i şerifte teklîfî ve irşadî emrin istivası menzilesindedir... Sanki her iki emirden biri diğerinin kalbi ve aksidir... Onun aksi seviyeyi istivâ'dır... Arş ve şeriatın her biri diğerinin kalbidir. Onun aksi seviyeyi müstevâ'dır... " ihtisar ile sözleri bitti. ¹¹⁶

Te'vilât-i Necmiyyeden

Allâhü Teâlâ hazretleri, altı çeşit kâinatı yaratmayı tamamladığı zaman, Arşı istiva etti. Onu yaratmaktan fariğ olduktan sonra âlem'de tasarruf etme istivâsıyla istiva etti. Bunda Arş'tan Süreyya'ya kadar olanların işlerinin tedbiri vardır...

Burada Arş istiva için tahsis edildi. Çünkü Arş, Rahmânî feyzi kabul etmeye kabiliyeti olan latîf cisimlerin mebdei (ve başlangıcıdır)...

Bu istiva, Allâhü Teâlâ hazretlerinin sıfatlarından bir sıfattır. Mahlûkatın istivasına (bir yere yerleşmesine) asla benzemez. (Meselâ) ilim gibi... Allâhü Teâlâ hazretlerinin sıfatlarından bir sıfatı olan ilim sıfatı, kulların ilmine ve bilmelerine asla benzemez. Zira,

O'nun misli, benzeri bir şey yoktur ve 0 öyle semî, öyle basîr'dir.¹¹⁷

Eğen sen Hakka olan hilâfetinin hususiyetine iyice nazar edip derinlemesine bakacak olursan; o zaman elbette nefsin tanırsın ve hemen sonra Rabbini tanırsın... Bu şundandır; Allâhü Teâlâ hazretleri, (annenin) rahmine emânet edilen nutfenden senin şahsını yaratmayı murad ettiğinde; senin ruhunu kendi hil'atında istimal etti ki, hamî günlerinde nutfede tasarruf etsin diye.... Onu büyük âleme münâsip olarak küçük âlem yaptı. Böylece insanın;

Bedeni, arz (yeryüzü) mesabesindedir.

Başı, gök mesabesindedir.

Kalbi, arş mesabesindedir.

Sırrı, kürsi mesabesindedir.

Bunların hepsi de "Ruh"un tedbiriyle olmaktadır.

Onun tasarrufu ise Rabbinden "Hilâfet" iledir...

Sonra ruh, kâmil şahıstan fariğ olduktan sonra mekânı olarak

Kalb arşını istiva etti.

Belki bu istiva, ruhun, şahsın bütün cüzlerinde (bedenin her zerresinde) tasarruf etmek içindir.

Feyzinin kalbin üzerine atılmasıyla onun işlerini tedbir etmek içindir.

Zira, muhakkak ki Hak Teâlâ hazretlerinin feyzini bütün mahlûkatına kabul eden ve aktaran kalbtir.

Yine kalb, ruh'un feyzini kalıbın hepsine ganimet bilip ulaştırandır.

Eğer sen bu misâl'de çok iyi düşünerek (durdur ve aradıklarına) şifâ olacak bir teemmül (tefekür) ile düşünecek olursan; istivâ'yı, Allâhü Teâlâ hazretlerinin mukaddes ve münezze sıfatlarından teşbihin nefyini

¹¹⁵ Tirmizi: 2081, Ebû davud: 4078. Müsned-i Ahmed: 21647, İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/589-590.

¹¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/590.

¹¹⁷ Eş-Şûrâ: 42/11,

kâfi derecede bulurdun. Ve o zaman;
Kim nefsinı tanırsa; hakikaten Rabbini tanıır.
¹¹⁸İnşallahü Teâlâ. ¹¹⁹

¹¹⁸ Keşfü'l-Hafâ: 2532.

¹¹⁹ İSTİVA: Râğıb der ki: (istevâ) fiilinin kullanılışı iki şekildedir. Biri iki veya daha çok faile isnad olunur, denilir ki "Zeyd ve Amr eşit oldu." eşittirler" demektir. Nitekim u "Bunlar, Allah katında eşit olmazlar" (Tevbe. 9/19). Bilenlerle bilmiyenler bir olur mu?" {Zümer, 39/9} buyurulmuştur. Diğeri de bir şeyin kendi zâtında doğru ve ölçülü olmasına denilir. Üstün akla sahip (olan melek) doğrudur." (Necm, 53/6) gibi ki. "Onların sırtına binip kurulmanız için" (Zuhruf, 43/13), ve yanında bulunanlar, gemiye yerleştiğiniz zaman" (Müminün, 23/28), Gövdesinin üstüne dikildi." (Feth, 48/29) aynı şekilde Arap kelâmında

işi mutedil oldu", "filan işçilerini idare etti" gibi ifadeler hep bu kabildendir. ile müteaddî olmasında bir istilâ mânâsını gerektirir, jı ile müteaddî olmasında da bizzat veya tedbirle son bulma mânâsını gerektirir. Bu şekilde istiva lügatte, bir düze olmak, istikrar etmek yani karar kılmak veya kararını bulmak, ulüvvve isti'lâ yani yükselmek veya yüksek olmak, diğere deyimle üstün olmak, bir düze kurulmak, eşit veya benzer veya denk olmak, dosdoğru varmak veya kasdetmek, isti'lâ etmek mânâlarına gelir.

ARŞ , esas itibariyle "sakf" demektir ki, bir binanın veya yerin yüksek muhitini teşkil eder. Bir eve nisbette tavanı, tavanına nisbette üstündeki çatısı, kubbesi, tepesindeki köşkü, tahtaboşu, cihannüması (terası) hep Arş mânâsına dahildir. Buna ilave olarak çadır ve çardak gibi yükselen ve gölge veren her şeye de denir. Bu şekilde Arş anlayışının en kesin gereği ulvilik ve üstünlük mânâsıdır. Bundan dolayıdır ki arş, hükümdarların oturdukları "taht" anlamında meşhur olmuş ve tahtın gereği olan mülkten . izzet ve saltanattan kinayede yapılmıştır, denilir ki, mülkün istilâ edildi, yıkıldı, bozuldu demektir. Mülkü kıvamında ve işi yolunda, ernri muntazam ve ahenkli olduğu zaman da "Arşına hâkim oldu, mülkünün tahtına yerleşti." denilir. Bunlardan başka bir işi ayakta tutan şeye, bir şeyin esasına ve bir toplumun işlerini idare eden başkanlarına ve'awâ' " denilen kuzey tarafın alt yanında Acüzü'l -Esed (arslan burcunun ucundaki takım yıldızları) ve Avşûs-Simâk (biri kuzey, diğeri güneyde iki parlak yıldız) da denilen dört küçük yıldız, tabuta ve kuyunun dibinden adam boyu kadar taşla örüldükten sonra ağzına kadar yukarısına yaptıkları ahşaba, ayağın parmak tarafına doğru yüzündeki yumruca tümseğe ve kuşun yuvasına da denilir. Ve birçok mânâlarda masdar da olur.

Âyetü'l-Kürsî'de geçtiği üzere bazı âlimler. "O'nun kürsüsü, gökleri ve yeri kaplamıştır." (Bakara, 2/255) âyetindeki kürsü ile Arş'ın bir şey olduğunu kabul etmişlerdir ki, ikisini de "taht" mânâsından alınmış olarak düşünmüşler demektir. Fakat çoğunlukla nakle dildiğine göre Arş, Kürsî'nin de üstündedir. Bu şekilde Kürsî, taht mânâsıyla düşünülürse Arş onu kaplayan saray ve sarayın tavanı gibi veya bütün memleketin muhiti gibi düşünülür Ve Kürsî. "Mevzii Kademi'l-Arş" (Arş'ın ayağının yeri) olduğu rivayetine göre "başşehir" mânâsıyla düşünülürse, Arş da "taht" mefhumuyla düşünülür. Ve bu iki mânâ düşüncesiyle Arş, şeriat dilinde âlemin hepsini saran, sınırlamanın ve beşer aklının takdirinin dışında, hakikati Allah'ın ilmine bırakılmış bulunan yüksek bir muhît olmak üzere yaygın olmuştur ki gökler, cennet, sidre, Kürsî hep bunun altında tasavvur edilir. Bu bir sondur ki, âlem tasavvuru burada biter. Fakat Hakk'ın varlığı bitmez ve Sidre-i muntehâ geçilmeden Hak Teâlâ'nın cemalinin müşahedesine erilemez. Nitekim Resulullah (s.a.v) Mî'rac'da Sidre-i muntehâ'yı geçmişti. Birinci düşünceye göre Arş'ın ihatasının, mekâna ait bir ihata; ikinci düşünceye göre de manevî bir ihata (kuşatma) kabilinden olması gerekir. Burada önce şunları dikkat nazarından uzak tutmamak gerekir: 1- Bilinen mânâsıyla "taht", bir hükümdarın, hükümeti icra ederken üzerine kurulduğu özel, mahdûd bir cisimdir. Fakat asıl önemi, cisimliğinde değil, gereği olan hüküm, izzet ve saltanatındadır.

Z- Bütün göklerin üstünde ve bütün âlemi çevreleyen Arş'ın bilinen mahdut "taht" mânâsına, tamamen hakiki lügat mânâsı olarak uyumuş olamayacağı şüphesizdir. Bundan dolayı bunda muhakkak mecazî ve kinayî bir mânânın bulunması ve daha doğrusu Arş ve taht cins ismi iken (el-Arş)'ın şer'î konuyla bir özel isim gibi düşünülmesi gerekir. Ve o halde bu Arş'da cisim olma zarureti de idd la edilemez.

3- Arş bir cism-i küll olsun, fakat yön ve cisimliğinin hepsi bunda son bulacağından, bunun üstünde cisim, mekân, yön tasavvuru çelişkili olur. Burada "Sidretü'l- muntehâ" anlayışını iyi düşünmek gerekir.

4- kelimesinin hakiki mânâsında ne mekâna, ne zamânâ ait bir zarflık yoktur. Bu bir isti'lâ ifade eder. Gerçi ulûv (yükseklik) ve fevkiyyet (üstlük, üstte olmak) bir yön anlatır. Fakat (el-Arş) anlayışı, bütün mekân ve yönleri kapladığından, bu istilâda yön de düşünülmesi olamaz. Ve bundan dolayı "Arş üzerine", mekân üstü ve yön üstü. çok yüksek bir yükseklik ile isti'lâ ifade eder ki, asıl gerçek isti'lâ (Yükseliş) da budur. Bu, bütün zafetleri altına alan öyle bir isti'lâdır ki, hiç bir kayıt ve nicelleştirme şartlanmış olmadığından ihata mümkün değildir. Biz bu yüksekliğin ifade ettiği malûlün zafetini illet (sebebe), mahkûmun hâkime, notice itibariyle bütün varlığı mümkün olanların, varlığı vacib olana, bütün yaratıkların yaratana olan etkilenme ve muhtaç olma nisbeti olmak üzere kendi İzafetimizle düşünebiliriz.

5- İstiva gerçekte sırf cismanî bir anlam değildir. Bunun cismanî olup olmadığına, isnad olduğu faili veya medhûlü (dahil olduğu kelime) de bir karine olur. Mesela "işine hâkim oldu" denildiği zaman bu istivanın cismanî olmadığını şüphe yoktur. Aynı şekilde "filan işine hâkim oldu" denildiği zaman da böyledir. Burada ise fail, "Kendisinin hiç bir benzeri olmayan" (Şûra, 42/11) Allah Teâlâ'dır. Şu halde Arş üzerinde ilâhî istivayı Allah ile Arş'ın gerisindeki yaratıklar arasında bir uzaklık, bir mekânî aralığı gerektiren cismanî bir mânâ ile düşünmeye imkân yoktur. Zira "Biz ona sizden daha yakınız, fakat siz görmezsiniz." (Vakıa, 56/85). '

6- Bir hükümdarın tahtına oturup kurulması anlamında bile asıl kastedilen mânâ, cismanî bir oturuş değil, hükümdarlık sıfatıyla nitelenmesidir. Bu öyle bir mânâdır ki, hükümdarın taht sayesinde değil, tahtın hükümdar sayesinde ayakta durmasını ifade eder. Ve bir hükümdarın tahtında devamlılığı, cismen tah t üzerinde oturup kalması değil, hâkimiyetinde devamlılığı ve baki olması demek olur. Fakat bu mânâ diğere hükümdarlarda ve tahtlarda tam, mutlak ve hakiki değil, geçici, nisbîve arzidir. Bunun mutlak hakikati ancak Allah Teâlâ'ya mahsustur. Şu halde isti v âdân bu mânânın Allah'da zatî, tam ve hatta tamın üstü mutlak ve hatta mutlak üstü ve hakiki yani cismaniyet ve rûhâniyet gibi imkânî bir vücud ile değil, zarurî bir vücüd ile oluşmuş olduğunu anlamak gerekir. Bunu anlayabilmek için de varlığın gerçeğinin yalnız cisim ve cismaniyete mahsus olmadığını ve hatta cisimliliğin gelip geçici ve izafî bir varlıktan ibaret bulunduğunu ve Hakk'ı bilmek için cisim ve ruhun üstüne geçilmek gerektiğini sezme şarttır. Bunun içindir ki, cisimden başka varlık, cismanî yük seklikten başka yükseklik duymayanlar, bu konuda şer'an bir dereceye kadar özürüli sayılırlar. 7- İstiva bir faile isnat edilmiş ve cer harfî ile bağlanmış bulunduğu için, bunda Allah Teâlâ'nın Arş seviyesi ile eşitlik veya birliğine değil, tersine Arş'tan üstün yükseklik ve mutlak büyüklüğüne delalet vardır. Yani Arş ile beraber istiva etti" değil, Arz üzerine istiva etti"dir. Bu ise Allah'ı, âlemin kendisi ile birleştiren hulul veya itihâat görüşlerini red ve iptal her şeye şahittir", her şeyi kuşatıcıdır", "onun hiç benzeri yoktur" mânâlarının sonsuzluğunu hatırlatan nezih bir tevhid ispat eder. Şu halde bunda bir teşbihi (benzetme) değil, pek yüksek bir tenzihî tasdik etmek gerekir.

Bunun için bu meselede büyük âlimler şu iki mezhepten biri üzerindedirler: Birincisi Selef mezhebidir ki, Allah Teâlâ'nın mekân ve yönden yüksek olduğunu kesin bir şekilde tasdik etmekle beraber Arş üzerine istivası sıfatına da - Allah'ın irade ettiği şekilde - iman etmek ve tafsilatıyla te'viline dalmayıp, "Onun açıklamasını ancak Allah bilir." (Âl-i İmran, 3/7) âyetinin delaleti üzere hakikatini Allah'ın ilmine bırakmaktadır. Ehl-i Sünnetçe asıl tercih ve itimad edilmiş olan da budur:

"Ey dayımın oğlu, Arş'ın Rabb'i, Arş'ın üstündedir, fakat yerleşme vasfı olmaksızın". (Emâlî) İmam Mâlik b. Enes hazretlerine bir gün bir adam "istiva nasıldır?" diye bu âyetteki istivanın nasıl olduğunu sormuş ve İmam Mâlik de biraz başını eğip murakabeye daldıktan sonra vücûdundan şiddetli bir ter boşanmış ve demiştir ki: "İstiva malûm; keyf (nasıl), makul değil; buna inanmak vacib ve bu soru bid'attır. Sanıyorum ki sen sapık bir adamsın". Bundan sonra emretmiş, o adamı huzurundan çıkarmışlar. Aynı mânâ selevin daha birçoğundan nakledilmiştir. Bizim Hanefilere göre asıl rivayet edilen de, "Arş üzerine istiva, Allah Teâlâ'nın keyfiyetsiz bir sıfatı" olduğudur.

İkinci, sonradan ortaya çıkıp istivadan tecsim (cisimlendirme) veya itihâat (birleşme) şüphesi çıkarmaya çalışan ve selevin sözlerini bu

Sonra, Allâhü Teâlâ hazretleri, arşın üzerine istivâ'sını zikretti, sonra haber verdi. Emirlerini haber vermesiyle onun arasına tedbirini koydu. Ve istiva yoluyla buyurdu:¹²⁰

Gece Gündüzü Bürür

Geceyi, gündüze bürür."

Gece, bürünen kılınır. Gece, karanlığıyla gündüzü bürür. Gündüzün aydınlığını giderir, karanlığıyla gündüzü

konuda bir çeşit kapalılığa sevkettmeye kalkışan nefesine düşkün kimselere karşı müteahhirin (sonra gelen âlimler)in tercih ettikleri doğru te'vil mezhebidir ki, aklı ve naklî delillere göre Allah Teâlâ'ya nisbeti caiz olmayan bâtil ihtimalleri at a rak caiz olduğunda şüphe edilemeyecek doğru bir meal araştırmaya girişmektedir. Bunda başlıca üç, dört görüş hasıl olmuştur: 1- Yukarda gösterildiği üzere lisan örfünde Arş'ı hükümüne aldı". "mülkünün tahtına yerleşti" deyimleri, tam sahip olmakla işin intizamından kinaye olarak kullanılır ki, "mülkü bozuldu"nun zıddıdır. Şu halde D "sonra Arş üzerine hükümran oldu" âyetinde de en açık ve en olumlu mânâ "bütün yaratıkları üzerinde devamlı emrini yürütmek ve muntazam bir şekilde hükümleri icra etmek suretiyle eksiksiz kudretin nüfuzu ve iradenin cereyan etmesinden" kinaye olmasıdır. Bu mânânın gerçekte hakikati şüphesizdir... Hasan-ı Basrî hazretleri bunu "işine hâkim oldu" diye ifade etmiştir ki, aynı mânâyı mecazî isnat şeklinde gö s termiş demektir. Yani istivanın Allah'ın zâtına nisbeti hakikatte fiil ve

emrinin vasfı olması itibariyledir. "Sonra" buyurulması da buna bir karine gibidir. İlk yaratma lahzâ (an)ları mukayesesi mümkün hiç bir denk ve misal ile geçmemiş olan ve hiç bir tekrarlama ve benzeme devamını içine almayan çeşitli yaratıklarını yeniden yeniye yaratılmaları ile cereyan ettiği, diğer deyişle altı gün henüz tekrar etme devrine girmemiş bulunduğu için ilk önce yaratma hiç bir devamlılığı içine atması olmayacağından o demlerde istiva düşünülemez. O vakitler rabbânî tecelliler "Onun Arş'ı su üzerinde idi." (Hüd, 11/7) âyetinin delaleti üzere hiç bir seviyede durmayan çeşitli bir cereyanı ifade eder. Mesela bir bulut, bir duman, ondan bir göksel cisim, ondan ateş, ondan toprak, ondan su, ondan bitki ve hayvan yaratılır giderken bu fiilde henüz bir âdet, bir devamlılık, bir istiva yoktur. Hepsi olağanüstü, hepsi çeşitlidir. Fakat yaratma böyle soyut bir fark ve değişim cereyanından ibaret kalmamış, değişim içinde az çok bir benzeme ile bir düze tekrar ve devam etmiş, genel bir değişim ile değişen ve içerikleri başka başka bulunan yaratıklardan sonra cüz'î değişim ile çeşitli müttefik ve benzer yaratıklar da yaratılmış, yaratılanlar değiştirilmeye ve düzeltilmeye, sonra dan olma ve yok olma devam etmeye, mesela buluttan ateş ve su, su ile topraktan hayat bir defa değil birçok defalar yaratılmaya ve giderek bitki bitkiden, hayvan hayvandan, insan insandan yapılmaya başlamış ve artık o zamandan itibaren zamanda bir devir, çeşitli işlerde bir tertip ve devamlılık tecelli etmiştir ki, buna "sünnetullah" (Allah'ın sünneti), "âdetullah" (Allah'ın âdeti) denilir. Bu istiva vasfı bundan itibaren düşünülebilir. "yarattı, sonra istiva etti" terâhî (gecikmedi de buna işaret eder. Hasılı istiva, ne bir fiil, ne de sırf değişme ile değil, bir tekrarlama ve benzeysi nisbeti ile düşünülebilir. Bu ise zâtında çoğalmadan, artmadan, değişmeden münezzeh olan Allah Teâlâ'nın ancak filleri arasındaki uyuma nisbeti itibariyle bir fiilî sıfatı demek olur. Nitekim Süfyan-ı Sevri hazretleri bunu "Arş'da bir İş yaptı ki, ona istiva ismi verdi." diye ifade etmiştir. Diğer bazı âlimler de: Yani hepsi Allah Teâlâ'nın "Sonra göğe yöneldi ve onları

düzenledi." (Bakara, 2/29) âyetinde açıklanan düzenlenmesiyle muradı üzere istikamet aldı demiştir ki, bu da kinayede anılan işin İntizamı ile devamı, iradenin cereyanı mânâsının diğer bir ifadesi olarak fiil sıfatına işaret demektir. Ancak bunda istivanın esas itibariyle yaratıkların vasfı olması hususunu tercih şüphesi vardır. Halbuki âyet bu istivayı Arş'ın da üzerine geçirmiş olmak itibariyle Allah'a tahsis eylemiş yani mahkûmun mahkûmiyete istivasını değil, yalnız hâkimin hâkimiyette istivasını anlatmıştır.

2- İstivanın, istilâ mânâsına olmasıdır ki, "Yarattıktan sonra da başından sonuna kadar hepsini kudret ve galibiyeti, velayet ve hâkimiyeti altında tuttu." demek olur. Bunun jf V^ < ^ D "Her şeyi kuşatıcıdır" (Secde, 41/54) manâsıyla münasebeti açıktır. Bununla beraber istilâ, ihataadan daha şümüllüdür. Gerçi İbnü Arabî, "biz istilâ mânâsına bir istiva bilmiyoruz" demiş ise de şâirin:

"Bişr, kılıçsız ve kan dökmeden İrak'ı istilâ etti." beytiyle şahit getirilerek buna cevap verildiği meşhurdur.

3- Arş'ın, mülk ve memleket; istivanın, istilâ mânâsına olmasıdır. Bu da öbür mânâlarla yakından ilişkili olmakla beraber, ayrıca bazı faydalara da işaret etmektedir. Birincisi: nin mânâsına özellikle bir dikkat nazarını celb edicidir. İkincisi: Allah Teâlâ'nın, kendilerini mutlak hâkim gibi sayan beşerî saltanatlar üstündeki yüksek hakimiyetine öbür mânâlardan daha çok bir hatırlatmayı içine alır. Üçüncüsü: Allah Teâlâ'nın yalnız fiilî sıfatı itibariyle değil, bütün zatî sıfatıyla yüce ve mutlak kemâlinde ısrar eder. Ve bu bakış açısından (sonra) nin mânâsındaki gecikme, yaratma ve istiva arasında değil, beyan mertebesine ait rütbeyle ilgili bir gecikme olur.

4- Bir de şöyle j istiva etti", yani Allah'a nisbette her şey eşittir. Hiç bir şey ona diğer bir şeyden daha yakın değildir. Çünkü Allah Teâlâ bir mekânı bırakıp da, diğer mekâna giren cisimler gibi değildir" diye de tefsir edilmiştir ki, ilâhî nisbette, mesafeyi reddetme ve adaletin ispatı açısından bilhassa dikkate şâyân bir mânâdır. Yani Allah Arş üzerine öyle bir istilâ ile istiva etmiştir ki, gökler ve göklerde bulunanlar ona daha yakın, yer ve yerde bulunanlar daha uzak bir mevki ve mesafede değil, hepsi eşit bir nisbettedirler. Bundan istivanın eşitlik mânâsına alındığı sanılmamalıdır. Zira maksat, eşitliği n lüzumu veya gereği olan zatî veya nisbî bir vasıftır. Nitekim istivanın diğer mânâları da eşitlikten vazgeçmekle düşünülür. Bu mânânın mekânlıkta düşünüleceğinin misali, eşit iki taraf arasındaki ortanın ve dairenin çemberine göre merkez konumundaki istiva ve ortada olmaktadır ki, bunda eşitlik oranı iki taraf veya çember noktalarına ait olur. Ve orta ve merkezde ancak bunlara bir kararda nisbet edilmiş olarak mânâsı düşünülür. Bu şekilde Arş ve Taht anlamı, çevreleyen mânâsından başka, bir de merkezçilik fikrini telkin eder. Fakat unutmamak gerekir ki, muhît (çevreleyen)in gerisinde olan çeşitli noktaların merkeze oranı eşit değil, farklı uzaklıktadır. Halbuki gökte de ilâhtır, yerde de ilâhtır." (Zuhruf, 43/84) âyeti delaletince ilâhî nisbette böyle bir farklılık da düşünülemeyeceğinden bu tefsir, ilâhî istivanın bu geometrik mânâyâ da ölçü olamayacağını ve bunu anlamak için bütün uzaklık ve mesafe kaydının da kaldırılması gerektiğini özellikle anlatmıştır. Ve gerçekte mekan ve yön, uzaklık ve me s afe anlayışları da Arş'ın altındadır, Arş'ın üzerinde" değildir. Allah, her şey üzerine bidüziye hazır ve nazırdır. Onun tıpkısına benzer hiç bir şey yoktur. Şu halde istivâ da, mahiyeti belli olan hiç bir istiva ile kıyas kabul etmez. İlâhî zatı ve sıfatı hakkında varid olan kelimelerin, yalnızca lugata ait gerçeklerin mânâlarıyla değil, birer şer'î hakikat olarak düşünülmesi gerekir. Bunun için burada Arş ve Tahtın ulvî gerekleri olan hüküm ve saltanatın intizam, emir ve iradenin yerine getirilmesi, istilâ (zaptetme) ve isti'lâ (yükselme)'yi, gücün sınırını ve tam adaleti unutup da istiva kelimesinin lisanında oturma veya ayakta durma ve korunma ile istikrarı da kullanıldığından dolayı, Allah tıpkı bir taht, bir sandalye veya dam üstünde duran bir şahıs vaziyetinde Arş'a dayanmış bidüziye oturuyor veya dikiliyor veya yatıyor gibi bir düşünceye sahip olmak, aklen ve şer'an pek büyük bir cahillik olur. Böyle bir mânâyâ lügat bakımından müsaadesi varsa da şer'an ve aklen yoktur. Ve İşte yukarda açıklanan mânâlar bilhassa bunu anlatmak ve öyle vehmi defetmek içindir ki, her biri doğru bir mânâdır. Yüksek nazım da hepsine hem dil, hem din ve hem akıl yönünden ihtimali ve müsaadesi vardır. Bununla beraber en doğrusu bunları bütünüyle düşünmek ve ihatası mümkün olmayan ilâhî istivanın hakikatinde durmak lazım gelir. Çünkü yaratma, gökler ve yer. altı gün, Arş mefhumlarında bile, idrakimizi aşan bir esası vardır. O halde bütün bunların üzerine taallük eden istivanın hakikati, idrak seviyemizden pek yüksek olduğunu itiraf etmelidir. Bu bakımdan iman edilecek tefsir Selefîn çoğunluğunun mezhebine göre tefsirdir ki şudur: Allah, gökleri ve yeri özel vakitlerde yarattı, sonra da hudûs (sonradan olma) ve yok olma, bir yer tutma ve yon şüphelerinden münezzeh olarak murad ettiği mânâ ile Arş üzerine istiva eyledi". Fakat böyle demek, bu yüksek nazımda bizim anlayabileceğimiz hiç bir mânâ yoktur demek olmadığından da gaflet edilmemek gerekir.....Elmalı tefsiri c. 3, s. 2177,

¹²⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/590-597.

örter. Aksi (gündüzün de geceyi aydınlığıyla kapladığı) zikredilmedi. Birbirine zıt iki şeyden biriyle İktifa etti. ¹²¹

Nefsin Zulmeti ve Kalbin Nuru

Bu kavlı-i şerifte şu işaret vardır:

Gece, nefsin zulümâtına işarettir. Nefsin ihata etmeleri nefsin hevâ-ü hevesinin kalbin nurlarına galebe çalması anında demektir.

(Gündüzün geceyi bürümesi ise) Kalb gündüzünün nurlarının ve muhabbetin, nefsin üzerine istilâ etmesi, demektir... ¹²²

Gece ve Gündüz

O, onu kışkırtarak takip eyler." gece"den hâl'dir.

Yani, gece, gündüzün gelmesini talep eder bir halde; gece gündüzü kaplayan, bürüyen ve örten kılar; yani gecenin akabinde hemen seri bir şekilde gelmesi için talep eder, demektir... (3/175)

"hasis," kelimesi, mahzûf masdarın sıfatı olmak üzere mahallen mensûbtur. Onu büyük bir gayretle ve sür'atle talep ederek talep ediyor, demektir. "seri bir halde," demektir.

Gece ve gündüzden her biri hemen diğerinin akabinde geldiği ve ikisinin arasına herhangi bir şeyle hiç fasıla verilmediği için, sanki gece ve gündüzden her biri diğerini isteyip, bir yolda birbirlerini kovaladıkları ve talep ettikleri şeklinde ifade edildi. ¹²³

Güneş Ay ve Yıldızlar

"Güneş ve ay ve bütün yıldızlar emrine müsahhar/emrine hazır..."

Bu kavlı-i şerif, "Gökler" kelimesinin üzerine atıftır.

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri bu mahlûkatı yarattı, demektir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin kaza, hüküm ve tasarrufuna musahhar olmuş yani boyun eğmiş bir halde, Allâhü Teâlâ hazretleri bunları yarattı. Yani zelil olmuş oldukları halde, demektir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerinden istediği, onlar için mukadder olan,

1- Doğma,

2- Batma,

3- Hareket,

4- Ve üzerlerine cereyan eden bütün hallerinde,

Allah'ın emirlerine boyun eğerek oldukları halde yaratıldılar... ¹²⁴

Halk ve Emir Allah'ındır

"Biliniz ki,"

Tenbîh harfidir. Ve Biliniz!" manasınadır.

O'nun..."

Sadece Allâhü Teâlâ hazretleri içindir. Takdim tahsis içindir.

Halk ve Emir..."

Hepsinin mucidi, yoktan var edeni ve mutlak olarak kendilerinden tasarruf eden Allâhü Teâlâ hazretleridir... ¹²⁵

¹²¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/597.

¹²² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/597.

¹²³ HASÎS : o^ masdarından fail mânâsında feil veya meful olarak veya mânâlarına gelir ki, burda biri öU talib (isteyen)in, biri de ^/^ matlûb (istenilen)un hâlini gösterir. Hass ise ilgi göstererek ve teşvik ederek kandırıp kızdırtmak veya kanıp kızışmak demektir ki, müteaddî ve lazım da olur ve bir ısrarı, aceleyi ve sür'atı gerektirir. Bunun için "hasis", sadece süratli veye süratlendiren mânâsına da gelir. Bundan dolayı gündüzün geceyi hasis olara k talebi de sürat ve ısrar ile aralıksız bir şekilde takip etmesi manâsıyla tefsir edilmiştir. Bu takip ve sür'at hallerinin böyle hass ve taleb gibi iki ruhi kelimeyle ifadesi ise bir hayli İnce nükteleri ve mânâları akla getirir: Önce: bunda bu Örtme ânının önemini iyice düşündürmek için ruha ve ruhî olaylara bir dikkat nazarını çekmek vardır ki, bu da şu faydaları içerir:

Birincisi: Gece ve gündüzün hayat ve ruhâniyetle olan önemli ilgisini hatırlatır. İkincisi: Ruh ve ruhî olaylarda olmadan mekân ve zamanda hiç bir takip ve hareket düşüncümeyeceğine işaret eder.

Üçüncüsü: Gece ve gündüz kavramlarının yalnız afakî (nesnel) değil, enfüsî (öznel) haysiyetle de düşünülmelelerinin gereğini hatırlatır.

Dördüncüsü: Bir gündüzün devamı demek olan ve isteği ile ifade olunan hareket, gündüzün kendisine isnad olunması gereken bir fiil, yani güneş ışığının Özel meylini ifade eden bir tabii fiili olmakla beraber, bunun sırf kendi kuvvetiyle kalmayıp, dışından mün'akis, (tersine dönmüş) olan ve hass ile ifade edilen bu etkinin te'yid ve harekete geçirmesi ile de ilgili olduğu ve hatta bu tabii fiilin mağlub edildiği örtme sırasında bu dış etkinin fazlacı ortaya çıkmış bulunduğuna işaret edilirken, bu hareketin ne yalnız mekanik, ne de yalnız dinamik olmayıp iki hususu da içine aldığı anlatıldıktan başka, bunun birisinin "taleb", birisinin de "hass" ile anlatılması her iki durumun sırf şuurla ilgili değilse bile, şuur ile ilgili manevî bir emre râci olduklarına ve anılan örtmenin bütün bunların zıddına olarak vâki olduğuna işaret edilmiş bulunuyor.

İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/597-598.

¹²⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/598-599.

¹²⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/599.

Halk ve Emr Nedir?

Te'vilât-i Necmiyyede buyuruldu "emr", Allâhü Teâlâ hazretlerinin vasıtasız olarak yarattıkları emrdir. Halk, " Allâhü Teâlâ hazretlerinin bir vasıta ile yarattıkları halktır. ¹²⁶

Âlemler İki Çeşittir

İmam Fahreddin Râzî (r.h.) zikrettiler:

Âlem, Allâhü Teâlâ hazretlerinin dışında olan her bir şeydir. Âlemler de münhasıran iki çeşittir.

1- Âlem-i halk,

2- Âlem-i emr... Âlem-i halk'tan murad;

a) Cesetler ve

b) Cismâniyyat âlemidir... Âlem-i emr'den murad;

a) Ruhlar ve

b) Mücerredât âlemidir... Allâhü Teâlâ hazretlerinin:

Bak! Halk O'nun, Emir O'nun..." kavı-i şerifi bu iki âleme işaret etmektedir...

Birinci âlem'den "âlem-i halk" diye tabir olundu. Çünkü halk, takdirden ibarettir.

Cisim olan veya cismânî olan her bir şey, muayyen bir miktara mahsustur. Bundan dolayı ondan âlem-i halk diye ifâde edildi...

Hacim'den mucerred olan (soyutlanan) her bir şey de "âlem-i ervâh'ta {ruhlar âleminde}dir.

Âlem-i emr, mucerred "ol" emriyle var olmuş olanlardır. Bu âlemlerin her biri kendisine münâsip bir isimle isimlendirildiler... Ve

Bak! Halk O'nun, Emir O'nun..." denildi, ¹²⁷ tmam'ın sözü bitti. ¹²⁸

Âlem-i Halk Âlem-i Emre Tabidir

Allâhü Teâlâ hazretleri kendisine selâmet versin (ve gani gani rahmet etsin) Allâme şeyhimiz (k.s.) hazretleri buyurdular: Halk, " ister ruh ve ister cisim olsun;

1-Ayn,

2-Kevn,

3- Hudûs âlemidir...

emr", ise,

1-İlim,

2-Âletler,

3-Vucûb âlemidir...

Âlem-i halk, âlem-i emre tabidir. Zira âlem-i emr, âlem-i halkın aslı ve mebdei (yani başlangıcıdır)...

Bir de sana Ruhtan soruyorlar. De ki: -"Ruh rabbimin Emr'indedir ve size ilmen ancak az bir şey verilmiştir!"¹²⁹

¹³⁰Allah emrine gaalibdir. ¹³¹

¹²⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/599.

¹²⁷ Tefsîr-i Kebir: o 14 , s. 119.

¹²⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/599-600.

¹²⁹ El-İsrâ: 17/85,

¹³⁰ Yûsuf: 12/21,

¹³¹ Âlemler iki kısımdır:

1) Âlem-i halk, 2) Âlem-i emr

Âlem-i halk. Yeryüzü, yedi kat sema, kürsî, arş ve bunların içinde olanlardır... Müfessir, Müceddid ve büyük âlimlerin beyanlarına göre, Yedi kat semâ, bütün boyutlarıyla birbirlerini kuşatmış ve her bir kat diğerine göre ölçülmeyecek kadar geniş olan semâ demektir. Yani yumurtanın beyazı, sarısını kuşatıp etrafında bir dâire oluşturduğu gibi, semalar da birbirlerini öylece kuşatmıştır. Bilindiği gibi ışık saniyede üçyüz bin km ile hareket ettiği halde yaratıldığı günden beri hâlâ ışıkları bize ulaşamayan yıldızlar vardır. Dünyaya en uzak yıldızın mesafesi dünyâ ile ne kadar ise o yıldızın, birinci kat semâ'ya olan uzaklığı da o kadardır. Bu dünyâ, (güneş, ay, yıldızlar, gezegenler ve bilmediğimiz diğer eesâm) birinci kat semânın yanında Arabistan çölüne atılan bir yüzük kadar ancak yer tutar. Birinci kat sema ve içindekiler, ikinci kat semânın yanında Arabistan çölüne atılan bir yüzük kadar ancak yer tutar. İkinci, üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci kat sema her biri diğerinin yanında o nispette yer kaplar.

1. kat sema, 2. kat sema, 3. kat sema, 4. kat sema, 5. kat sema, 6. kat sema. 7. kat semâ.... Yedinci kat semâ'dan sonra da;

1. Âlem-i Kürsî,

2. Âlem -i Arş-i A'zam (cennet ve cehennem buradadır) Bundan sonra melekût âlemi gelir.

3. Levhi mahfuz

4. Kalenvi İlâhi,

5. Âlem-i Emr

Bu âlemlerden herbir alt âlem. bir üst âleme nisbetle. hardal tanesi büyüklüğündedir. Bütün bunlar, "Daire-i Vucûb'un yanında güneşten bir zerre, deryadan bir katredir. Bundan sonra "Dâire-i Vucûb" başlar. (Âlemi emr'den sonrası hakkında bir tabir bulunmadığı için,"Daire-i Vucûb" denilmiştir. Ve ötelersiz... Ötelersiz... Daire-i Zilâlî Esmâ ve Sıfat-ı İlâhiyye... Bütün bunlardan daha geniş olan İlâhi rahmet...

Allah Yücedir

O rabbü'l-âlemîn olan Allah ne ulu!..."

Allâhü Teâlâ hazretleri, vahdaniyetle ulûhiyetinde yücedir. Ve Rubûbiyette tek olmakla azamet sehibidir...

İbni Şeyh (r.h.) buyurdular:

Yani Vâhid ve her şeyin mucidi ve Rubûbiyetiyle onda tasarruf eden Allâhü Teâlâ hazretleri, ulûhiyetinde azamet sahibi ve uludur...

O rabbü'l-âlemîn olan Allah ne ulu!..." kavli-i şerifiyle Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka Rabler edinen kâfirlere reddiye vardır. Bu kavli-i şerif, hikmet ve hüccet ile kâfirleri tevhide davet etti...

Bu âyet-i kerimenin baş tarafı, kâfirlerin inkârlarını beyân ederek buyurdu: Muhakkak ki Rubûbiyette müstahak olan vâhid ve ehad olan tek Rabbinizdir. Ondan başkası değil... O da her şeyi muhkem, kuvvetli ve yerli yerince bir tertip üzere yaratan Allâhü Teâlâ hazretleridir. Yarattıkları, Allâhü Teâlâ hazretlerinin; ilim, hikmet ve kudretine delâlet eder... O Allah ki, mülkünü müşahede edilir olduğu gibi yarattı. Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, tıpkı memleketine yerleşip orayı idare eden melik'in işlerini yönetmesi ve idare etmesi gibi; Allâhü Teâlâ hazretleri de mülkünün işlerini idare etmektedir....¹³²

Rakım, Tebâreke ve Meta

Muhakkak ki Sâhib ibni Ubâd, Rakîm, Tebâreke ve Meta" kelimelerinin manâlarında tereddüt ediyordu. Arab kabilelerinin arasında geziyor (ve halkın bu kelimeleri nasıl ve hangi manâlarda kullandıklarını öğrenmeye çalışıyordu...) (Arab kabilelerinin arasında gezerken) bir kadının çocuğuna seslendiğini işitti. Kadın; "Meta nerededir?" diye sordu. Kadının küçük oğlu cevap verdi:

Rakîm (köpek) geldi, metâ'ı aldı ve dağa çıktı," dedi. Sâhib bin Ubâd onlara bu kelimelerin tefsirini sordu. Ve tarif ettiler:

Rakîm," köpektir.

Meta," su ile ıslanan her şeydir ve çanakta meshedilen (yalanan) şeydir.

Tebâreke" çıkmak, yükselmek ve yücelmek manasınadır.¹³³

Hamd Gerekir

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Kim yapmış olduğu sâlih bir amel (hayırlı ve güzel bir işe karşı) Allâhü Teâlâ hazretlerine hamd etmez ve kendi nefsinin överse; hakikaten o kişi kâfir oldu ve onun yapmış olduğu ameli yanar (sevabı yok olur...)

Ve kim de Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullan için emirden bir sebep yarattığını zannederse, gerçekten o kişi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin meleklerinin üzerine indirdiğini inkâr etmiş olur... Şu kavli-i şeriften dolayı;

Bakî Halk O'nun, Emir O'nun... Evet, o rabbü'l-âlemîn olan Allah ne ulu!^{134/135}

Emir Allah'ındır

Şâir ne güzel buyurmuş:

Allâhü Teâlâ hazretlerinedir;

Bütün mahlukatının beraberce emri ve işleri.

Mahlûkatın emirden hiçbir şeyi yoktur.¹³⁶

Dua Ve Zikir

Cenab-ı Hakkın zâtının, sıfatının, esmasının ve eâlinin nurları Bahr-ı Muhitın etrafına dalgalar halinde açılan cedveller gibi her şeyi kuşatmıştır.....)

Şematik olarak yedi kat semâ ve ötesi. Görüldüğü gibi iç içe daire şeklinde büyümektedir.

7 kat sema, Âlem-i Kürsî, Âlem-i Arş-i A'zam

(Buraya kadar olan, mülk alemidir. Diğer adı, Alem-i Halk'tir. Bunlar, Madde ve mekân alemleridir.....)

Alem-i Emr de denir. 5 Tabakadır:

1. Kalb, 2. Ruh. 3. Sır, 4. Hafî, 5. Ahfa alemleridir.

Bunlar ise Madde ve mekân alemleri olmayıp mana alemidir.

Alem-i halk ve alemlerin mecmuuna daire-i imkan denir. Bunların tamamı, mahluk alemleridir.

Bu alemlerden sonra ise, daire-i vücub yani, esma ve sıfat-ı ilahiyenin nurları zil olarak

başlar ki keyfiyeti bilinmez. (Risale-i kibrit-İ ahmer, Limuharririhi- 1330 kitabından özet olarak alınmıştır) İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/600-601.

¹³² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/602-603.

¹³³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/603.

¹³⁴ El-A'râf: 7/54.

¹³⁵ Kenzu'l-Ummâl: 6478,

¹³⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/603-604.

Yüce Meali:

Rabbınıza yalvara yalvara ve için için dua edin ki, her halde 0 haddi aşanları sevmez.
Yeryüzünü ifsad etmeyin; islâhından sonra da... Hem havf/korku, hem şevk ile O'na dua edin. Her halde Allah'ın rahmeti yakındır muhsinlere.¹³⁷

Tefsîr-i Şerifi:

"Rabbımıza dua edin!"

Rab" mürebbi (terbiye eden) manasınadır. "terbiye" den gelir.

Terbiye, bir şeyi, azar azar (şey'en fe şey'en) kemâline ulaştırmaktır. Allâhü Teâlâ hazretleri;

Bâtınları yani kalbleri, rahmetiyle terbiye edendir. Bâtınlar, kalblerdir.

Âbidler'in nefislerini şeriatın hükümleriyle terbiye edendir.

Âşıkların kalblerini, tarikat'ın âdâblarıyla terbiye edicidir.

Muhibbânın esrarını hakikat nurlarıyla terbiye edicidir.¹³⁸

Rab İsm-i A'zamdır

O "Rab kelimesi, Allah'ın büyük ismidir. İsm-i A'zamdır. Bundan dolayıdır ki, bütün isimleri kalbedersen (ismin tersine okursan) hemen manâsı değişir. Fakat "Rab ism-i şerifi böyledir. Bunu eğer tersine çevirirseniz; "Birr" ism-i şerifi ortaya çıkar. Bu da Allâhü Teâlâ hasretlerinin güzel isimlerinden bir isimdir... (3/176)¹³⁹

Hızır Aleyhisselâm'a Göre İsm-i Azam

Hızır Aleyhisselâm'dan rivayet edilen şu haber buna işaret etmektedir. Hızır Aleyhisselâm buyurdular:

İsm-i A'zam, bütün peygamber, veli ve (hatta Allah'ın) düşmanlarının kendisiyle dua ettiği isimdir..."

Hızır Aleyhisselâm, bu açıklamasıyla İsm-i A'zâmın, peygamberlerin (Kur'an-ı kerimde geçen, sâlih insanların ve Allah'ın düşmanlarının) dualarının başlangıcı olduğuna işaret ettiler. Şu dualar gibi:

(Âdem Aleyhisselâm'ın duası:)

"Rabbenâ/ey rabbimiz! nefislerimize zulmettik. Eğer sen bize mağfiret etmez, merhamet buyurmazsan, şüphe yok ki biz hüsrana düşenlerden oluruz..¹⁴⁰

Bunun benzerleri sahabelerin (sâlih insanların yani evliyanın duaları:)

Yâ Rabbena!" derler: "Bunu sen boşuna yaratmadın, Sühhânsın/eksiksiz tamsın. O halde bizleri o ateş azabından koru.

Rabbena! Çünkü sen, kimi o ateşe sokarsan, onu muhakkak rezil ve perişan etmişindir. Zâlimlerin de yardımcıları yoktur.

Rabbena! Cidden bizler bir münadî işittik; îmâna çağırıyor: "Rabbınıza îmân edin!" diyordu. Dinledik, îmân ettik...

Rabbena! Mağfiretinle artık günahlarımızı bizlere bağışla. Kabahatlerimizi bizlerden keffâret buyur ve bizleri sana ermiş kullarıyla beraber yanma al!

Rabbena! Hem, peygamberlerine karşı bizlere va'dettiklerini ihsan buyur da, kıyamet günü yüzlerimizi kara çıkarma! Şüphe yok ki, sen va'dinde hulfetmezsin/ dönmezsin.¹⁴¹

Düşmanların (Şeytanın) duası:

Rabbim! öyle ise, bana onların ba'solunacakları güne kadar mühlet ver..¹⁴²

(Cehenneme girecek olan din düşmanlarının, âsi, fasık ve facirlerin duası:)

Rabbenâ/rabbimiz! Gördük, dinledik. Şimdi bizi geri çevir, sâlih bir amel işleyelim. Zirâ yakîn hasıl ettik/tam inandık"¹⁴³

Tazarrû?

Yalvara yalvara ve için için (dua edin)'

Yalvarmak," zârî zârî (niyazda bulunmak)tır.

Tâcü 7-Masâcîr" isimli kitab 'da böyledir.

(Meselâ) "Adam boyun eğdi" denilir. babından (yani sülâsî mücerred'in üçüncü babından) "Yakardı, yakarır, yakarmak" şeklinde gelir. Yani "boyun eğdi" ve s "zelil oldu" demektir.

¹³⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/605.

¹³⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/605.

¹³⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/605-606.

¹⁴⁰ E1~A'râf:7/23,

¹⁴¹ Âl-ilmrân: 3/191-194,

¹⁴² el-Hicr: 15/36,

¹⁴³ Es-Secde: 32/12,

Bu ikisi yani tazarru ve gizlice kelimeleri "Dua edin" fiilin failinden hâl'dir...

Yani, tazarru edici olduğunuz, tezellül edici olduğunuz bir halde gizlice dua edin, demektir.

(Böyle dua edin ki) dualarınız icabete yakın olsun. Çünkü duayı gizli yapmak ihlâs'a delâlet eder. Duayı gizli etmek riyâ'dan kaçmaya delâlet eder.¹⁴⁴

Uzak ve Sağır'a Dua Etmiyorsunuz

Sahabeler (r.a.)den rivayet olundu:

Sahabeler bir gazve'de (savaştaydı)lar. Bir vadi gördüler (vadiye girdiler...) Sahabeler seslerini yükselterek; tekbir almak ve tehlil getirmeye başladılar. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri onlara:

Sakin olun! Nefsinizi tutun! Muhakkak ki sizler, sağır ve gâib'te olan (hâzır olmayan) birine dua etmiyorsunuz! Hakikaten sizler, semî (her şeyi işiten) ve basîr (her şeyi hakkıyla gören) ve (size şahdamarınızdan daha) yakın olan Allâhü Teâlâ hazretlerine dua ediyorsunuz! Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri elbette sizinle beraberdir.¹⁴⁵

Yani ilim ve ihata ile sizinle beraberdir, demektir.¹⁴⁶

Zikri Hafîy (Gizli Zikir)

Bu hadis-i şerif, Allâhü Teâlâ hazretlerini zikretmekte "zikr-i hafî" gizli zikir yapmanın daha güzel olduğuna delâlet eder...¹⁴⁷

Sesli Zikir

Lâkin "Keşşafın Sarihi (Keşşaf tefsirini zikreden) zikretti:

Zikrin gizli olması, makam hasebiyledir. Mürşid-i kâmil olan şeyh, yeni başlayan birine, kalbine yerleşmiş olan hatıraları söküp atması için bazen zikirde sesini yükseltmesini de emredebilir!

İbni Melek'in Şerhüi-Meşârik isimli kitabında da böyledir.¹⁴⁸

Zikr-i Hafî

Hüseyin el-Kâşîfi (k.s.) hazretleri "Er-Risâletü'l-Ulye" isimli kitabında buyurdular:

Ey derviş! Tasavvuf ehli cehrî zikri yapmayı nefisten gelen bir istek ve eksik gördüler. Zira cehrî (aşikâr) zikre riya, gösteriş ve desinler gibi düşüncelerin karışması vardır...

Zikr-i Hafî (gizli zikir) ile meşgul ol! Zira Hak Teâlâ hazretlerinin şu kavî-i şerifi gizli zikri emretmektedir:

Hem de sabahleyin ve akşamları, içinden, tazarru/ürperti ile ve yakararak, gizlice ve cehrin madunu sesle/yüksek sesin altında bir sesle rabbini zikret de, gaafillerden olma.¹⁴⁹

Hepsi bu övülen işi yaptıkları için, ihlâs mertebesine eriştiler. Kendi bâtınlarını riyâ'dan temizlediler... Cehrî zikri yapanlara karşı bu âyet-i kerime delildir...¹⁵⁰

Duada Tazarru

Mesnevî'de buyuruldu:

Dedi ki:

Allâhü Teâlâ hazretlerine dua etmede, ağlamaksız, niyaz ve tazarrudan yoksun olma! Ki dostun feyizlerinin saçıldığına erişesin.¹⁵¹

Susuz ol ki,

"Onları Rabları sular" hitâbi gelsin.

Allah her şeyin doğrusunu daha iyi bilir.¹⁵²

Duadan Sonra

Ömer bin Hattâb (r.a.) hazretleri buyurdular: -"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri iki elini dua için kaldırdığı zaman,

¹⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/606-608.

¹⁴⁵ Sahih-i Buhârî: 2770. Sahih-i Müslim: 4873,

¹⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/608.

¹⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/608.

¹⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/608-609.

¹⁴⁹ EI-AYâf: 7/205,

¹⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/609.

¹⁵¹ Kaynağımı bulamadım.

¹⁵² Mesnev-İ Şerif-i Manevî, Defter: 3, s. 123, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/609-610.

onlarla yüzünü meshetmeden asla ellerini indirmezdi. ¹⁵³

Bu, elin üzerine gelen bereketten bir şeyin yüze ulaşması (ve o feyiz ve bereketin eserinin yüze vâsıl olması) içindir... Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

-"Muhammed Rasûlullah'tır! Onun maiyyetindekiler/ eshâbı ise küffara karşı çok çetin, kendi aralarında gayet merhametlidirler. Onları görürsün; cemaatle rükû, sücûd ederek, Allah'tan fazl ve rıdvan isterler. Sîmaları/alâmet ve nişanları secde eserinden yüzlerindedir. ¹⁵⁴

Bu mesh etmenin hakikati, hakiki toplayıcıya (hakikatü'l-câmia'ya) dönüştür. Zira yüz zâtın tâ kendisidir... "Esrârü'l-Muhammediyye" isimli kitab'da buyurulduğu gibi...

Çünkü insan, dua hâlinde zahiri ve bâtıniyle Allâhü Teâlâ hazretlerine yönelmiştir...

Bundan dolayı dua'da kalbin hazır olması şart koşulur.

Kalbi hazır etmenin sırhâti, dua'da elleri kaldırmamanın ve yüzü meshetmenin sırrıdır...

Dua'da elleri kaldırmamanın ve yüzü meshetmenin sırrı şudur. Muhakkak ki, kişinin;

Bir ei, kişinin zahiriyle yöneldiğinin tercümanıdır.

Diğer el de, bâtıniyle yöneldiğinin tercümanıdır.

Dili, cümlesinin tercümanıdır.

Yüzü meshetmek, teberrük (ele gelen feyizle bereketlenmek) ve ruh ile beden arasını toplayan hakikate dönmeye tembihtir...

Çünkü bir şeyin yüzü, onun hakikatidir. Kişinin zahirî yüzü, onu izhâr edendir... ¹⁵⁵

Dua'da Eli Tutmanın Şekli

Yine buyurdular:

Sünnet olan, kişinin hacetini isterken onların ikisini yayması yani ellerinin içini göğe doğru açmasıdır., Dertli, sıkıntılı ve üzüntülü kişi dirseklerini dikip, ta elinin içi yüzüne karşı gelecek şekilde tutması gerekir. ¹⁵⁶

Beddua Ederken Elleri Tutmanın Şekli

Birinin aleyhinde beddua ederken, elinin içini (ayasını) ters çevirmeli ve elinin sırtını göğe doğru tutması gerekir. ¹⁵⁷

Hikaye (Dua'da Eller)

Sünnet olan dua esnasında elleri, elbisenin yenlerinden çıkarmaktır.

Ariflerin Sultanı Bâyezid-i Bestâmî (k.s.) hazretleri buyurdular: Bir gece Allâhü Teâlâ hazretlerine dua ettim. Ellerimden birini (elbise veya cübbenin yeninden) çıkardım. Fakat şiddetli soğuktan dolayı diğer elimi çıkartmaya gücüm yetmedi. (Dua dan sonra o gece) uyudum. Rüyâm'da duada çıkarmış olduğum elimin nur ile dolduğunu ve diğer elimin de boş olduğunu gördüm. Sordum: -"Ya Rabbi! Bu nedendir?" diye... Bana nida geldi: -"Senin istemek ve dua için çıkarmış olduğun eli biz doldurduk! Senin çıkarmadığın eli de biz mahrum ettik..." (3/177) ¹⁵⁸

Duanın Kiblesi

Dua esnasında elleri göğe açmak ve ona (göğe açılan ele) bakmak, isteyen sultanın hazinelerine işaret etmesi menzilesindedir. Sonra o kişi sultandan, bu hazineden atâ (bahşiş) rekâbetsiz bir şekilde bolca vermesini ister.

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

Semada da rızkınız ve o va'dolunduğunuz! ¹⁵⁹

Semâ (gök) duanın kiblesidir ve bereketlerin inme yeridir... ¹⁶⁰

Duada Elleri Bitiştirmek

Dua'da efdal (daha faziletli olan) ellerinin içini açıp yaymasıdır. Ve az da olsa iki elin arası açık olur. ¹⁶¹

¹⁵³ Tirmizi: 33/8,

¹⁵⁴ el-Fetih: 48/29,

¹⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/610-611.

¹⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/611.

¹⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/611.

¹⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/611.

¹⁵⁹ ez-Zâriyyât: Sî/22,

¹⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/611-612.

¹⁶¹ Dua'da faziletli ve sünnet olan dua ederken elleri bitiştirmektir. Musannif İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) hazretleri Rumeli ulemâsındandır. Rumeli Hıristiyanlar ile Müslümanların bir arada yaşadığı bir yerdir. Bilindiği üzere Hıristiyanlar dua ederlerken, ellerinin içlerinin tamamen

İki elinden birini diğerinin üzerine koymaz. Ve eğer özür vakti olur veya soğuk olursa, teşbih ile işaret eder. Bu iki elinin açılmasının makamına geçer.¹⁶²

Dua'da Eller Göğüs Hizasına Kaldırılır

Mütehab olan dua esnasında elleri, göğüs hizasına kadar kaldırmaktır. Bu şekilde tbni Abbâs (r.a.) hazretlerinden Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin fiili (yaptığı) rivayet olundu. "Kınye" isimli kitab'da da böyledir.¹⁶³

Dua'da Haddi Aşmak

Her halde 0 haddi aşanları sevmez."

Dua ve gayri işlerde emredilen şeylerde haddi aşanlar, demektir. Bunda, dua eden kişinin kendisine layık olmayan şeyleri istememesine tembih vardır; (meselâ) peygamberlik rütbesini istemesi ve göğe çıkması istemesi gibi...

Denildi ki:

Dua'da haddi aşmak; dua'da bağırarak ve dua'da ayrıntılara girmektir.¹⁶⁴

Efendimizin (s.a.v.) Tavsiyesi Ettiği Dua

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular: Yakında bir kavim olacak, (ve onlar) duada haddini

aşacaklardır (ve çok aşırı gideceklerdir.) Halbuki kişiye duada şöyle demesi yeterlidir:

Allâhüm! Senden cenneti istiyorum! Ve ona yaklaştıracak söz ve ameli istiyorum!

Allâhüm! Cehennem ateşinden sana sığınmıyorum! Ve cehennem ateşine yaklaştıran söz ve amelden sana sığınmıyorum!"

Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şu âyet-i kerimeyi okudular:

birbirine birleştirir ve çenelerinin altına koyarak dua ederler. O dönemin Müslüman âlimleri Musannif hazretleri gibi, Hıristiyanlara benzemek için dua'da elleri açmanın daha faziletli olacağını beyan etmişlerdir. Yoksa dua'da elleri birbirine bitişirmek ve avuçlarını açmak sünnettir. Kutub-i sitte'de bu konuda bir çok hadis-i şerif mevcuttur. Muteber, Hadis-i Şerif, Tefsir. Fıkıh. Mevize ve ilmî kitaplarda bu konuda çok geniş bilgi vardır.

Hadis-i Şerif ktablan

Hazret-i Âişe (r.a.) annemizden rivayet olundu.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri her gece yatağına geldiği zaman, iki elini birleştirir

sonra onların içine nefes eder. Ve onlara;

1-Kulhuvelfâhühad,

2- Kul eüzü birabbîl-felak,

3- Kul eüzü birabinnâs sûrelerini okur..

Sonra onlarla gücü yettiği kadar mübarek cesedini meshederdi. İki eliyle başından ve yüzlerinden başlar ve cesedinin ön tarafından başlayarak meshederdi. Ve bunu üç kere yapardı..." Sahih-i Buhâri: 4630, Tirmizi: 3324, Ebu Davud: 4397, Müsned-i Ahmed: 23708. Tefsir kitapları:

Tefsir kitaplarının çoğu, dua ederken elleri birleştirmek gerektiğine bu hadis-i şerifi kaynak gösterirler:

Ed-Dürü'l-Mensûr: c. 8, s. 681. Saâleb-i tefsiri: c. 4, s. 454. Bağavî Tefsiri: c.4, s. 549, Ruhü I-Meânî: c. 30, s. 279, Tasavvuf ve Mevize kitapları: İhya-u Ulumiddin'de buyurdu

İbni Abbâs (r.a.) buyurdular:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri dua ettikler zaman. İki avucunu birleştirir ve elinin içlerini yüzüne taraf tutardı." İhyâ-u Ulûmiddin c. 1, s. 305, Fıkıh kitapları Mabsût'ta buyurdu:

Kişi ibhâm ile Vusta'yı (serçe parmağıyla yüzük parmağını) halka yapar. Sonra da Sebâbe (işaret parmağıyla) ile de işaret eder.

Daha geniş bilgi için bakınız: Mabsût, c. 1, s. 166, İmam Şemsüddin es-Sarahsî, Tahtavî'de buyurdu:

"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Arafe günü dua'da iki elinin arasını birleştirdi.

Tahtavîc. 1,s. 173,

İlmî kitaplarda:

Mevzûâtü'l-Ulûm'da buyuruldu:

Dua a daha layık olan odur ki:

-"İki elinin içini bir yere getirip ellerini birleştirerek, ellerinin içlerini kendi yüzüne

karşı tutarak dua etmesidir." Mevzûâtü'l-ülum, c. 2, s. 410,

Duanın usul ve âdabı hakkında daha geniş bilgi için bakınız: DUÂNIN ÂDABI ve

BİR SÜNNETİN İHYÂSİ, Abdülkadir Dedeoğlu, Osmanlı yayınevi, Gerçekten bu risale güzel bir araştırmanın eseridir. Bu kitabı mutlaka okuyun. Beyan edilen kaynaklara bir göz atın. Mütercim.

¹⁶² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/612-613.

¹⁶³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/613.

¹⁶⁴ DUA: Küçükün büyükten, âcizin güçlüden ihtiyaç ve arzusunu ciddi olarak istemesi ve rica etmesi demek olduğundan fiil, söz ve hâl olarak yalvarmak, ihlâs ve ciddilik, bir de istenilen şeyin isteyen ve kendisinden istenilenin hâl ve şanlarına layık ve uygun olması, aralarındaki nisbeti bozucu olmaması duanın tarifinde dahil şartlarındandır. Bunun için duada yalvarma halinde bulunmamak varlığa, pervasızlığa, bir çeşit çalınma delalet eder. Ufak bir saygısızlık etmek, dua sınırından emir veya iltimas sınırına geçen bir haddini aşma olayı olduğu gibi. duayı gizli bir şekilde yapmamak, bağırıp çağırarak da ihlas sınırından gösterişe, dua sınırından şikayet ve davaya geçen bir hadsizliği kapsar. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/613-614.

Rabbınıza yalvara yalvara ve için için dua edin ki, her halde O haddi aşanları sevmez.¹⁶⁵ Âyet-i kerimesini okudular.¹⁶⁶

Mühim Şeyler İçin Dua

Dua eden kişiye yakışan en mühim şeyler için dua etmektir. En mühim şey;

- 1- Cennete girmek,
- 2- Cehennem ateşinden kurtulmaktır.¹⁶⁷

A'râbinin Güzel Bir Duası

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;

Ben Allâhü Teâlâ hazretlerinden cenneti istiyorum! Ve cehennem ateşinden Allah'a sığınıyorum! Ben senin güzel okumalarını ve Muâz (bin Cebel r.a.)'ın okumalarını bilmiyorum,¹⁶⁸ diyen (yeni Müslüman olmuş) A'râbiye buyurdular:

Bizde o ikisinin çevresinde okuyoruz!¹⁶⁹

Bu hadis-i şerifin manâsı şöyledir:

Yani ben senin söylediklerini ve Muaz'ın (r.a.) söylediklerini okumuş olduğu uzun (ve güzel) zikir ve duaları bilmiyorum. Lâkin ben bu kadarıyla özetliyorum. Ve ben (dualarımda);

Allâhü Teâlâ hazretlerinden cenneti istiyorum ve cehennem ateşinden ona sığınıyorum" demektir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin;

Biz de o ikisinin çevresinde okuyoruz!" hadis-i şerifinin manâsı da, muhakkak ki bu uzun zikirden maksat, bu güzel ecre (cennete girmek ve cehennem ateşinden Allah'a sığınmaya) nail olmaktır, demektir...¹⁷⁰

Fesat Çıkartmayın

Yeryüzünü ifsad etmeyim"

Küfür ve ma'siyetlerle...

İslâhından sonra da..."

Peygamberlerin gönderilmesi ve şer-i şerifin hükümleriyle... Ma'siyet Kıtık ve Helak Getirir¹⁷¹

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Denildi ki:

Yeryüzünü ifsad etmeyin;" Kavî-i şerifinin manâsı şudur:

Yer yüzünde isyan etmeyin! (Eğer siz yeryüzünde ma'siyet işleyip fesat çıkarırsanız);

- 1- Ondak yağmur tutulur (kesilir),
- 2- Mahiyetleriniz sebebiyle ekin helak olur...¹⁷²

Korku ve Ümitte Dua

Hem havf/korku, hem şevk ile O'na dua edin."

Bu ikisi, hâl mevkiinde vaki olmuş birer mastardırlar.

Yani amellerinizin kusurlarından dolayı dualarınızın reddedilmesinden ve hakkınızın olmadığından korkarak ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmetinin bolluğu, ihsan ve faziletinin genişliğinden duanızın icabetini ümit ederek dua edin, demektir...

"Her halde Allah'ın rahmeti yakındır muhsinlere...."¹⁷³

Karib Kelimesi

¹⁶⁵ El-A'râf: 7/55.

¹⁶⁶ Ebu Davud: 1265. Müsned-i Ahmed: 1402, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/614.

¹⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/615.

¹⁶⁸ Bir kişinin mırıldanma ve nağme ile konuşması ve okuması yani onu işiten kişilerce anlaşılmayan bir söz ile konuşması, demektir. A'râbî. Müslümanlığın ilk günlerinde Kur'an-ı kerim anlamadığı için böyle söylemiştir. Bu kelimeyi tercüme edip, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine isnat ederken güzel okumak, diye tercüme ettim. Çünkü Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sözü ve okuması en anlaşılır olan kişi idi. Ve Bütün sahabeler, adalet sahibi idiler. Mütercim.

¹⁶⁹ Ebû Davud: 672, İbni Mace: 900. Müsned-i Ahmed: 15333,

¹⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/615-616.

¹⁷¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/616.

¹⁷² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/616.

¹⁷³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/616.

çok yakındır" kelimesinin (müennes bir kelime olan) "rahmet" kelimesinin zamirine isnat edilmesiyle beraber kelimesinin müzekker gelmesi "rahme'fin "ruhm" ile te'vil olmasındandır. "ruhm" kelimesi, ra harfinin zammesi olup, "rahmet," manasındadır. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

Ve merhametçe daha yakını...¹⁷⁴

İmam Kisâî (r.h.) buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmetinin gelmesinin çok yakın olduğunu murad etti..." Şu kavli-i şerif gibi:

"Ve ne bilirsin belki o Saat/kıyamet yakında olur!"¹⁷⁵

Gelmesi yakındır, demektir.¹⁷⁶

Dua Edene Allah Yakındır

Bu âyet-i kerimenin manâsı ise, şöyledir: Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmeti çok yakındır;

1- Zâkir (zikreden) ve Şâkir (şükreden) bir lisân ile.

2- Hâzır ve tâhir (temiz) bir kalb ile dua edenlere çok yakındır, demektir.

Bu âyet-i kerimede, "Her halde Allah'ın rahmeti yakındır muhsinlere...." Kavli-i şerifinde)

1- Ümidi tercih etmek,

2- Rahmet tarafının ağır basması,

3- İcabete vesileye tembih vardır.

Ben vesile ile "ihsân"ı kastediyorum... Ve ben;

Senin, onu görür gibi, Allah'a ibâdet etmendir. Çünkü her ne kadar sen onu görmüyorsan da muhakkak Allah, seni görüyor.¹⁷⁷

Şeklinde tefsir edilen ihsanı murad ediyorum... Ve hadis-i şerifte vârid oldu:

(Dualarınıza) yakînen (kesinlikle) icabet edileceğini (inanır ve bilir) olduğunuz halde, Allahü Teâlâ hazretlerine dua edin.¹⁷⁸

Yani Rabbine dua eden kişi, Rabbinin duasını kabul edeceğine yakînen (kesinlikle) inansın, demektir.

Çünkü duanın reddedilmesi için,

1- İcabetinde aciz olmak,

2- Kendisine dua edilenin kereminin olmaması;

3- Veya kendisine dua edilenin, dua eden kişiden habersiz olması, lazım...

Bütün bu şeyler Allahü Teâlâ hazretleri için menfidir. (Allahü Teâlâ hazretleri için böyle şeyler düşünülmez ve Allahü Teâlâ bu tür noksan sıfatlardan münezzehtir.) Zira Allahü Teâlâ hazretleri;

1- Alîm'dir. (Her şeyi hakkıyla bilir),

2- Kerim'dir. (Hatta kul istemeden bile bolca verir),

3- Kadir'dir. (Gücü her şeye yetendir...)

(İşte bundan dolayı) hiçbir şey, Allahü Teâlâ hazretlerini dualara icabet etmekten men edemez.¹⁷⁹

Hitâb-ı İlâhi ve kul

Sehl (k.s.) buyurdular:

Kul dua vaktinde kendisinin başına gelen bir şeyden eğer, Allahü Teâlâ hazretlerine fakirliğini (ve aczini) izhâr edip (açıklamaya dursun) muhakkak ki Allahü Teâlâ hazretleri de buyurur ki:

Eğer o kulum benim kelâmıma (hitâb-i ilâhiyeme) dayanabilmesi olmuş olsaydı elbette ona;

Buyur! Kulum!" diye icabet ederdim.¹⁸⁰

Hikâye (Dua)

Musa Aleyhisselâm, Allahü Teâlâ hazretlerine dua eden, çok yalvaran ve tazarru eden bir kişiye rastladı. Musa Aleyhisselâm, (o kişinin hâline bakarak acı ve kendi kendisine);

Eğer bu adamın haceti benim elimde olmuş olsaydı; elbette onu yerine getirir (ve ihtiyacını giderir)dim," dedi.

(Musa Aleyhisselâm'ın böyle şeyleri kalbinden geçirmesi üzerine Allahü Teâlâ hazretleri Musa Aleyhisselâm'a) vahyetti:

¹⁷⁴ El-Kehf: 18/81

¹⁷⁵ Ei-Ahzâb: 33/63,

¹⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/617.

¹⁷⁷ Buhârî: 48

¹⁷⁸ Tirmizh 3401, Bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"(Dualarınıza) yakînen (kesinlikle) icabet edileceğini (inanır ve bilir) olduğunuz halde, Allahü Teâlâ hazretlerine dua edin. Biliniz ki muhakkak Allahü Teâlâ hazretleri gafil, umursamaz ve ilgisiz bir kalb'den asla dua kabul etmez."

¹⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/617-618.

¹⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/618-619.

Ey Musa! Ben ona karşı elbette senden daha çok merhametliyim! Lakin o bana dua ediyor; ama onun bir koyunu var ve onun kalbi hep koyunundadır. Halbuki ben, diliyle bana dua edip, kalbi benden başkasında olan kişinin duasını kabul etmem!" buyurdu.

Musa Aleyhisselâm, adama bunu hatırlattı. (Ve bu konuda ona öğüt verdi.) Adam da bütün kalbiyle Allahü Teâlâ hazretlerine yöneldi. Ve duası kabul olundu. Haceti yerine getirildi...¹⁸¹

Dua'nın İcabeti İçin

Dua'nın icabetinde;

1- Kalbin huzuru,

2- Allahü Teâlâ hazretlerine hüsn-ü zan (güzel zan) lazımdır... (3/178)¹⁸²

Hikâye (Dua ve Hac)

Bazı "Bulaha"¹⁸³lardan hikâye olundu.

Bulaha'nın biri {haccetmiş ve artık memleketine geleceği sırada} veda tavafını yapıyordu. (Şakacı) adamın biri onunla şakalaşmak için (sırf mizah olsun diye) ona;

Sen Allâhü Teâlâ hazretlerinden cehennem ateşinden beraatını aldın mı?" dedi. Bulaha:

Hayır! Almadım; bunu herkes aldı mı?" Adam:

Evet!" dedi.

Bulaha ağlamaya başladı. Hicr-i İsmail'e girdi. Kabenin örtülerine sarıldı. Ve ağlamaya devam etti. Ve Allâhü Teâlâ hazretlerinden kendisinin cehennem ateşinden beraat edildiğine dair kendisine bir yazı (belge) vermesini istedi.

Onun bu haline (acıyan) insanlar ve onun arkadaşları onu kınadılar ve ona:

Falanca kişi sana şaka etti. (Böyle bir yazılı belge kimseye verilmiyor)" dediler.

Fakat Bulaha, onları doğrulamadı. Ağlama ve yalvarma haline devam etti. O kişi bu halde iken, gökten "Mizâb-ı Kâbe"nin (altın oluk) yönünden bir kağıdın düştüğü görüldü. O kağıdın içinde o Bulaha'nın cehennem ateşinden azâd kılındığı yazılıydı.

Bulaha buna çok sevindi.

İnsanları ona vakıf kıldı. Yani o kâğıdı herkese gösterdi. ("Ben de sizin gibi cehennemden azâd oldum!" dedi.)

O kâğıdın bir özelliği de bütün yönlerden okunmasıydı. Kâğıdın çevrilmesiyle yazı çevrilmiyordu. Yani o kağıt durulduğu zaman veya katlandığı zaman bile o yazı görünüyordu ve okunuyordu. Bunun üzerine insanlar, o kağıdın Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından geldiğini bildiler....¹⁸⁴

Dua Kişiye Göre

Denildi ki:

Avamın duası, sözlerledir.

Zahitlerin duası, filleriyledir (ibadet ve taatle),

Ariflerin duası, halleriyledir...¹⁸⁵

Kabul Olunacak dua

Allâhü Teâlâ hazretleri bir kişiye (dua'da) bir şeyi söylemesini muvaffak kıldığı zaman; Allâhü Teâlâ hazretleri, kulunu muvaffak kıldığı şeyde mutlaka icabetini murad etmiş, onun hacetini yerine getirmeyi ve duasını kabul etmeyi istemiştir.¹⁸⁶

Zararların Defi İçin Dua

Tarikat ehlinin yanında zararların def edilmesi için dua etmemek, mezmûm (yerilmiş ve kötü bir şey)dir. Zira ihtiyacı için Allâhü Teâlâ hazretlerine dua etmemek,

¹⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/619.

¹⁸² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/619.

¹⁸³ Bulaha, bazılarının sandığı gibi akılsız ve ahmak demek değildir. Bilakis bulahâlar, akıllı kişilerdir. Bulaha şöyle tarif edilmektedirler:

Bulaha: Serden gafil, kötülükten uzak, hayra tabi olmuş veya kurnazlık ve hile düşünmeyen ve göğüslerinin içleri selâmetle mühürlenmiş (insanlara kötülük düşünmeyen ve hep iyilik düşünen) akıllı insanlardır. Feyzü'l-Kadir: 1379, Hadis-i şerifte şöyle varid oldu:

-"Cennet ehlinin çoğu bulahalardır."Kenzul-Ummah 39283,

¹⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/619-620.

¹⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/620-621.

¹⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/621.

- 1- Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı mukavemet etmek ve .
2- Allâhü Teâlâ hazretlerinin vermiş olduğu meşakkat ve zorluklara tahammül etmek davasında bulunmaktır...¹⁸⁷

Dost ve Düşmana Karşı

Muhakkik Şeyh İbnü'l-Fariz (k.s.) hazretleri buyurdular:
Düşmana karşı kahramanlık göstermek güzel olur. Dostların yanında ise acizden başka bir şey izhâr etmek çirkin olur..."¹⁸⁸

Dua Bir Hediyedir

Hafız (k.s.) buyurdular:
Fakir ve hasta olarak senin dergahına geldim.
Bir rahmet, sana duadan (ve senin muhabbetin) başka hiçbir hediyem ve armağanım yoktur (elimde...)..."¹⁸⁹

Ümidimiz Allâha'dır

Şeyhü'l-İslâm'ın münâcâtlarından biri de şudur:
Allâhıml Eğer vefakârlar (senin emirlerini yerine getirenler) bütün ümitlerini sana bağladılarsa;
Cefakârlar (ve günahkârlarda asla senden başkasına ümit bağlamadılar..."¹⁹⁰

İşârî ve Tasavvufî Manâlar

Bu âyet-i kerime'de şu işaretler vardır:
"Tadarru'" halkın kendisine muttali olduğu (yalvarma ve yakarma)dır.
Hafî (gizlilik) ise, ancak Hak Teâlâ hazretlerinin kendisine muttali olduğu hâldir. Yani, Tadarru'" organlar (ve uzuvlar) ile olur. "Hafî (gizlilik) ise kalb ile olur.
Dua'da haddi aşmak ise, Allah'tan Allah'ın (rızasının) gayrisini istemektir. Ve mâ sivâ ile (Allah'tan başkasına) râzî olmaktır.
Yeryüzünü ifsad etmeyin;"
Yani kalblerin arzında fesat çıkartmayın, demektir. İslahından sonra..."
Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisiyle kalblerin arasında bulunan vasıtaları kaldırmak suretiyle kalbleri islâh etmesinden sonra, demektir.
Zira muhakkak ki kalblerin islâhı, Hak Teâlâ hazretlerinin gayrisini görmekle olur.
Kalblerin islâhı ise, Hak Teâlâ hazretlerini görmekle olur...
Denilir ki: Kalblerin islâhından sonra fesada uğramalarına yol açan sebeplerden biri de kalblerin, nefsin hevâ ü heves (arzu ve isteklerine tabi olmaktan kurtulduktan sonra kalblerin temennilerin vadilerine bırakılmasıdır...
Bu, hukukları yerine getirdikten sonra hazlara (nasıplere) dönmeden dolayı da;
"Hem havf/ korku, hem şevk ile O'na dua edin."
Yani kesilmekten korkarak ve yardım etmesini ümit ederek ona dua edin...
Her halde Allah'ın rahmeti,"
Temenni edüen şeyleri bolca vermesi, Yakındır muhsinlere..."
Taât ve ibâdetlerde Allâhü Teâlâ hazretlerini görenlere çok yakındır. Yani Allâhü Teâlâ hazretlerini ümit ederek ona ibâdet eder ve Allâhü Teâlâ hazretlerinden onun gayri hiçbir temennide bulunmazlar...
Te'vilât-İ Necmiyye'de de böyledir.¹⁹¹

Rüzgâr, Bulut Ve Güzel Şehirler

Yüce Meali:

Ve o, o Allah'tır ki, rahmetinin önünde rüzgârları müjdeci yollar. Nihayet bunlar, o ağır ağır bulutlan hafif bir şey gibi kaldırıp yüklendiklerinde bakarsın; biz, onları ölmüş bir memlekete sevk etmişizdir. Derken, ona su indirmişizdir de, orada her türlüşünden semereler/meyveler çıkarmışızdır. İşte, ölüleri böyle çıkaracağız...
Gerektir ki, düşünür ibret alırsınız...

¹⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/621.

¹⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/621.

¹⁸⁹ Divân-ı Hafız-ı Şîrâzî, s. 134, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/621.

¹⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/622.

¹⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/622-623.

Hoş memleketin nebatı, rabbının izniyle çıkar. Fenasının ise, çıkmaz; çıkan da bir şeye yaramaz. Şükredecek bir kavim için, âyetleri böyle tasrif ederiz..¹⁹²

Tefsîr-i Şerifi:

Ve o, o Allah'tır ki, rüzgârları yollar..."¹⁹³

Rüzgârlar

Kur'ân-ı kerim'de zikri geçen bütün¹⁹⁴ "rüzgârlar" kelimesi hep rahmet içindir. Fakat Kur'ân-ı kerimde geçen, "Rüzgâr"¹⁹⁵ kelimesi ise azab için kullanılmaktadır.¹⁹⁶

Rüzgâr Anında Dua

Efendimiz {s.a.v.} hazretlerinin şu duaları da buna delâlet eder.

Rüzgârlar estiği zaman, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri iki dizinin üzerine çöker ve şöyle dua ederdi:

Allâhım! Bunu bizim için rahmet rüzgârları" kıl! Onu bizim için azab rüzgârı" kılma! Bizi gadabın ile öldürme! Ve bizi azabın ile helak etme! Bundan önce bize afiyet ver!"¹⁹⁷

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: "Rüzgâra sövmeyin! Siz hoşlanmadığınız bir şey gördüğünüzde şöyle dua edin:

Allahım! Senden bu rüzgârdan daha hayırlısını, bunun içinde olanlardan daha hayırlısını ve rüzgârın emir olunduğu şeylerden (daha hayırlısını) istiyoruz!

Allâhım! Bu rüzgârın şerrinden, rüzgâr içinde olan şeylerden ve rüzgârın emir olunduğu şeylerin şerrinden sana sığıyoruz!"¹⁹⁸

Rüzgârı Harekete Geçiren

Bazı meşâyih-i kiram (k.s.) hazerâti buyurdular: Gemiye binildiğinde rüzgârın mutedil olmasına veya seyrine asla güvenme! Zira bu "Tevhîd-i efâl"¹⁹⁹ de şirkir ve işlerin hakikatini bilmemektir. Kime, olduğu gibi âlemin işlerinden kendisine bir iş inkişâf ederse bilir ki, rüzgâr kendi nefsinden (yani kendiliğinden) hareket etmez. Belki rüzgârı harekete geçiren biri vardır....

Rüzgâr'ın muharriki de (harekete geçiren sebep de) bir muharrike (harekete geçirene) kadar gider. Birinci muharrik, kendisinin muharriki (harekete geçireni) olmayan Allâhü Teâlâ hazretleridir. O kendi nefsinde

¹⁹² İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/623-624.

¹⁹³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/624.

¹⁹⁴ Rüzgârlar, kelimesi Kur'ân-ı kerimin, on (10) yerinde geçmektedir.

1- Bakara: 164,

2- A'râf, 57,

3- Hicr: 22,

4-Kehf. 45,

5-Furkan: 48.

6-Nemi: 63,

7-Rum: 46,

8-Rum, 48,

9- Fatir: 9,

10- Câsiyye, 5,

¹⁹⁵ Rüzgâr" kelimesi de Kur'ân-ı kerimin on üç (13) âyet-i kerimesinde zikredilmektedir. Bunlar:

1-Al-ilmrân: 117,

2- Yunus: 22' iki kere

3- Yusuf: 94,

4-İbrahim: 18.

5- Isrâ: 69,

6- Enbiya, 81.

7- Hac, 31,

8- Sebe': 12.

9- Sad: 36,

10- Şura: 33,

11- Zâriyat:41.

12- Ahkâf:24,

13- Hakka: 6. Mütercim.

¹⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/624

¹⁹⁷ Kenzu'l-Ummâl: 18033.

¹⁹⁸ Tirmizi: 2178. İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/624-625.

¹⁹⁹ Tevhîd-i Efâl, hakkında daha önce malûmat geçti.

harekete geçmez. Yine belki O (Allâhü Teâlâ hazretleri) bundan ve bunun benzerlerinden münezzehtir. O, sübhân olup noksan sıfatlardan beridir...²⁰⁰

Rüzgâr ve Bulutlar

Müjdecî..."

iki zammeyle okunan tahfididir. Ve bu kelime, müjdecî keimesinin cemiidir. (çörek) (çörekler) kelimesi gibi...

Yani "Müjdeleyicî Üer," demektir.

"Rahmetinin önünde..."

Yani rahmetinin önünde gönderilen (rahmetinden murad) yağmurdur.²⁰¹

Rüzgârların İsimleri ve İşleri

Muhakkak ki:

Sabâ rüzgârı, bulutları sevk eder,

Şimal (kuzey) rüzgârı, bulutları toplar,

Cenûb (güney) rüzgârı, bulutları yağdırır,

Debûr (batı) rüzgârı da bulutları ayırır. (3/179)

Sabâ Rüzgârı: Sabâ rüzgârı, güneşin doğma yerinden gecenin ve gündüzün tam eşit olduğu zamanlarda esen bir rüzgârdır.

Debûr (batı) Rüzgârı: Debûr rüzgârı, Sabâ rüzgârına mukabil esen bir rüzgârdır. Yani güneşin batma yerinden (garb'tan) esen (garbî) bir rüzgârdır.

Şemâl Rüzgârı: "Şemâl", fetha ileldir. Kutub tarafından esen bir rüzgârdır.

Cenûb Rüzgârı: Cenûb rüzgârı, şimal rüzgârına mukabil olan rüzgârdır. Cenûb rüzgârı, bulutları yağdırır, yani onları sağlar...²⁰²

Rüzgârlar ve Bulutlar

İbni Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri rüzgârları yollar, bulutları yüklenirler; kişinin deve ve koyunları sürdüğü gibi o da bulutları sürüp götürür; ta ki sağıncaya kadar (yağmur yağdırıncaya kadar...)²⁰³

²⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/626.

²⁰¹ İmam Nâfî, İbnü Kesir, Ebu Amr, Ebu Cafer, Yakub kırâetlerinde, İbnü Âmir'de T/^j okunduğuna göre rahmetinin önünde naşir (neşredici)leri olarak yaygın bir takım rüzgârlar gönderir. "Büşrî, "beşür" in çoğulu; "nüşr", "neşür" un çoğuludur. "Resul" vezninde "neşür", "naşir" (yayıncı) veya menşur (neşredilmiş) mânâsına gelir. Nun'un fethasıyla "neşir" de neşretmek, yaymak ve ayırmak mânâsına masdar olduğu gibi, "güzel rüzgar" mânâsına ve bundan bulutu yayıp döşeyen, hoş ve yumuşak rüzgar mânâsına isim de olur. Bu şekilde İbnü Kesir, Hamze, Kisâi kırâetlerinde okunduğuna göre de: "Rahmetinin önünde neşir halinde rüzgar gönderir". Yağmur yağdıracağı nimet ve hayat neşredebileceği zaman önce durgun havaları oynatır, sükûnlarını harekete çevirir. Hareketi berekete başlangıç, sebep, delil ve elçi, müjdecî ve naşir yapar, yayar, fakat her hareketi değil, özel bir hareketi. Çünkü azap olan hareketler, azap habercisi olan rüzgârlar da vardır. Bu mânâ ile İbnü Ömer (r.a.h'dan rivayet edilmiştir ki rüzgar sekiz şekildedir; dördü azap, dördü rahmettir. Azap olanlar: Kasıf, âsıf, sarsar, akîm. Rahmet olanlar da: nâşirât, mübeşşirât, mürselât, zâriyâtır. Bir nebevî hadiste de şöyle varid olmuştur:

"Ben, saba ile mansur oldum. Âd, debûr ile helak edildi, cenûb da cennet rüzganındandır." Hz. Ka'b'den de nakledilmiştir ki, Allah üç gün rüzgârı hapsederse, yeryüzünün çoğu kokardı. Hasılı korkulacak hareketler, korkutucu olan rüzgârlar da vardır. Fakat ilâhî rahmetin müjdecileri ve yayıcıları mürselât ve zâriyâtı da onlar içindedir. Bunun için ümidin korkudan, korkunun ümitten ayrılmaması gerekir. Havanın eserlerinden rih ve rüzgar: Hareketli hava demektir ki, yönlerine, vasıflarına göre uyumlu veya uyumsuz bir çok kısımları ve çeşitleri vardır. Genel şekilde yönlere göre dört veya sekiz rüzgar esas gibi düşünülür ve rüzgarların oluşumunda ve cereyanında ilâhî tasarrufa delalet eden pek çok noktalar vardır. Rüzgar, hareket eden hava olmak itibarıyla şüphesiz ki bir tahrik ile meydana gelir. Havanın her hareketinde rüzgar denilmediğinden, rüzgar göndermek, havayı bir noktadan diğer noktaya özel bir şekilde hareket ettirmek mânâsını içerir. Bir kerre bu hareket, havanın tabii bir fiili değildir. Zira hava sakin de olur, Bunun için tabiat bilgisinde rüzgarın oluş sebebi havanın aldığı sıcaklık, yani soğuk ve sıcak değişimlerine nisbet olunur. Şu halde rüzgarın oluşunun da gece ve gündüz meselesinde açıklanmış olduğu üzere ısı tabiatı ile soğuk tabiatı arasındaki galibiyet ve mağlubiyet oranlarının tahvil (değiştirme) ve tasrif (idare)ine râcidir ki, bu da doğrudan doğruya ve tabiat üstü bir Allah emridir. Şu halde gerek bir kural altında esen muntazam bir rüzgar olsun, gerekse nizamsız olsun, ikisi de bir tabiatı diğer tabiatı musallat etme demek olduğundan, doğrudan doğruya rabbanî bir tasarruf olduğunda şüphe yoktur. Şu kadar ki nizamlı rüzgarda âdet ve uyum, nizamsız rüzgarda harika (âdet üstünlük) galiptir. Onun için Allah'ın kudretini yalnız harikada aramak gafletinde bulunanlar, ilâhî ful ancak fevkalade rüzgarlardır zannederler. Bununla beraber burada bahis konusu olan yalnız ilk hareket ettiren delilini teşkil eden bu tahrik değildir. Bu tahrikin içermiş olduğu daha bazı özellikler ile beraber, bunun sonuçta hayat ve nimete, yağmur gibi bir ilâhî rahmete olan ilgisini başlangıç delaleti yani bundan sonra gelecek diğer bir ilâhî fiili haber verir bir şekilde akıllar âlemi peygamberlik çeşidini temsil etmesi, rüzgar olayının diğer bir olay olan yağmur olayını hazırlaması ve vuku bulmadan önce işaret etmesi durumuna da bilhassa dikkat nazarı çekilmiştir. Ve bu şekilde hem yaratma, hem emir, hem maddiyat, hem maneviyat açısından kudret ve ilâhî hikmet tecellileri gösterilerek ahiret ve peygamberlik meselesini hatırlatacak ve düşündürülecek misaller nakledilmiştir Özet olarak bir takım rüzgarlarda daha sonra gelecek olan ilâhî rahmeti müjdeleyen bir elçi. bir melek misali vardır. Allah Teâlâ bunları rahmetinin önünde müjdeciler ve yayıcılar olarak gönderir. Elmalı Tefsîri: c. 3, s. 2197. İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/626.

²⁰² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/627-628

²⁰³ İbni Kesir: c. 2. s. 5S0, İbni Mes'ûd (r.a.) rivayet edilmiştir. İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/628.

Yağmur Rahmettir

Bu âyet-i kerimede, rahmet, yağmur manâsında mutlak olarak kullanıldı. Yine; Ben rahmetten kaçıyorum" diyenin sözü de yağmura hamledilir. (0 kişinin yağmurdan kaçtığı anlaşılır... Rahmet, yağmur manâsında kullanılmaktadır...)
Nihayet bunlar, yüklendiklerinde,"
Bu kavı-i şerif, Yollar, gönderir," kavı-i şerifinin gayesi (sonucunu) beyan eder.
Bulutları,"
Onu yüklenir, kolaylık ve rahatlıkla kaldırır; onu hafif ve az bir şey olarak görerek...
(Meselâ halk arasında) ^ "Şu kadarı çok az gördü"yani "Kolaylık ve rahatlıkla yüklendi" demektir. Bir şeyi kolaylıkla yüklenmek hiç şüphesiz o şeyin az olduğunu gösterir. Bundan dolayı, bu fiil (tzJsf yüklendi ftili) "Met" azlıktan müştak kılındı.²⁰⁴

Ağır.

Bu kelime, "ağır" kelimesinin cemiidir. Su ile ağır, demektir.
Ağır..." kelimesi cemi olduğu hade, Bulut..." kelimesinin vasfı ve sıfatıdır. Çünkü "Bulut," ism-i cinstir. Bir buluta kullanılması doğru olduğu gibi, birden çok bulutlara da kullanılır. Bu durumda Cıkl. "Bulut..." kelimesi cemi manâsında olmuş oluyor. Yani bulutlar" manasınadır.
Bulut," gökten akan, yüzen bulutlar, demektir.²⁰⁵

Yağmur ile

Biz onu sevkettiğimizdir."
Sevketmek"ten gelir. Cümlelerin sonundaki zamir ise, "Bulut," "a râcidir. Zamirin müfret gelmesi, lafız itibariyledir. Farisî'de manâsı: "Biz o bulutları şevkettik," demektir.
Ölmüş bir memlekete..."
Yani içinde bitki olan bir memleketi diriltmek için, demektir.²⁰⁶

Beled?

Beled- memleket" kelimesi arz'dan (yeryüzünden) her bir yer için kullanılır. İster orası mamur olsun yani imâr edilmiş olsun ve isterse, ma'mûr olmasın; yine ister boş yer olsun isterse meskûn mahal olsun fark etmez....
Belde" kelimesi de ondan gelir. Cemii ise "memleketler"dir.²⁰⁷

Bitkiler Çıkarıldı

"Derken, ona su indirmişizdir..."
Yani o memlekete...
Buradaki be harf-i cerrîilsâk içindir.
Yani yağın yağmurun suyu o memleketin (toprağına) yapıştı ve ıslattı demektir.
Onunla çıkarttık..." O su sebebiyle çıkarttık.
"Her türlüünden meyveler..."
Meyvelerin her çeşidinden, demektir. Zahire göre burada istiğrâk-ı örfî vardır.²⁰⁸

Ölümler de Bitki Gibi

"İşte, ölümleri böyle çıkaracağız..."
Buradaki işaret, meyvelerin çıkarılması veya ölüm toprağın diriltiimesine işarettir...
Yani o memleketi, kendisinde yeşertme kuvvetini ihdas (icâd) etmek sebebiyle onu dirilttiğimiz ve onun ardında da nebat (yeşillik ve ağaç) çeşitlerini yeşerttiğimiz ve meyveler çıkarttığımız gibi, ölümleri de mezarlarından çıkarırız. Onların bedenlerinin maddelerine can (ve ruhlarını) geri vermek suretiyle, onları toplamak ve onlara kuvvet hislerini verdikten sonra onları diriltiriz.
"Gerektir kî, düşünür ibret alırsınız..."

²⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/628-629.

²⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/629.

²⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/629.

²⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/639.

²⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/630.

kavl-i şerifi iki te harfinden birinin atılmasıdır. Yani îzf "Düşünürsünüz," demektir. Siz buna gücü yetenin, hiç şüphesiz Allâhü Teâlâ hazretleri olarak bilirsiniz...²⁰⁹

Ölülerin Diriltilmeleri

İbni Abbâs {r.a.} ve Ebû Hüreyre (r.a.) buyurdular: Birinci nefha ile (surun üfürülmesiyle) insanların hepsi öldükleri zaman; (tam) kırk gün yağmur yağar; son nefha'dan önce... (Buyağmur) erkeklerin menileri gibidir. İnsanlar, bu yağmur ile mezarlarından yeşerirler; annelerinin karınlarında (rahimlerinde) geliştikleri gibi... Tıpkı sudan bir ekinin yeşermesi gibi... Ta ki insanların bütün cesetleri kâmil olunca, ona ruh üflenir.²¹⁰

Mezarlarında Uyku Verilmesi

Sonra onların üzerine bir uyku verilir. Hepsi mezarlarında uyumaya başlarlar. İkinci olarak sûr'a üfürüldüğü zaman; bu dirilme nefhasıdır; silkelendir, kalkar ve mezarlarından çıkarlar. Mezarlarından çıktıklarında (hâlâ) uykunun tadını (uykunun hoş ağırlığını) başlarında bulurlar. Uykusundan uyanan kişinin uykunun tadını bulması gibi... Bu anda şöyle derler:

Eyvah başımıza gelenlere!" derler. "Kim kaldırdı bizi uyuduğumuz yerden?"²¹¹

O zaman kendilerine bir münâdi şöyle nida eder:

Bu, işte o Rahmân'ın va'd buyurduğu! Doğru imiş o gönderilen rasûller!"²¹²

İşarı ve Tasavvuf! Manalar

Bu âyet-i kerimede şu işaretler vardır: p "Rüzgârlar," inayet rüzgârdır.

Bulutlar," hidâyet bulutlarıdır. Su," muhabbet suyudur.

Allâhü Teâlâ hazretleri, bu su sebebiyle;

1- Müşâhedât muhabbetlerini,

2- Mükâşefâtı,

3- Kemâlâtın çeşitlerini çıkarır....

Atik "İşte, ölüleri böyle çıkaracağız..."

Yani Ölü olan kalbleri göğüslerinden çıkarırız.. Gerekir ki, düşünür ibret alırsınız..."

Hayat günlerinizi hatırlayıp düşünürsünüz, demektir. Kuds'ün hazirelerinin yanında üns makamında ve kurb bahçelerinde geçen günlerin berisinde olan hayatınızı düşünürsünüz, demektir.

Bil ki, (bu konuda) asıl ve temel; ezeli inayet ve yardımdır. O da kullara, halvette ve toplulukta ulaşır.²¹³

Hikâye (gizli müslüman)

Allâhü Teâlâ hazretlerinin velilerinden bir evliyaya;

Şirk diyarına git orada bir "sıddîk" var!" denildi. Bu veli kendisini gizlemeye gücü yetiyordu. O veli müşriklerin diyarına gitti.

Müşrikin biri onu esir aldı. Kiliselerine hizmet etmesi için onu (kiliseye) sattı. O veli, sıdk u samimiyetle uzun süre orada hizmet etti. Bir gün memleketin Sultanı (idarecisi) Kiliseye geldi. Sultan orayı boşalttı ve sonra orada namaz kıldı. Veli gizlendi. Sonra da sultana zahir oldu. Sultan ona sordu:

Sen kimsin?"

Senin gibi Müslüman!" dedi. Veliye denildi: (3/180)

işte "Sıddîk" budur!"

Sonra o veli o sıddîk sultan'a hâlden sordu. O sıddîk sultan buyurdu:

Hallerin en güzelinde (yaşıyorum), helâl rızık yiyen bir hayat yaşıyorum. Allâhü Teâlâ hazretlerine riyâ'dan kurtulmuş bir şekilde ibâdet ediyorum. Kâfirleri öldürüyorum. Ben kâfirlerin sultanı olduğum için gücüm yettiği kadar Müslümanlara yardımcı oluyorum!" dedi.

Sonra sultan, Kiliseden çıktı. Kilisenin kapısının önünde oturdu. Sonra benden; Patrikleri, Ruhban ve kilisenin hizmetçilerini istedi. (Onlar huzura geldiler). Sultan onların hepsini öldürdü ve onlara:

-"Rabbin evine hizmet etmekten kibirleniyor (büyüklik taşıyorsunuz) Rabbin evinin hizmetinde bu dinden olmayan başka birini kullanıyorsunuz!" dedi ve hepsini öldürdü...

Sonra da (sultan), beni serbest bıraktı.

Bu hikâyede şu işaret vardır: Allâhü Teâlâ hazretleri, düşmanlarının helak olmasını murad ettiği zaman, en düşük

²⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/630.

²¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/630-631.

²¹¹ Yasin: 36/52.

²¹² Yasin: 36/52, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/631.

²¹³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/631-632.

bir sebeple ve hiç umulmadık yerden onları helak eder. Zira Allâhü Teâlâ hazretlerinin gizli taifeleri ve askerleri vardır.²¹⁴

Allah'ın Su Verdiği Kılıç

Hafız (k.s.) buyurdular:

Bir kılıç ki, göklerin sahibi, ona kendi feyzinden su verir! O (kılıcı elinde tutan) asker hiç şüphesiz bütün cihanı elinde tutabilir..²¹⁵

Dostun Lütfü

Hafız (k.s.) yine buyurdular:

Ey gönülf

Dostun sonsuz lütfundan ümidini kesme! Muhakkak ki onun nihaysiz olan lütfü mahlûkatın hepsine erişir.²¹⁶

Hakikî Müessir

Tevhîd ehli ve erbâb-ı basîret, (hadiselerde) hakikî müessire ve ezeli feyze baktılar. Onlar;

1- Halka,

2- Vasıtalara,

3- Sebeplere,

4- Ve benzeri şeylere, asla bakmadılar...²¹⁷

Allah'tan Dileğimiz!

Allâhü Teâlâ hazretlerinden, bizleri, ebedî saadet ve devamlı inayete kurtuluşa ermiş olan kimselerden eylesini isteriz.

Ve Allâhü Teâlâ hazretlerinden bizi, hakiki meslek (yol) ve tarikat-i Ahmediyyeye koymasını dileriz. Zira; Hakikat, O öyle keremkâr/iyilik sahibi, öyle²¹⁸ rahîm/koruyucu"²¹⁹

Hoş Memleket

Hoş memleket,"

Terbiye edilmiş ve iyi toprak, Farisî tefsir'de buyuruldu:

Hoş memleket),

Taş, çakıl ve kumlardan temizlenmiş; ziraata yakışır ve elverişli bir hale getirilmiş yer," demektir.

"Onun nebatı, rabbının izniyle çıkar."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin dilemesi ve kolaylaştırmasına çıkar. Allah'ın çıkışına izin verdikleri ise mutlaka en güzel, en iyi, en değerli ve en faydalı olur...²²⁰

Bakımsız ve Kötü Toprak Verimsizdir

Toprağı fena olan memleket ise arazîsi, volkanik (taşlık) ve tuzlu ve çorak olan yerlerdir.

(Burada Ruhu'l-Beyan tefsirinin metninde geçen) "Volkanik ve taşlık" yer, sanki ateşte yanmış gibi hep siyah taşlık olan yerlerdir.

"Tuzlu ve çorak" yer ise, kendisinde hiçbir şeyin ye-şermediği tuzlu arazilerdir...(Böyle yerlerin)

Çıkmaz;" Hallerden hiçbir halde bitkileri çıkamaz.

Ancak" Olduğu halde (çıkır) (ne olduğu halde çıkar)

Bir şeye yaramaz." olduğu halde...

Az ve faydasız şeyler çıkar.

Bu istisna umûmî hallerden istisnâ-imüferrağ'dir. kelimesi kef (4) harfinin kesresiyledir.

(Manâsı:) Hayrî az olan, demektir. Cimrilik ve pintilik yönünden faydayı ifâde etmekten mümtendir..

Masdarı İse fetha ilelidir. (Meselâ halk arasında) "Onların geçimleri sıkıntılı oldu," demektir, kef harfinin

²¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/632-633.

²¹⁵ Divân-ı Hafız-ı Şîrâzî, s. 206, Hafız Şîrâzî k.s. hazretlerinin bu beyti, şu âyet-i kerimenin tefsiridir:

Ve rabbinin ordularını ancak kendisi bilir..." El-Müddessir: 31, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/633.

²¹⁶ Divân-ı Hafız-ı Şîrâzî, s. 193., İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/633.

²¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/633.

²¹⁸ et-Tur: 52/28.

²¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/634.

²²⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/634.

kesresiyle kef harfinin fethasıyla denilir. Hayatları zor olduğu ve kendilerine sıkıntı verdiği zaman...²²¹

Şükredenler İçin

İşte böyle,"

Bu bedîf (çok güzel ve eşsiz) açıklama gibi, "Ayetleri tasrif ederiz.

Sık sık yeniliyor ve tekrar ediyoruz...

Şükredecek bir kavim için,"

1- Allâhü Teâlâ hazretlerinin nimetlerine şükreden;

2- Ve onda tefekkür edenler,

3- Ve onlardan ibret alanlar için...

Hususiyetle onların zikredilmesi, Kur'ân-ı kerimin âyetlerinden menfaat ve fayda gören kişilerin onlar olmalarından dolayıdır. Şu kavî-i şerîf gibi:

İşte o kitap... Bunda şüphe yok... tam hidâyet; korunacaklar için..²²²

Şeriatlar Hayat Suyudur

Bu âyet-i kerime. Resuller (a.s.) hazerâtının şeriatleriyle gönderilmeleri gibidir...

Peygamberlerin gönderildikleri şeriatlerden paylarını alan ve şeriatların nurlarından istifâde eden mükelleflerin katblerine hayai suyuudur.

Farisî tefsir'de buyuruldu:

Vaazlar, erbabın Rabbinin kelâmının bulutlarının yağmuru olup; mü'minlerin gönül dünyalarına yağmaktadır. Bu yağmur, mü'minlerin a'zalarında (uzuvlarında) İbâdet ve taatin nurlarını izhâr etti...

Kâfir olan ise sözleri işitti, fakat onun kalbinin zemini (toprağı) nasihat tohumunu asla kabul etmedi. Onda çalışma sıfatlarından hiçbirisi zuhur etmedi...

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

Tuzlu ve çorak yerde sümbül ve lâle yeşermez

Ona tohum saçıp vaktini, çalışmanı ve malını zayi etme!..²²³

İlâhî Feyzi Kabul Şartı

Hafız (k.s.) buyurdular:

İlâhî feyz ve nuru kabul edebilmek (ve kalbine akıtılabilmek) için temiz bir zât olmak lazım....

Yoksa her bir taş, kil ve çamurda İnci ve mercan olmaz..²²⁴

Hikâye (Behlûl'ün Harun Reşîde Öğütleri)

Abdullah bin Mihrân'dan rivayet olundu. Buyurdular:

Hârûn Reşîd haccetti. Kûfe'ye geldi. Günlerce Kûfe'de ikâmet etti. Sonra yolculuğa çıkmayı emretti. İnsanlar çıktılar. Ve Behlûl mecnûn da çıktı, (yolculuğa) çıkan kişilerle beraber...

Behlûl sonra süprüntü (çöplük) içinde oturdu.

Çocuklarla oynadı.

Çocuklar ona eziyet veriyor ve ona takılıyor ve onunla alay ediyorlardı. (3/181)

Hârûn Reşîd'in tahtirevanı²²⁵ görününce çocuklar Behlûl'e takılmaktan vaz geçtiler. (Ve ondan el çektiler). Hârûn Reşîd, geldiğinde, Behlûl yüksek sesiyle bağırdı:

Ey mü'minlerin emiri! Ey mü'minlerin emiri!"

Harun Reşîd, perdeyi kendi eliyle araladı ve;

Buyur! Ey Behlûl!" dedi. Behlûl buyurdular:

Ey mü'minlerin emiri! Eymen bin Nail, Kudâme bin Abdullah el-Âmirî'den bize naklettiler. Buyurdu:

Ben Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini gördüm; bir devenin üzerinde geçiyordu. Altında da eski bir palan vardı. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin yanında dövme, kovmak ve senin bu haline benzer bir şey yoktu. Sana bu seferinde tevazu sahibi olmanı tavsiye ederim!

Ey mü'minlerin emiri tevazu, senin için senin büyükleme ve kibirlenmeden çok çok hayırlıdır... " dedi.

Bunun üzerine Harun Reşîd ağlamaya başladı. O kadar ağladı ki gözlerinden akan yaşlar devenin üzerinden yerlere düştüler... Harun Reşîd;

²²¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/634-635.

²²² Bakara: 2/2, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/635-636.

²²³ Gülistan-ı Sa'di-yi Şirâzi. s. 62, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/636.

²²⁴ Divân-ı Hafız-ı Şirâzi. s. 89, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/636.

²²⁵ Tahtirevan, uzun yolculuklar, rahat bir yolculuk için develerin üzerinde kurulan yürüyen taht manasına bir mekândır.

Ey Behlûl! Bize daha çok nasihat et! Allah sana rahmet etsin!" dedi.

Bunun üzerine Behlûl buyurdular:

Zannet ki, yeryüzünün tamamına malik ve sahip oldun!

Kullar da senin için (çalışıyor ve senin ermindedirler), o halde olanlar nedir?

Yarın senin varacağıın ve gireceğin yer bir mezar boşluğu değil mi?

Toprak atarlar senin üzerine bu sonra da şu..."

Harun Reşîd ağladı. Sonra buyurdular:

Güzel ve doğru söyledin! Ey Behlûl! Bundan başka var mı?" Behlûl buyurdular:

Evet! Ey mü'minlerin emiri! Adamın birine Allâhü Teâlâ hazretleri hüsn-ü cemâl (güzellik ve yakışıklılık) ve mal verdi. O adam da Allah'ın kendisine verdiği malı Allah yolunda infak etti ve cemâliyle de iffet ve namuslu yaşadı. Bu kişi bu haliyle Allâhü Teâlâ hazretlerinin divânında ebrârdan (iyi kişilerin içinden) ve kurtulanlardan yazıldı..."

Harun Reşîd:

Güzel ve doğru söyledin! Ey Behlûl!" dedikten sonra, Behlûl divâneye bir hediye verilmesini emretti.

Behlûl, Harun Reşîd'e;

Bu hediyeyi (malı) kimden aldysan onlara geri ver! Benim buna ihtiyacım yoktur!" dedi. Harun Reşîd:

Ey Behlûl! Bir borcun varsa onu ödeyelim?" dedi. Behlûl:

Ey mü'minlerin emiri! Borç, borç ile ödenmez! Sen hakkı sahiplerine ver! Sen nefsinin (kendi) borcunu öde! buyurdular. Ey mü'minlerin emiri! Nefsinden sakın!" Harun Reşîd:

Ey Behlûl! O halde sana yetecek kadar mal verelim " dedi. Behlûl başını göğe kaldırdı. Sonra buyurdular:

Ey mü'minlerin emiri! Sen ve ben Allâhü Teâlâ hazretlerinin iyâli ve yaratıklarınız! Allâhü Teâlâ hazretlerinin seni hatırlayıp, beni unutması muhaldir!"

Harun tahtirevanın örtüsünü sarkıtarak yoluna devam edip geçti gitti.²²⁶

Hikâyeden Çıkarılan Dersler

Bu hikâyeden maksat,

1- Harun Reşîd'in (bir idarecinin) hakka kulak vermesi,

2- Hakkı kabul etmesidir...

İşte bu durum, Harun Reşîd'in temiz bir mekânda olması ve onun kalbinin de "hoş hayat" ile canlı ve diri olmasındandır.

Bundan dolayı Harun Reşîd'ten güzel ahlaktan başka bir şey sâdir olmadı.

Amma nefsi emmâre'nin arzı (toprağı) ise o kötü memlekettir ki, ondan ancak ve ancak;

1- Kötü ahlak,

2- Çirkin işler çıkar...²²⁷

Kalbin Nuru Nefse Tesir Eder

Kimin kalbi Allâhü Teâlâ hazretlerinin nuruyla hayatta olursa, onun kalbinin nuru, nefesine akseder. Nefsi de nurlanır.

Nefsin vasıflan ve ahlakları kalbin vasıfları ve ahlakına dönüşür. Nefsin zulmeti, kalbin nuruyla söntüp yok olur.

Nefsi, Allah'ın zikri, taat ve ibadetiyle mutmain olur.

Bütün bunlar kalblerin vasıflarından olduğu gibi...²²⁸

Nefis Kalbe Hakim Olursa

Eğer kişinin kalbi ölü ve nefsi de diri olursa, onun nefsinin zulümât (ve karanlıkları) kalbinin üzerine uzanır.

Kalbin sıfatlarını, onu istilâ eden nefsin sıfatlarına çevirir.

Kalb, nefsin sıfatları üzerinde olur.

Kalb, dünya ile mutmain olur.

Kalb, dünyanın içinde olan şeylerle mutmain olur.

Allâhü Teâlâ hazretlerinden, bizim itminanımızı kendi,

1- Zikri, Fikri, Şükrü eylesin. (Bizleri Allah'ın zikri, fikri ve şükrüyle mutmain olanlardan eylesin)

2- Ve bizleri Allâhü Teâlâ hazretlerinin nimetlerinin hakkını bilenlerden kılsın.

3- Ve nimeti verenin hakkını bilenlerden eylesin!²²⁹

²²⁶ Bu hikâyenin tamamı için İbni Kesirin "Bidâye ve Nihâye" isimli tarih kitabının onuncu cildine bakınız. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/636-639.

²²⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/639.

²²⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/639.

²²⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/639-640.

Nuh Aleyhisselâm

Yüce Meali:

Celâlim hakkı için, Nuh'u kavmine resul gönderdik. Vardı da, dedi ki, Ey kavmim? Allah'a kulluk edin; O'ndan başka bir ilâhınız daha yoktur. Cidden ben, üzerinize büyük bir günün azabı inmesinden korkuyorum...

Kavminden cumhur cemaat dediler:

Her halde biz, seni açık bir dalâl/sapıklık içinde görüyoruz."

Dedi ki:

Ey kavmim! Bende hiçbir dalâlet yok, ve lâkin ben, rabbu'l-âlemin tarafından bir resulüm.

Size rabbimin risâletlerini/emir ve yasaklarını tebliğ ediyorum ve size nasihat ediyorum ve Allah'tan sizin bilemeyeceklerinizi biliyorum.

Size korkunç akıbeti haber vermek için ve korunmanız için... Ve belki rahmete mazhar edirsiniz diye sizden bir adam vasıtasıyla rabbimzdan size bir ihtar geldiğine inanmıyor da, taaccüb mü ediyorsunuz?"

Bunun üzerine onu tezkîb ettiler/yalanladılar. Biz de, kendisini ve beraberinde îmân edenleri gemide necata/kurtuluşa erdirdik de, âyetlerimizi yalanlayanları garkeyledik/suda boğduk. Çünkü bunlar, basîretieri/görüşleri körelmiş bir kavim idiler.²³⁰

Tefsîr-i Şerîfi:

Celâlim hakkı için, Nuh'u kavmine resul gönderdik..."

Mahzûf bir kasemin cevâbıdır. Takdiri şöyledir:

Vallahi, gerçekten biz Nuh'u resul gönderdik," demektir.²³¹

Nûh Aleyhisselâm'ın Nesebi

Nuh Aleyhisselâm

ibni Lemk,

bin Metüşalh bin Ahnûh'tur.

Ahnûh, Nebî İdrîs Aleyhisselâm'dır.

bin Yerd,

bin Mehlâyîl

bin Kaynân

bin Enûş²³²

bin Adem Aleyhisselâm'dır...²³³

Nuh Aleyhisselâm'ın Hayatı

Nûh Aleyhisselâm, İdrîs Aleyhisselâm ve Hazret-i Şît'ten sonra gelen ilk peygamberdir.

Nûh Aleyhisselâm neccâr (marangoz) idi.

Kırk yaşlarında iken Allâhü Teâlâ hazretleri onu kavmine resul olarak gönderdi.²³⁴

Nûh Aleyhisselâm'ın ömrü, binikiyüzkırk (1240) seneydi.²³⁵

²³⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/640-641.

²³¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/641.

²³² Nûh Aleyhisselâm'ın babalarının isimleri ve hayatları için "Mir'âf ı Kâinat" isimli tarih kitabına bakınız. Orada muhtasar bir hayatları var. Mütercim.

²³³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/641-642.

²³⁴ Nuh Aleyhisselâm bazı rivayetlere göre, 480, 475, 50, 250, 150, 300 yaşları arasında iken kendisine peygamberlik verildi. Bütün bunlar rivayettir. Kesin bilgiler değildir.

²³⁵ Nuh Aleyhisselâm'ın 1240 yaşında vefat ettiği ihtilâfıdır. Tarihçiler, Nuh Aleyhisselâm'ın ömrü hakkında şu rivayetlerde bulunuyorlar: 950, 1050, 1240,1300,1400,1440, 1500, 1650, 1720, sene yaşadı... Daha geniş bilgi için "Mir'ât-i Kâinata" bakınız.

Görüldüğü gibi tarihçilerin vermiş olduğu ve Ruhü'l-Beyân tefsirinde beyân edilen Nuh Aleyhisselâm kırk yaşlarında iken Allâhü Teâlâ hazretleri onu kavmine resul olarak gönderildi ve Nûh Aleyhisselâm'ın ömrü, binikiyüzkırk (1240) sene idi, Rivayetleri ihtilâflı rivayetlerdir. İleride tefsirimizde de geleceği üzere, Nuh Aleyhisselâm'ın peygamberlik süresi hakkında Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurmaktadır:

- "Ve celâlim hakkı için, Nuh'u kavmine gönderdik de, içlerinde elli yılı müstesna bin sene durdu. Derken onları tufan yakalayiverdi. Hep zulmediyorlardı... Ankebût: 14; Bu ilâhî ilim kesindir. Gerisi ise rivayettir... Nuh Aleyhisselâm'ın ne zaman vefat ettiği, ne kadar yaşadığı ve kendisine kaç yaşında iken peygamberlik verildiği bilgiler kesin değildir...

Nuh Aleyhisselâm'ın tufandan hemen sonra vefat edip etmediği de meçhuldür. Bazı rivayetlere göre, Nuh Aleyhisselâm, Tufân'dan sonra; 350, 250, 300 veya 600 yıl geçtikten sonra vefat etti. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/642.

Putlara İlk Tapan

Tefsir-i Fârisi'de buyuruldu: "Kavmine..."

Nuh Aleyhisselâm, o kavim için gönderildi ki, o kavim Kaabil evlâdı idi. Ve onun kavmi putlara tapıyorlardı...

Bu şundandır: Kaabil, kardeşi Hâbil'i öldürdüğü zaman, Adem Aleyhisselâm onu kovdu. O da evlâdı ve kendisine tabi olanlarla beraber Yemen'e yerleşti. Kaabil, Putlara tapan ilk kişidir...²³⁶

Nuh Aleyhisselâmın Daveti

Dedi ki, "Nuh Aleyhisselâm buyurdu: Ey kavmimi Allah'a kulluk edin;"

Yalnız ona... Zira kullar, şirk ile ibâdetten hiçbir şey üzerine değillerdir.

O'ndan başka bir ilâhınız daha yoktur."

Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka ibâdete layık hiçbir kimse yoktur. gayr" kelimesi ilâh" kelimesinin sıfatı olduğu için raf (ötre) ile okundu. Bu mahalli itibariyledir. ilâh" kelimesinin mahallüibtidâ üzerine merfû'dur.

kelimesi mübtedâ 'da zâid'tir. Haberi ise jlif "sizin için" kavi-i...

Cidden ben, üzerinize (inmesinden) kokuyorum,"

Yani eğer siz, emrettiğim halde Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet etmezseniz, demektir. O da ibâdetine davet eden için btf beyândır.

Büyük bir günün azabı..

Kıyamet gününün azabı veya Tufan günü, demektir. (3/18Z) "Kavminden cumhur cemaat dediler: istinaf cümlesidir.

"Cumhur", yani kavminin

1- Reisleri,

2- Kavminin ileri gelenleri,

3- Söz sahipleri,

4- Cüsseleriyle mahfillerin ön taraflarını dolduranlar,

5- Kalblerin kendilerine celallendiği,

6- Heybet sahibi,

7- Gözlerin cemâllerine takıldığı,

8- Şirinlikleriyle gözü dolduranlar, demektir... (Ne dediler?)

Her halde biz, seni görüyoruz." Ey Nuh seni görüyoruz (Ne içinde?)

Bir dalâl/sapıklık içinde..."

Bize olan muhalefetinden dolayı seni hak ve doğru yola girmekten ayrılmış görüyoruz... görüş" kalbî görmektir. (Yani düşünce olarak görmektir...)

Açık..."

Dalâlet ve sapıklık olduğu açık olan (bir halde seni görüyoruz, demektir...)

Dedi ki: "Nuh Aleyhisselâm:

Bu da istinaftır. Ey kavmim!"

Nuh Aleyhisselâm, onları kendisine izafe ederek onlara (kavmim) diye hitabetti. Bu onların kalblerini hakka doğru meylettirmek içindir...

Bende yok..."

Be harfî mülâbeset içindir ya da zarfıyyet içindir.

"Hiçbir dalâlet,"

Dalâletin nefyinden mübalağa etti. Şu cihetle ki, kendi nefsinden dalâletin en küçük bir ilgisini bile nefyetti. Yani benden dalâletin fertlerinden (ve çeşitlerinden) hiçbir şey olmadığı gibi hatta dalâletin cüzlerinden en küçük bulaşması bile yoktur. Nerede kaldı ki bende büyük ve açık dalâlet olsun???

Nuh Aleyhisselâm, bu açıklamasını kavminin kendisinde dalâletin yerleştiği konusunda mübalağa etmelerinden dolayı (onlara aynıyle cevap olması için) söyledi. Çünkü Nuh Aleyhisselâm'ı açık bir dalâlet ile dalâlet içinde olduğunu söylemişlerdi...

Ve lâkin ben resulüm!" Peygamberim; "Rabbul-âlemintarafından. harf-i cerh mecazî olarak, ihtidanın gayesi içindir.

Risâlet (peygamberlik), dalâleti kabul etmeyen tam hidâyeti lazım kılar. lâkin" kavlı-şerifinde) Istidrâkin metzûmu, burhanın istidrâkn lazımı olması içindir. Yani:

Ve lâkin ben gayet kâmil ve mükemmel bir hidâyet üzereyim; çünkü ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir resulüm!" demektir.

Size rabbimin risâletlerini/emir ve yasaklarını tebliğ ediyorum..."

"Risâlet" Resulün zâtı ile kaim olan tek bir sıfattır. "Mürsil" gönderici ve Mürselün ileyh" kendisine

²³⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/642.

gönderilenlerin izafetine taalluk etmektedir...

Ancak "Risâlet" kelimesi, Risâletler" diye cemi gelmesi, manâsının nevelerine göre, risâletin (yani ilâhî vahyin);

1- Akâid,

2- Mev'ızalar,

3- Ahkam,

(Ve kısas-ı enbiya gibi) çok sayıda olmasının nazarı itibariyledir...

Veya bundan (yani rabbimin risâletlerin"den) murad, kendisine ve kendisinden önceki peygamberlere vahyedilenlerdir.

Meselâ Şit Aleyhisselâm'ın suhurları gibi onlar elli suhuf idi.

İdrîs Aleyhisselâm'ın suhufu gibi ki, onlar otuz sahife idi.²³⁷

Nasihât

"Ve size nasihat ediyorum, nasihat etmek" fiili kendi başına müteaddî olur; (çünkü) "Ben sana nasihat ettim" denildiği halde, lâm harfinin ziyâde kılınması; nasihatın onlara tahsis kılındığına ve sırf onlara yapıldığına delâlet etmesi içindir. Çünkü nasihatte hassaten onların menfaat ve maslahatları vardır.

Muhakkak ki nasihatın Rabbi, elbette nasihati vereni de bundan faydalandırır...

Fakat burada iş böyle değildir. (Yani nasihat verenin faydalanması değil, kavmin faydalanması içindir....)²³⁸

Risâlet ve Nasihat?

Risâleti tebliğ ile nasihati takrir etmenin arasında şu fark vardır.

Risâleti tebliğ etmenin manâsı, Allâhü Teâlâ hazretlerinin tekliflerinin çeşitlerini ve hükümlerini tarif etmek (bildirmek ve ilân etmek)tir.

Nasihât ise; taat ve ibâdete teşvik etmek; ma'siyetlerden sakındırmak ve kendisinde âhiretin maslahatları olanlara (ibâdet ve hallere kullan) irşâd etmektir...²³⁹

Nasihât Nedir?

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Nasihât, söz ve fiil'de (amel ve davranışlarda) aldatma, bozukluk ve kandırmayı kaldırmaktır...²⁴⁰

Nuh Aleyhisselâm'ın Kavmi

Ve Allah'tan sizin bilemeyeceklerinizi biliyorum."

Yani ben Allâhü Teâlâ hazretlerinin;

1- Kaahir (üstün) kudretini,

2- Düşmanlarını şiddetli bir şekilde kısıkvrak yakalayışını,

3- Onun azabının mücrim olan kavimlerden reddedilmeyeceğini.

4- (Bunlara benzer) sizin bilmediklerinizi biliyorum, demektir.

Denildi ki:

Nuh Aleyhisselâm'ın kavmi;

1- Kendilerinden önce başlarına azabın geldiği başka bir kavmi işitmemişlerdi.

2- Nuh Aleyhisselâm'ın kavmi, gâfil idiler.

3- (Kendilerine bir azabın gelmeyeceğinden) emindiler.

4- Onlar, Nuh Aleyhisselâm'ın vahiy ile bildiklerini bilmiyorlardı.²⁴¹

Tebliğ İçin Vasıta

Rabbınızdan size bir ihtar geldiğine (inanmıyor da,) taaccüb mü ediyorsunuz?"

Hemze inkâr içindir. Vav bir mukadder üzerine atf içindir.

Yani sizler akıldan uzak gördünüz ve taaccüb mü ettiniz; sizin mâlikiniz ve işlerinizi yoluna koyan Rabbinizden size vahyin veya mev'ızanın gelmesine şaşır kaldınız mı?" demektir. Sizden bir adam üzerine..,"

Yani sizden bir adamın dili üzerine, demektir. Çünkü onlar, bir beşerin peygamber olarak gönderilmesine taaccüb ediyorlardı. Ve onlar:

²³⁷ Adem Aleyhisselâm'a on sahife verilmişti... İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/643-645.

²³⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/645-646.

²³⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/646.

²⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/646.

²⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/646-647.

Allâhü Teâlâ hazretleriyle beşerin arasında hiçbir münâsebet yoktur. Şu cihetle ki, Allâhü Teâlâ hazretleri gayet mukaddes ve münezzehtir. Beşer ise gayet taalluklar içinde bulanık ve kirlidir. (Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri kullarına bir şey bildirecek ise vasıtasız bildirir)" diyorlardı.

Nuh Aleyhisselâm; onların bu sözlerini inkâr edip çürüttü. Zira Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarına şariat mükellefiyetini vermesi için vasıta olmaksızın kendi nefsiyle (yüce zâtı ile) kullarına şariatını tebliğ etmeye yol yoktur. Çünkü azametli hicaplar (büyük perdeler) ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin zâtının Kibriyâsı kulların arada vasıta olmaksızın hemen doğrudan Allâhü Teâlâ hazretlerinden feyiz almaları ve istifâde etmelerine mânidir....

Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri insanlara tekliflerin tebliği için beşerden peygamberlerin gönderilmesini tayin etti.

Peygamberler iki cihet sahibidirler.

1- Peygamberler, tecerrüd etmeler ve ruhâniyetlerinin safiyetinden dolayı "Alem-i gayb"ten feyiz alıp istifâde ederler.

2- Peygamberler kendi cinsinden olan beşere de hakikatte onların cinsinden olmaları müşterek olması yönünden de kendi cinsinin evlatlarına da faydalı olmaktadır... (Allah'tan aldıklarını insanlara aktarmaktadırlar...) ²⁴²

Nasihatin Faydaları

Size (korkunç akıbeti) haber vermek..."

Peygamberlerin gelmelerinin illeti ve sebebini beyân ediyor. D Yani sizi, küfrün ve ma'siyetlerin (korkunç) âkibetinden sakındırması için... (Daha?)

Ve korunmanız için..."

İnzâr (peygamberlerin korkutmaları) korunmanız için... (Daha?) sebebiyle ondan Ve belki rahmete mazhar edirsiniz diye..." ²⁴³

Güven?

Yani belki takvanız sebebiyle Allah'ın rahmeti size taalluk eder, demektir.

yani ümit harfinin faydası, talep edilen şeyin İzzet ve şerefine tembih içindir...

Yani (mücerred) takva, rahmeti vacip kılmaz. Belki rahmet, Allâhü Teâlâ hazretlerinin fazl-ü keremine bağlıdır. Muhakkak ki takvâlî kişi asla takvasına itimat edip güvenmemeli ve kesinlikle Allâhü Teâlâ hazretlerinin azabından emin olmamalıdır... (3/183) ²⁴⁴

Yalanlalayanlar

"Bunun üzerine onu tekzîb ettiler/yalanladılar."

Uzun bir müddet yalanlamaya devam ettiler. Zira sadece yalanlamak değil onu (tufan ve tufandan) kurtuluş ve su da boğulmak takip etti...

Rivayet olundu:

Nûh Aleyhisselâm, kavminin helak olması için beddua etti. Allâhü Teâlâ hazretleri de, Hazret-i Nuh'a gemi yapmasını emretti. Nûh Aleyhisselâm kendisine iman edenlerle birlikte gemiye girdiğinde, Allâhü Teâlâ hazretleri Tufanı gönderdi.

Kâfirleri boğdu.

Nûh Aleyhisselâmı ve beraberindeki mü'minleri kurtardı.

Bu şu kavli-i şerifin tefsiridir:

Biz de, kendisini ve beraberinde îmân e-

denleri necata/kurtuluşa erdirdik..." Mü'minlerden, Mü'minler, kırk erkek ve kırk kadın idi....

Zarfa taalluk eden istikrara taalluk etmektedir.

Yani Nuh Aleyhisselâm ile beraber gemiyi karargâh edinen (gemiye yerleşenleri) kurtardı, demektir.

Ve âyetlerimizi tekzîb edenleri

garkeyledik/suda boğduk." Yani (iman etmeyip âyetlerimizi) yalanlamaya devam edenleri... Onlardan murad, insanların iman etmesini engelleyen kavmin sadece cumhuru değildir. Belki âyetleri yalanlamakta ısrar eden ve cumhurun ardından giden herkestir... ²⁴⁵

Rahmet ve Azab

(Burada) kurtarmanın boğma işinden önce zikredilmesi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin zâtının iktizâsı olan

²⁴² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/647-648.

²⁴³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/648.

²⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/648.

²⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/648-649.

rahmetinin (azabını sebkat edip) geçtiğini ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmetinin; onların (inanmayan kâfir ve âsî kavmin) cürümlerinin gereği olarak eseri izhâr edilen gadabından önce olduğu içindir.²⁴⁶

Kör Kavim

Çünkü bunlar, basiretleri/görüşleri körelmiş bir kavim idiler. körlerM kelimesinin aslı, kelimesi olup, "kör" kelimesinin cemiidir. Bunun da aslı, kör" kelimesidir. kelimesinin vezni üzeredir. Kendisinde kelimesinin i'lâli yapıldı.²⁴⁷

Basiretleri Körelmiş

Lügat ehli buyurdu:

"Basireti kör adam" denir. (A'mâ=kör çeşit çeşittir)

1- Basireti (kalb gözü) kör,

2- Basarı (görmekte olan baş gözü) kör... Bu kav-i şerifin manâsı şöyledir:

Onların kalbleri,

1- Tevhîdden,

2- peygamberlikten,

3- Ahiretin marifetinden kördü...

Bu hakikatleri göremiyorlardı, demektir. İşte bu (basiret körlüğü), âyet-i kerimeleri görmek ve beyyinâtı (apaçık delilleri) müşahede etmeye mânidir...²⁴⁸

Cemâline Bakabilmek

Hafız (k.s.) buyurdu:

Yârın cemâli nikâb ve perde tutmaz; lakin;

Yolun tozunu sakın eyle ki tâ bakmaya gücün yetsin..²⁴⁹

Kalb Gözüyle Bakmak

Gözü kör olan bunun hilâfınadır... Gözü kör olan kişi, eğer nazar etmeye (kalb gözüyle bakmaya) hazır olursa... Zira nice nice körler vardır ki, hakikat cihetinde kalb gözüyle bakmaya kadirler...²⁵⁰

Aynaya Aydınlık Veren?

Sâib (r.h.) buyurdular:

Gönül (kalb) ne baksın! Ne gam görsün? Eğer görmüyorsa... Ayna evinin aydınlığı (ve ışığı) güneşten değil...²⁵¹

İşârî ve Tasavvufî Manâlar

Bu âyet-i kerimelerde şu işaretler vardır:

Celâlim hakkı İçin, Nuh'u kavmine resul gönderdik..."

Nuh Aleyhisselâm," Allâhü Teâlâ hazretlerinin kaalib memleketlerinde bulunan kavmine göndermiş olduğu ruh'dur.

0 da kalb ve sıfatlarıdır. Nefs ve sıfatlandır. Ruh'un sıfatlarından bazıları şunlardır:

1- Kulluk,

2- Taat,

3- ibâdet,

4- Kalbi, Nefsi ve, Kalbin ve Nefsin sıfatlarını Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdete davet etmektir...

²⁴⁶ Hadisi Kudsi'de buyuruldu:

"Muhakkak rahmetim gadabımı geçti." İbni Mace: 189. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/649.

²⁴⁷ Bilindiği gibi, ıs kelimesinin aslı idi. Vav ve ye harfleri kelimenin sonunda hareketli vaki olup, eğer mâ kabillerinde (kendilerinden bir önceki harfte) hareketli ise vav ve ye' harfinin hareketi nasb olmadığı müddetçe q vav ve ye sakın kılınırdı. Burada yani kelimesinde de dad'ın kesresinden ye harfinin zammesine geçiş dile ağır geldiği için ye harfinin hareketi hafzedildi. İki sakın içtimâ etti. Bir ye diğeri de (sakın bir nün makamında olan) tenvîn. Tenvîni hafzedemeyiz; çünkü nekre alâmetidi. illetli olan ye harfini hafzettik. Ye'nin tenvinini de mâ kablindeki dâd'a verdik, oldu. Yani kâdî, demektir. Bu konuda daha geniş bilgi için Sarf kitaplarının i'lâl babına bakınız. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/649-650.

²⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/650.

²⁴⁹ Divân-ı Hafız-ı Şirâzi, s. 57. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/650-651.

²⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/651.

²⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/651.

Nefsin sıfatları, sâni ve işi ise,

1- Ruh u yalanlamak,

2- Ruh'a muhalefet etmek,

3- Ruhun nasihatini kabul etmekten kaçınmaktır...

Ruh, kavmini dünya ve dünyanın ziynetlerine tapmaktan sakındırmaktadır ki, kavim Allah'ın geniş olan rahmetinden mahrum kalmasın diye...

Kavmi ise onu yalanladı. Nefis ve sıfatlarından olan kavmi onu tekzib etti.

Biz de, kendisini kurtardık."

Biz ruhu nefsin zulûmâtından ve taşkınlıklarından kurtardık. Ve beraberinde iman edenleri..."

Ruh ile beraber olanlar ise kalb ve kalbin sıfatlarıdır. Onlar Resul (peygamber) Nuh Aleyhisselâm'ın davetini kabul ettiler. Ve onunla beraber bindiler; Geminin içine..."

O şeriat ve din gemisidir.

Ve âyetlerimizi tezkîb edenleri garkeyledik/suda boğduk..." Yani nefsi ve sıfatlarını dünya denizinde ve şehvetlerinde boğduk.

Çünkü bunlar, basiretleri/görüşleri körelmiş bir kavim idiler."

Allâhü Teâlâ hazretlerini görmek ve ona vasıl olmaktan köreldiler.

Bu nefsin, âfâk ve ikisinin ehlinin hâlidir. Eğer bunlar hakkın davetine kulak verseler ve irtikâb etmiş oldukları (küfür ve isyandan) kaçınırsalar, elbette kurtuluşa ererlerdi...²⁵²

Hikâye

Hikâye olunduğu gibi.

Şeyh Beka (k.s.)²⁵³ hazretleri, bir gün Nehrül-Mülk"²⁵⁴ nehrinin kenarında oturuyordu.

Orada bir gemi geçti. Geminin içinde askerler vardı. Beraberlerinde de şarap, (fuhuş için) açık saçık kadınlar, (hizmet ve eğlence için) küçük çocuklar, oğlanlar ve şarkıcılar vardı. Onlar gayet büyük bir eğlence ve tuğyan içindeydiler. Şeyh Beka (k.s.) hazretleri, geminin kaptanına;

Allah'tan kork! (Tevbe et ve Allâhü Teâlâ hazretlerine yönel" dedi. Kaptan ve geminin içinde olanlar onun sözüne iltifat etmediler. Bunun üzerine Şeyh Beka (k.s.) hazretleri nehre seslendi:

Ey musahhar (emir altında ve emre âmâde) olan nehir! Bu facirleri (içine) al (ve yut)!" Su onların üzerine yükselmeye başladı. Hatta gemi battı. Boğulmaya başladılar.

Hepsi, Şeyh Beka (k.s.) hazretlerine seslendiler. Tevbelerini ilân ettiler. Bunun üzerine (Şeyhin işareti ve suya seslenmesiyle) su yine eski hâline döndü. Onların da tevbeleri güzel oldu.

Bundan sonra da çokça Şeyh Beka (k.s.) hazretlerini ziyaret ettiler.²⁵⁵

²⁵² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/651-652.

²⁵³ Şeyh Beka (k.s.) hazretlerinin ismi. Beka bin Batû İrâkî'dir. Sıddîkûn denilen evliyanın önde gelenlerindedir. Doğum yeri ve târihi belli değildir. Hayâtı hakkında kaynaklarda fazla bir bilgi yoktur. Nehr-ül-Mülk köylerinden Nânbûs'ta yaşadı. Beka bin Batû, şaşılacak kerametler ve üstünlükler sahibi, derecesi çok yüksek bir zât idi. Evliyanın sultânı Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî bu zâtı çok över ve kendisinden hürmet ile bahsederdi.

Zamanında bulunan fıkıh âlimlerinden üçü. bir akşam Beka bin Batû hazretlerini ziyarete geldiler. Yatsı namazını onun arkasında kıldılar. Namazdaki kıraatini, okumasını, arzu ettikleri gibi bulmadılar. Sû-i zânda bulunup, hakkında kötü şeyler düşündüler. O gece, Beka bin Batû hazretlerinin talebelerinin yanında misafir olarak kaldılar. Üçü de o gece ihtilâm oldu. Yakında bulunan nehirde gusletmek için, tekkenin kapısından çıktılar. Nehre indiler. Guslediyorlardı. Bir de baktılar ki, büyük bir arslan gelip bunların elbiselerinin üzerine yattı. Soğuşun da çok şiddetli olduğu bir geceydi. Donacaklarını iyice anlamışlardı ki, tam o sırada Beka hazretleri tekmeden çıktı. Arslan onu görünce hemen yanına koştu. Yüzünü ayaklarına sürmeye başladı. O kimseler bu hâli görünce kabahatlerini anlayıp, tövbe ve istiğfar ettiler. Beka hazretleri hakkında yanlış düşündüklerini anladılar. Bundan sonra kendisini çok sevdi. Allahü teâlânın velî kullarından birisi hakkında sâdece kalpten yanlış düşünen kimseye, büyük bir arslan musallat olursa, evliyaya açıktan muhalefet ve düşmanlık edenlerin hâllerinin ne kadar tehlikeli olduğunu düşünmelidir dediler. Seyyid Abdülkâdir-I Geylânî hazretleri. Beka bin Batû'yu çok sever, kendisini medheder ve; "Diğer evliyaya verilen derecelerin, yüksekliklerin hepsi ölçü ile verildi. Ama Beka bin Batû bundan müstesna. Ona verilenlerin hepsi sayısız, ölçüsüz verildi." buyururdu. Beka bin Batû hazretleri buyururdu ki:

"-Fakr hâli odur ki, kalbden Allahü teâlâdan başka her şey ile olan bağ koparılmalı, dünyâ sevgileri oraya girmemelidir. Böyle bir sevgisi varsa, silmeli, çünkü bu sevgi, birçok meşguliyetler çıkarır. Evliyalık yolunda bulunmaya mâni olan sebepler meydana çıkarsa ve herhangi bir kimsenin kalbi, o maddî ve geçici mülklere bağlanırsa, o kimse bu yolda bulunamaz. Kalpten, mülk sevgilerinin ayrılmış olduğunun alâmeti, hiçbir hâlde kulda bir değişiklik olmamasıdır. Yâni bir kalpte dünyâ muhabbetinin bulunup bulunmadığının alâmeti, bir şeyin olması ile olmaması arasında fark bulunmamasıdır. Bu şeylerin varlığı veya yokluğu onda değişiklik yapmamalıdır. Mülklerin varlığı onu şımartmamalı, yokluğu ise onu harekete geçirmemelidir. Hal böyle olunca, hiçbir tehlikeli hâl ona tesir etmez. Hattâ bunun hâli öyle olur ki, bir mülke sâhib ise. onun hâli, mülkü yok gibi olur. Şayet bir mülke sahip değil ise, onun hâli, sanki dünyâya sahipmiş gibi olur. Görenler böyle hissederler. Böyle bir kimse, dünyâ ve âhirette kendisi için bir makam görmez. Hâline bakar ve kendini bir şey görmeyen, bir talepte bulunmayan kimseye benzetir. Kulun, Allahü teâlâyâ kavuşmak yolunda bulunması, yukarıda bildirilen bu sıfatların hakikatine vardikten sonra başlar. İşte bu hâllerin sahipleri, yüksek derece ve makam sahibidirler."

"Kendisinden daha aşağı derecede olan birinin nasihatini kabullenmek, yüksek derecelerden birine sâhib olmaya işaretler."

"Bir kalp, insanları kötülükten çekmek ve onlara faydalı olmak için çırpınıyorsa, o kalp viranedir."

"Nefsine karşı Allahü teâlâdan yardım istemeyen kimse, nefisine yenilip mağlûb olur." Şeyh Beka hazretleri 1158 (H.553) senesinde Nânbûsta vefat etti. Kabri bilinmekte ve ziyaret edilmektedir. Evliyalar Ansiklopedisi,

²⁵⁴ Nehrül-Mülk, Bağdat şehrinde İsa nehrinden sonra gelen en büyük ve geniş bir nehirdir. Üçyüz altmış kadar köyü içine almaktadır. İskender yani Zülkarneyn Aleyhisselâm veya Hazret-i Süleyman tarafından açıldığı rivayet edilir. Başka kişilerin de bu nehri açtığı hakkında rivayetler vardır. Mu'cemül-Buldan, c. 5. s. 375,

Hafız (k.s.) buyurdular:

Bu gün; azizlerin öğütlerinin kıymetini anladım. Ya Rabbi! Nasihatçimizin (bize öğüt veren mürşidimizin) Ruhu senden taraf şâd olsun (onu rahmetine gark eyle).²⁵⁶

Nasihat Vermek

Akıllı kişiye düşen vazife, kendisinden fevkinde (ilim ve yaş bakımından kendisinden üstün ve büyük) olan kişiden ve (ilim ve yaş bakımından) kendisinden düşük olan kişiden nasihati, mutlaka kabul etmelidir. Muhakkak ki nasihat vermek kolaydır; ama nasihati kabul etmek (ise gerçekten çok) zordur. (3/184)
Sa'dî (k.s.) hazretlerinin söylediği şu beyit ne güzeldir.
Bilge insan, hak olan söze kulak veren ve tutandır. Eğer öğüt yazılmış ise de duvara..²⁵⁷
Allâhım! bizleri senin davetini kabul ve senin cennetine girenlerden eyle!²⁵⁸

Hûd Aleyhisselâm

Yüce Meali:

Âd kavmine de, kardeşleri Hûd peygamberi gönderdik. Dedi ki:
Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; O'dan başka bir ilâhınız daha yok... Hâlâ siz O'nun azabından sakınmayacak mısınız!?"
Kavminden o küfre dalmış cumhur cemaat dediler ki:
Her halde biz, seni bir çılgınlık içinde görüyoruz ve her halde seni biz, yalancılardan biri zannediyoruz."
Dedi ki:
Ey kavmim! Bende hiçbir çılgınlık yok; lâkin ben, rabbu'l-alemîn tarafından bir resulüm."
Size, rabbimin emir ve yasaklarını tebliğ ediyorum ve ben sizin için emin bir nasihatçiyim.
Sizi inzar etmek ve sakındırmak için içinizden bir adam vasıtasıyla size rabbınızdan bir ihtar/uyarma geldiğine inanmıyor da, taaccüb mü ediyorsunuz? Düşünün ki, 0 sizi, Kavvî Nuh'tan sonra halifeler kıldı. Ve size hilkatte/yaratılıştaki ziyâde bir inbisât ve ferahlık verdi. 0 halde, Allah'ın nimetlerini unutmayıp zikredin ki, felah bulabilesiniz... Dediler ki:
Yâ!... Sen bize yalnız Allah'a tapalım, atalarımızın tapa geldiklerini bırakalım diye mi geldin? Eğer sâdıklardan isen, haydi bizi tehdid edip durduğun o azabı başımıza getir, görelim."
Dedi ki:
İşte, üzerinize rabbınızdan bir azap fırtınası, bir gadab indi. Siz bana, sizin ve atalarımızın taktığı kuru isimler hakkında mücâdele mi ediyorsunuz? Allah, onlara hiçbir zaman öyle bir hakk-ı saltanat indirmede. Artık gözetin; ben de sizinle beraber gözetendenim."
Bunun üzerine, kendisini ve maiyyetindeküleri sırf tarafımızdan bir rahmet ile necata/kurtuluşa erdirdik de, o âyetlerimizi tekzîb edip, îmân etmeyenlerin kökünü kestik.²⁵⁹

Tefsîr-i Şerifi:

Âd kavmine de," Âd kavmine de gönderdik,²⁶⁰

Âd Kavmi

Âd kavmi, Yemen ehlinden bir kavimdirler. Meliklerinin ismi Âd idi. Ona nisbet ediliyorlardı. Âd kavminin meliki, Âd bin İrem bin Sam bin Nûh Aleyhisselâm'dır.²⁶¹

Hûd Aleyhisselâmın Nesebi

Kardeşleri,"
Yani onlardan biri, demektir. Nesebte kardeşleri; yoksa dinde kardeşleri değil...
(Bu kavî-i şerif,) onların v_h0iuml, "Ey Arabın kardeşi!" sözü gibidir. (O da kimdir?)
"Hûd..."
Bu kavN şerif, "Kardeşleri" kavî-i şerifi için Atf-i beyân 'dir.

²⁵⁵ Cami'ul-Kerâmetü'l-Evliyâ, c. 1. s. 608, Yusuf Nebhânî (r.h.) hazretleri,

²⁵⁶ Divân-i Hafız-ı Şirâzî, s. 73, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/652-654.

²⁵⁷ Gülistan-ı Sa'dî-yi Şirâzî, s. 104,

²⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/654.

²⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/655-656.

²⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/656.

²⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/657.

(Hûd Aleyhisselâm'ın nesebi:)

Hûd bin Abdullah, bin Riyâh, bin Halûd, bin Ad, bin Âs, bin İrem, bin Sâam, bin Nûh Aleyhisselâm'dır.

Resul (peygamber) bu kavimden (kendi kavminden) kılındı. Çünkü, kendi kavmi;

1- Onun sözünü en iyi anlar,

2- Onun hâlini bilir,

3- Onun sıdkını (doğruluğunu) bilir,

4- Onun emânete riâyet edişini bilir,

5- Ona tabi olmaya en yakın kişilerdir...

Dedi:"

Bu kavl-i şerif istinaftır.²⁶²

Âd Kavminin Bazı Özellikleri

Fârisî tefsîr'de Duyuruldu:

Âd kabilesinin insanları iri yapılı ve uzun boylu idiler.

O çağda onlar gibi yeryüzünde kalabalık ve büyük bir kavim yoktu. İnsanları çok idi. Çok zengindiler. Hak Teâlâ hazretlerini bırakıp bir pufa tapıyorlardı.

Allâhü Teâlâ hazretleri, Ad kavmine onlardan Hûd Aleyhisselâm'ı peygamber olarak gönderdi. Hûd Aleyhisselâm onları hakka davet etti ve:

"Dedi:"

Ey kavmim!"

Allah'a kulluk edin;"

Tek Allah'a ibâdet edin.

Lo "O'dan başka bir ilâhımız daha yok..."

Gayr" kelimesi, şj "ilân" kelimesinin sıfatı olmak üzere ve mahalliitibariylemerfû'dur. Jj "ilâh"mahalliibtidâ'dır. harf-i cerri, mübedâda zâid'tir. lif "sizin için" kavl-i şerifi de onun haberidir.

"Hâlâ siz O'nun azabından sakınmayacak mısınız!?"

Cümlenin başındaki hemze inkâr içindir. Fe harfi ise bir

mukadder üzerine atf içindir.

Yani Dikkat edin! Düşünmüyor musunuz! Ve siz Allâhü Teâlâ hazretlerinin azabından sakınmayacak mısınız!?"

²⁶³

Hûd Kavminin İtirazları

"Kavminden o küfre dalmış cumhur cemaat dediler ki:"

Bu kavl-i şerif daha önce geçenler gibi istinaftır.

Burada, (İli "Cumhur" kelimesi, küfür ile vasıflandı. Halbuki Nuh Aleyhisselâmın kavminin cumhur gibi hepsi küfür üzerinde değillerdi. İçlerinde Hûd Aleyhisselâm'a iman edenler de vardı.

Mürsed bin Sa'd gibi iman edenler de vardı. Bu zat imanını gizlemişti. İmanını izhâr etmedi. Ancak Âd'ın elçileri Mekke'ye gelip yardım diledikleri zaman imanını izhâr etti. (Hikâyesi) ileride geleceği üzere; dedi:

Âd Resullerine isyan etti. Gecelediler; Susuz bir halde... Gök onları ıslatmadı. Onların bir putları vardı. O puta "Semûd" deniliyordu. Onun mukaabili seda ve değerli şeylerdi. Biz, rüşd (hak ve doğru) yolun Resulünü gördük. O bize hidâyeti gösterdi. Körlük gitti (gözlerim) açıldı. Ve muhakkak ki Hûd Aleyhisselâm'ın ilâhı; Benim de ilâhımdır. Allâhü Teâlâ hazretlerine tevekkül et! Ümit ondan..."

Mele" bir kavmin eşrafi, demektir. "Mele" kelimesi aslında, cemaat, manasındadır.

Biz, seni bir çılgınlık içinde görüyoruz.."

Akıl hafifliği kendisine yerleşmiş ve bunda tam ilerlemiş olarak görüyoruz. Zira sen babalarının dinini bıraktın!

"Sefahat," lügatte hilim (yumuşak huyunun) azlığı ve görüş kıtlığı demektir.

Ve her halde seni biz, (peygamberlikte yalancı yalancılardan biri zannediyoruz." İddia etmiş olduğun risâlette zannediyoruz) demektir.²⁶⁴

İşâri Manâlar

Bu kavM şerifte şu işaretler vardır:

Hûd Aleyhisselâm'ın kavminin kalblerinde kir, pas ve ve habîs (pislik) vardır; Nuh Aleyhisselâm'ın kavminin kalblerinde de kirlilik ve habîs (pislik) olduğu gibi...

Bu pas ve pislik onların kalblerinden çıkmaz; ancak çok az çıkar...

²⁶² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/657.

²⁶³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/657-658.

²⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/658-659.

Hûd Aleyhisselâm onların kaiblerine tevhi'd ve marifet tohumlarını ekmeği murad etti. Lakin onların kalpleri bu ekime elverişli değildi. Ondan ancak sefahat ve yalanlama bitkileri yeşerdi. Onlar da seleflerinin (atalarının, geçmişlerinin) ve kardeşlerinin yoluna girdiler. Ve onların halleri gibi yaptılar...

Mesnevî'yi şerifte buyuruldu:

Gönül ve kalb zemininin bitki ve yeşillikleri fikirlerdir. O düşünce ve fikirler, gönül sırlarını aksettirirler.²⁶⁵ Bir şeker kamışı mı yoksa âdi (değersiz) bir kamış mı? Dikkat et her bitki kendi yerinin tercümanıdır..."²⁶⁶

Dedi ki:"

Hûd Aleyhisselâm güzel bir mücadele yoluna girdi; kendi kavminden işitmiş olduğu, katı sözü ve dil ile kötülük yapmayı gerektiren sözleri kavminden işitmiş olmasıyla beraber, güzel mücadele yoluna girdi.

Nasihat ve öğüt veren herkesin böyle davranması gerekir.

Ey kavmim! Bende hiçbir çılgınlık yok;"

Yani benden sefahattan hiçbir şey yoktur ve bende sefahatin şaibelerinden hiçbir şaibe yoktur.

Buradaki be harfi mülâbeset veya zarfiyet içindir.

"Ve lâkin ben, rabbu'l-alemîn tarafından bir resulüm."

Yani, lâkin ben gayet büyük bir rüşd, sıkd (ve son derece bir doğruluk) üzerindeyim. Çünkü ben âlemlerin Rabbinin Resulüyüm!

Istidrâk onu Uzam eden itibariyledir. (3/185)

Bu da, Hûd Aleyhisselâm'ın rüşd ve sıkd (ve doğrulukta) gayet büyük makam üzerindeyim, sözüdür.

Rüşd", din ve dünya işlerinde maslahata hidâyet bulmaktır. Bu ise ancak tam bir akıl ile olur..."²⁶⁷

Emin Nasihatçi

Size, rabbimin risâletlerini tebliğ ediyorum ve ben sizin için emin bir nasihatçiyim.

Size tebliğ ediyorum," (Neyi?)

Rabbimin risâletlerini..." "ve ben," (Kim için?) "Sizin için, bir nasihatçiyim" (Öyle nasihatçi kif)

Nasihat ve emânet ile tanınmış ve insanlar arasında bununla meşhur olmuş...

Daha Önce (geçen Nuh Aleyhisselâm'ın) kıssasında,

Risâletler" kelimesinin cemii olarak gelmesinin sırrı ve²⁶⁸

Nasihat ile risâletin arasındaki fark'ın ne olduğu geçti.²⁶⁹

İlmî Bir Tetkik

"Ve ben sizin için emin bir nasihatçiyim." Kavli şerifinde, onların Hûd Aleyhisselâmda bu iki işi (nush iyi hâl ve emniyet) bildiklerine tembihtir. ,

Çünkü cümle-İ hâliyye zi'l-hâl (hal sahibinin) heyeti ve durumu hakkında beyân verir.

Ayrıca bir şey ancak muhatabın onun kendisiyle muttasıf olduğunu bildiği şey ile vasıflanır.

Veya mehcûr edilmeden önce nush ve emâmetin zikrine taalluk etmesi, Hûd Aleyhisselâm 'm bu iki işte tek kişi olduğuna bu iki işi hakikaten kendisinde bulunduran ve bunu sanat edinmiş gibiydi...

Size rabbınızdan bir ihtar/uvarma geldiğine inanmıyor da, taaccüp mü ediyorsunuz?"

(Akıl'dan) uzak görüp, taaccüp ettiniz; Mâlikiniz, işlerinizin mürebbsi (ve Rabbiniz olan Allâhü Teâlâ hazretlerinden) size zikir gelmesine şaştınız!!!

içinizden bir adam vasıtasıyla..." Sizin cinsinizden bir adamın lisanıyla, demektir. Sizi inzar etmek ve sakındırmak için"

Sizin üzerinde olduğunuz küfür ve isyanın akıbetinden sizi sakındırır...

Fakat onlar, cehaletlerinin ifratından ve gabâvetlerinin gayet çokluğundan dolayı bir adamın resul (Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından peygamber) olarak gönderilmesine şaştılar. Ama bir putun Allâhü Teâlâ hazretlerine (ulûhiyyette) ortak olmasına şaşmadılar!

"Düşünün ki, 0 sizi, halifeler kıldı."

Nasihatın, emânet ve inzâr (korkutmanın) hükümlerini beyân etmeye başlamadır ve tafsilatına giriştir. vahdâki," kavli-i şerifi, tjjJlt "hatırlayın" fiiliyle müfûliyet üzerine (mahallen) mensûbtur. Zarfiyet değil

Yani "Halifeler kılındığınız vakti zikredip hatırlayın," demektir.²⁷⁰

Bir Nahiv Kaidesi

²⁶⁵ Mesnevîyi şerifte bu beyit kendisinden sonra gelen beyitten sonra yazılıdır. Yani iki beyit burada mukaddem ve muahhar olmuşlar. Mütercim.

²⁶⁶ Mesnevî-i Manevî-yi şerif, Defter: 4, s. 52.

²⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/660-661.

²⁶⁸ Bu kırık manâ Ruh'ul-Beyân tefsirinde yoktur. Tarafımdan konulmuştur. Mütercim.

²⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/661.

²⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/662-663.

"Ei-Fevâid²⁷¹ kitabının sahibi buyurdu:

Bu müşkil oluyor bu onların sözleri sebebiyle (buna göre) Si ve kelimelerinin birer zarf olarak vaki olmaları gerekir.

Kendisine cevap verildi:

Bab (burada yer) genişlik olarak gerçekten geniştir. (Bu iki kelimenin mutlaka zarf olmaları lazım değil; mefûl de olabilirler...)

Mevlânâ Ebus-Suûd (r.h.) buyurdular:

Belki o bir mukadder üzerine matuftur.

Sanki şöyle denildi:

Buna şaşmayın! İşlerinizi düşünün! Allâhü Teâlâ hazretlerinin sizleri halifeler kıldığı vakti hatırlayın!²⁷²

Kavm-i Nuh'tan sonra..."

Hazret-i Nuh'un kavminin meskenlerinde... Veya yeryüzünde sizleri melikler yapmakla...

Çünkü Şeddâd bin Âd, Reml-i Âlec²⁷³ ten Şıhr-ı Umman²⁷⁴ kadar, yeryüzünün bütün ma'mûr yerlerine mâlik ve hâkim idi...²⁷⁵

Te'vilât-i Necmiyyeden

Allâhü Teâlâ hazretleri, halkın bazısını bazısına halife kıldı... Ve hepsini de yeryüzünün halifesi kıldı. İnsanlardan bir cins vefat ettiği zaman, mutlaka onun yerine o cinsten (onlardan) başka biri onr halife gelir.

Hatta gafletle (ölüp) yok oldukları zaman, onlardan başka bir kavim onların yerine gelir.

Vuslat ehli de vefat ettikleri zaman onların yerine onlardan başka bir kavim o makamı alır....²⁷⁶

Âd Kavmi

Ve size hilkatte/yaratılışta ziyâde kıldı."

Benzersiz yaratılış ve suret bakımından demektir. Fârisî olarak, sizi çoğaltmakla, demektir. Veya sizi insanlar arasında ziyâde (çok) kıldı.

"Bir genişlik ve ferahlık verdi."

Boy uzunluğu ve kuvvet verdi. Onların zamanlarında cirmi (ve cüssesi) kendileri gibi büyük olan başka bir kavim yoktu. Onların boylarının uzunluğu yüz (100) zira kadardı. Kısa boyluları ise altmış (60) zira kadar idi.²⁷⁷

Vehb, (r.h.) buyurdular:

Onlardan birinin başı büyük bir kubbe gibiydi. Her birinin gözü de yırtıcı kuşların yuva yapacağı kadar büyüktü. Burun delikleri de böyleydi.²⁷⁸

Allâhü Teâlâ hazretleri bir kavmi kendilerinden öncekilerden daha ziyâde bir hilkatte (yani irilik, büyüklük ve uzunlukta) yarattığı gibi, bir kavmi de kendilerinden öncekilerden daha yaygın ve geniş bir ahlak ile yaratır. Bir şahıs ile diğer şahıs arasında farklılıklar, onların zıtlıklarında vaki olduğu gibi; bir kavim ile diğer bir kavmin arasında onların rucu ettikleri manâlarda da farklılıklar vaki olur...²⁷⁹

Lügatler Değişiktir

(Şâir) Farazdak buyurdu:

İnsanlardan isimler alırsın!

Künyeler (ve lügatler) çoktur ve zor (ve anlaşılırlar).

Lakin tabiat ve hilkatte değişiktirler...

Kelimesi kelimesinin cemiidir. O da "tabiat demektir.

(Şâir) Hâkânî de bu manâda buyurdular:

Hepsi tek renkte değiller; Kamışlıktaki (kamışların)... Lakin biri tatlı şeker olur; Diğeri de hasır...."²⁸⁰

²⁷¹ El-Fevâid; Nahiv ilminde değerli bir kitap olan "El-Fevâid-i Ziyâiyye" yanısıra "Molla Câmi".

isimli Kitaptır. Abdurrahman el-Câmî (k.s.) hazretleri tarafından İbni Hâcib (r.h.) hazretlerinin "El-Kâfiye" isimli kitabına yazılan şerhlerin en değerlisidir. Yazıldığı günden bu güne kadar ders kitabı olarak okutulmaktadır.

²⁷² Ebus-Suûd Tefsiri, c. 3, s. 238.

²⁷³ Reml-i Âlec: Çok kumluk olan bir yerdir.

²⁷⁴ Şıhr-ı Umman: Umman ile Yemen arasındadır. Şıhr deniz sahili, demektir. Mu'cemü'l-Buldan, c. 3, s. 371.

²⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/663.

²⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/663-664.

²⁷⁷ Rivayet olundu:

İbni Abbâs (r.a.) buyurdular:

Âd kavminin en uzunlarının boyları yüz zira; en kısa olanların boyu da altmış zira kadar idi.

(bir zira yaklaşık 30 santim) Kurtubi Tefsiri,

²⁷⁸ Kurtubi Tefsiri,

²⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/664.

²⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/665.

Nimetleri Zikredin

O halde, Allah'ın nimetlerini unutmayıp zikredin."kelimesi, kelimesinin cemü'dür. kelimesi de "Nimet" manasındır.

Bu kavı-i şerif, hususilikten sonra umumiyettir.

Felah bulabilesiniz..."

Bu sizi edâ ettirsin diyedir. Yani nimetin zikri sizi, sıkıntılardan kurtulmaya ve arzularına nail olmaya sebep olan şükre götürsün.

Bunun üzerine kavme "taklîd"e sarılmaktan başka bir cevap kalmadı. ²⁸¹

Taklîd

"Dediler ki:"

Hûd'un bu değerli ve güzel nasihatlerine karşılık cevaben dediler ki:

Sen bize geldin mi?" Ey Hûd,

Yalnız Allah'a tapalım," İbâdeti ona hâlis kılalım da, Atalarımızın tapa geldiklerini bırakalım..." (3/186)

Yani biz babalarımızın (atalarımızın) kendilerine tapmakta oldukları ilâhları (ma'budları) terk (mi) edelim? ²⁸²

Gelmek

"Sen bize geldin" kavı-i şerifindeki, gelmenin manâsı, Ya Hûd Aleyhisselâm'ın kavminden ayrılıp Rabbine ibâdet ettiği mekândan gelmesidir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri (Mekke'den ayrılıp) Hirâ mağarasında ibâdet ettiği gibi... Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisine vahiy gönderdiğinde gelip kavmini (hakka) davet etti.

Veya (İsLs-î "Sen bize geldin" kavı-i şerifindeki, gelmenin manâsı) semâ'dan gelmektir. (Vahiy getiren) meleğin gökten gelmesi gibi...

Kavmi kendisine alay için bunu söylediler. Çünkü onlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin meleklerden başkasını göndermeyeceğine inanıyorlardı.

Amma mecaz üzerine kastetmek ise, bu da onların gelmekten muradlarının mucerred fiili ve onunla canlı olarak karşılaşmalarıdır.

Onlar sanki şöyle demek istediler:

Sen bizden sadece bir olan Allah'a ibâdet etmemizi mi istiyorsun? Bununla bize mükellefiyet vermeyi mi kastettin?"

Bu, gitmek manâsını murad etmeksizin; "Bana küfreder olduğu halde gitti,' denilir.

Âd Kavmi ve Azap

Haydi bizi tehdit edip durduğun o azabı başımıza getir." Zira,

Hâlâ siz (O'nun azabından) sakınmayacak mısınız!?²⁸³(kavı-i şerifi onların bekledikleri şeyin azab olduğuna) delâlet etmektedir.

Eğer sâdıklardan isen..." Azabın ineceğini haber vermekte sâdik isen, demektir. JIS "Dedi ki:" Hûd Aleyhisselâm buyurdu;

Hakikat sizin üzerinize indi."

Yani azabın gelmesi vacip oldu, demektir.

Bu kavı-i şerif, müsebbibin sebep üzerine kullanılması bakımından mecazdır.

Zira onların üzerine azabın inmesi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilminde inmesinin vacip olmasının müsebbibidir...

Rabbımızdan,"Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından.

Bir azap,"

Sallantı olan gök gürlemesinden bir azap fırtınası, demektir. "Ve bir gadab," İntikam irâdesi... ²⁸⁴

İsimler Hakkında Mücâdelesi

isimler hakkında benimle mücâdele mi ediyorsunuz?"

Müsemmâ'dan yoksun... Mücâdeleyi, müsemmâlarından soyulmuş olan isimler hakkında kıldı.

Çünkü onlar, putlara "ilâhlar" (ma'bûdlar) adı veriyorlardı. Ve o putların ibâdette müstahak olduklarını zannediyorlardı. Halbuki putlar, ulûhiyetten çok uzak, yoksun ve ibâdetde de müstahak değiller...

Taktığımız (kuru) isimler."

²⁸¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/665.

²⁸² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/665-666.

²⁸³ el-A'râf: 7/65,

²⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/666-667.

Onlara isimler verdiniz,
"Siz ve atalarınız... Allah, onlara hiçbir zaman öyle bir hakk-ı saltanat indirmedii."
Onlara ibâdet hakkında herhangi bir hüccet ve burhan, indirmedii.
Manâsı: Kendisine layık olmayan isimleri olan müsemâmalar hakkında benimle mücâdele mi ediyorsunuz?
Zem (ve yerme) manâdan boş olan isimlendirmeye çevrildi.²⁸⁵

İsim ve Müsemmâ

Bundan dolayı ismin müsemmâ'nin aynı olması gerekmez.²⁸⁶

Âd Kavminin Putları

Fârisî tefsir'de buyuruldu: "isimler hakkında," O isimlerin işlerinde... Yani o putlar ki, onların bazısına; Yıldırım" denilmiştii. Ve onlar, yağmurun bu putun yağdırdığına inanıyorlardı. Putların bazısına da, Koruyucu" adı vermişlerdi. Onlar, bu putun sayesinde yolculuklarında emniyet içinde gidip geldiklerine ve bu putun kendilerini koruduklarına ve kendilerine bekçilik yaptığına inanıyorlardı. İşte onların isim lafızları müsemmâdan gerçekten yoksundu. Zira putlar "câmidât" cansız varlıklardır. Onların hiçbir güçleri yoktur. İşte bundan dolayı Hûd Aleyhisselâm onlara buyurdu: -"Siz, cehaletiniz sebebiyle kendilerine bazı isimler vermiş olduğunuz putlarınızdan meydana gelen dininiz hakkında benimle mücâdele mi ediyorsunuz?"²⁸⁷

Azab

Artık gözetin;" (Daha önce zikredilen) "İşte, üzerinize rabbimizden bir azap fırtınası, bir gadab indi." Kavlı-i şerifi üzerine tertip edilmiştir. Artık gözetin; ben de sizinle beraber gözetenlerdenim." Sizin başınıza gelecek olan azabı.²⁸⁸

Müminler Kurtuldular

Bunun üzerine, kendisini necata/kurtuluşa erdirdik..."
Fe (u) fesahat içindir.
Biz de,
"Asan ile taşa vur!" demiştik. Onun üzerine ondan on iki pınar fişkırıldı.²⁸⁹ Kavlı-i şerifindeki kelimesinin başındaki, Fe (o) harfi gibi... (Daha kimi kurtardık?)
Ve maiyetindekiler!.."
Yani dinde onunla beraber olanları, demektir. (Ne ile kurtardık?)
Sırf tarafımızdan bir rahmet ile..."
Bizim tarafımızdan onların üzerine vaki olan büyük bir rahmet ile onları kurtardık...²⁹⁰

Kurtuluş Neyle Olur?

Bu kavlı-i şerifte şu işaret vardır:
Hûd Aleyhisselâm'ın rütbesi nübüvvet (peygamberlik) ve derecesi risâlet (resul) olmasıyla beraber ancak, Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmetiyle kendisi ve ona iman edenler Allah'ın rahmetiyle kurtuldu...
Muhakkak ki kurtuluş, ilim istihkakı ile olmaz. Kurtuluş ancak, Allâhü Teâlâ hazretlerinin katından bir fazl ü kerem ve Allah'ın rahmetiyledir...
(Evet!) kurtuluş, ancak noksan sıfatlardan münezze olan Allah'ın fazl u keremi (ve rahmetiyle) olur....²⁹¹

Kâfirlerin Kökleri Kazındı

Ve kökünü kestik..." Kavmin... (O kavim ki?)
O âyetlerimizi tekzib edenler,"

²⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/667-668.

²⁸⁶ İsim ve müsemmâ hakkında geniş bilgi için "Kelâm ilmi"ne bakınız. "İsim müsemmâ'nın aynı mı yoksa isim müsemmâ'nın gayrı mı" tartışmasını ve bu konuda ehl-i sünnet ve'l-cemaatin görüşü, İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) hazretlerinin de beyân ettikleri gibi "İsmin müsemmâ'nın kendisi olması gerekmez..." İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/668

²⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/668-669..

²⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/669.

²⁸⁹ Bakara: 2/60,

²⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/669.

²⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/670.

Onların köklerini kazıdık. Yani onların hepsini helak ettik; onların damarlarını, soylarını ve asıllarını kesmekle... Çünkü bir şeyin kökü onun sonudur. Kavmin kökünün kazınması, onların baştan sona helak olmaları demektir. "Ve onlar mü'minler olmadılar..."

Bu kavli-şerif "yalanladılar," kavli-şerifinin üzerine atıftır. Onunla beraber o kimseler ki ism-i mevsülünün) sılâ'nın hükmüne dâhildir.

Yani küfür ve yalanlama üzerine ısrar ettiler ve ebediyen bundan vazgeçemediler...²⁹²

Kurtuluş ve Helakin Sebepleri

Bu kavli-şeriflerde şuna işaret vardır: Muhakkak ki kurtuluşun yolu;

- 1- Allâhü Teâlâ hazretlerine iman,
- 2- Allah'ın âyetlerini (ve peygamberini) tasdiktir... Helakin sebebi de;
 - 1- Küfür,
 - 2- Tekzîb (Allah'ın ayetlerini ve peygamberini yalanma)dır.²⁹³

Hikaye (Ad kavmi)

Kıssaları (şöyledir):

Âd kavmi, Yemende "Ahkâf"²⁹⁴ oturuyorlardı. "Rimâl'dir ki, (Yani kumluk yerdir. Ona) Umman ile Hadramevt arasında geçmekte olan "Reml-i Âlic ve Dihmân" denilir. (Merkezleri burası olmakla beraber Ad kavmi) gerçekten yeryüzüne yayılmışlardı. (3/187)

Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine vermiş olduğu kuvvet ile yeryüzünün ehlini kahredip eziyet ediyorlardı.

Onların bir çok putları vardı. O putlara tapıyorlardı. Putları (nın en meşhurları);

- 1- Sadâ,
- 2- Samûd,
- 3- Behâ.... (ve diğerleri...

Allâhü Teâlâ hazretleri, kendilerine Hûd Aleyhisselâm'ı peygamber olarak gönderdi. Hûd Aleyhisselâm, nesep bakımından onların vasatları (onlardan biri), hasep bakımında ise onların en faziletlielerindendi...

Hûd Aleyhisselâm onlara;

- 1- Allâhü Teâlâ hazretlerini birlemelerini ve tevhide iman etmelerini;
- 2- Allâhü Teâlâ hazretlerinden gayriye ibâdet etmemelerini,
- 3- Ve insanlara zulmetmekten el çekmelerini emretti... Fakat onlar, Hûd Aleyhisselâm'dan yüz çevirdiler.

Onu tekzîb edip yalanladılar. Ve ona; -"Bizden daha kuvvetli, zulüm ve ceberut yönünden bizden daha büyük ve ziyâde kim vardır?" dediler.

Allâhü Teâlâ hazretleri tam üç sene onlardan yağmuru kesti. Hatta onlar, bunun için gayret edip {yağmur talebinde bulundular.} O çağda insanlara belâ geldiği zaman (belâ'nin kalkması) talebinde bulunarak; Müslüman ve kâfiri hepsi Mekke'ye "Beyt-i Haram"a (Kabe'ye) giderlerdi. Ve orada Allâhü Teâlâ hazretlerinden genişlik ve belâ'nın kaldırılmasını isterlerdi.

O gün Mekke ehli "Amâlîka" kavmiydi. Bunlar; Amlîk bin Lavız bin Sâm bin Nûh Aleyhisselâm'm evlâdıydılar. O gün Amâlîkâlıların reisi, kendisine "Muâviye bin Bekir" denilen bir adam idi. Annesi Âd kavmindendi. Âd kavminde yağmur kıtlığı olup, yağmur aramaya çıktıklarında; onlara;

-İçinizden bir elçi (ve temsilci) grubu hazırlayıp; Mekke'ye gönderin. Orada yağmur duasında bulunsunlar..." denildi.

Onlar da, Kiyl ibni Atr ve Mersed bin Sa'd'ı yetmiş kişilik adam ile birlikte seçip Mekke'ye gönderdiler.

Mekke'ye vardıklarında Muâviye bin Bekir'in evine misafir oldular. Kendisi Mekke'nin dışındaydı. Muâviye bin Bekir, onları konuk etti ve onlara ikramda bulundu. Çünkü bunlar, onun dayıları ve hısımlarıydı.

Bunlar (niçin geldiklerini unuttular) Muâviye bin Bekir'in yanında şarap içmeye, şarkı, dans ve cariyelerle eğlenmeye daldılar. Onları tüysüz oğlanlar eğlendiriyordu. Muâviye bin Bekir (kendilerine iki çekirge denilen) iki cariyesi vardı. Bunlar, on şarkı söyleyen iki câriyesiydiler. Birinin ismi Vürde (gül) diğerinin de adı Cerâde (çekirgecik) idi. Cerâde ismi vürdeye galip gelip ikisine birlikte "Cerâdeteyn" (iki çekirge) deniliyordu...

Muâviye bin Bekir, bunların kendi evinde kalmalarının uzun sürdüğünü gördü. Halbuki kavmi bunları, üzerlerine gelen belâ ve musibetin kaldırılması için duaya göndermişlerdi. Bu durum kendisine ağır geldi. Ve

²⁹² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/670.

²⁹³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/670-671.

²⁹⁴ Ahkâf ta, Ahkâf, aslında uzun ve eğri büğrülü yüksekçe kum yığını demek olan "hıkf" kelimesinin çoğuludur ki o eğri büğrü kum tepeleri demek olup Âd kavminin o uyarı sırasında buldukları yer bu ad ile anılmıştır, İbnü Zeyd ve Katade'den Yemen beldelerinden "Şihr" denilen yerde denize doğru kumluklarda oturuyorlardı diye İbnü Abbas'tan Umman ile Mehre arasında diye rivayet edilmiş. Muhammed' b. İshak da demiştir ki Hûd Aleyhisselâm'ın peygamber olarak gönderildiği zaman Âd kavminin bulunduğu yer ve cemaatleri, Ahkâf, Umman civarında Hadramut'a doğru kumluk, sonra da bütün Yemen idi., Mucemül Büldan'da der ki bu üç rivayetin üçünde de mânâ birdir. Ancak Dahhak'tan Şam'da bir dağdır diye bir rivayet gelmiş ise de İbnü Atiyye tefsirinde de sahih olan demiş Âd'ın beldeleri Yemen'de idi. Bu konuda daha geniş malûmat el-Ahkâf süresinde gelecektir. Oraya bakınız. Mütercim

dedi ki:

Dayımlar ve hısımları orada, gayret ve susuzluktan helak oldular! Bunlar ise benim yanımda kalıp eğleniyorlar! Vallahi bunlara ne edeceğimi bilemiyorum. Onlara hacetleri için çıkıp (Kabe'ye) gitmelerini emretmekten utaniyorum. Onlar, bunun kendilerinin bana ağır geldiklerinden dolayı söylediğimi zannederler..."

Mûaviye bin Bekir, bu durumu şarkıcı iki cariyesine şikâyet etti. Onlar;

Bir şiir söyle! Söyleyenin kim olduğunu bilmedikleri bir şiiri onlara terennüm et. Belki (onların hallerini beyân eden şiiri iştirirler, uyanırlar ve böylece) şiir onları çıkarır...

Muâviye buyurdu:

Dikkat et! Ey Kiy! Yazıklar olsun sana! Kalk! Kendini kontrol et!

Umulur ki Allâhü Teâlâ hazretleri bize bulutlar (ve yağmur) verir.

Âd kavminin toprağına su verir.

Gerçekten Âd kavmi, söz söylemeden gecelediler;

Şiddetli susuzluktan...

Sen, büyük şeyhi ve gençleri ümit etmiyorsun!

Halbuki gerçekten onların kadınları hayra himmet ettiler.

Günlerdir kadınları (susuz) gecelemede...

Vahşi hayvanlar, gündüz aşikâr onlara gelmektedir.

Vahşi hayvanlar, Âd kavminin kendilerine ok atmalarından korkmamaktadırlar.

(Çünkü susuzluktan ve açlıktan Âd kavminin ok atacak hâlleri ve mecalleri yoktur...)

Sizler ise burada, keyfinizin arzuladığı shevî bir hayattasınız.

Sizin gündüzünüz ve geceniz tamam...

Sizin elçiliğiniz, gerçek çirkin oldu. O kavmin elçiliğinden ki, iyi karşılama ve selâmlamadan mahrum oldular...

O iki şarkıcı câriye bu şiiri söylediklerinde, (o yetmiş kişilik insanların) bazıları (bu şiirin tesiriyle uyandılar, kendilerine geldiler ve diğer) bazılarına;

Gerçekten sizler ashabınız (kavminiz) hakkında çok yavaş davrandınız! Kalkın Harem-i şerife girin! Orada dua edip, yağmur isteyin!"

(Âd kavmi, suçluluk duygusu içinde birbirine baktılar. Hareme gitmek için ayağa kalkmaya hazırlandılar...)

Mersed (r.h.) söz aldı. Ve onlara:

Vallahi sizin dualarınızla Allâhü Teâlâ hazretleri size yağmur vermez!" dedi. (Onlar sordular:

Ne yapmalıyız?" Mersed r.h:)

Lakin peygamberiniz Hûd Aleyhisselâm'a itaat eder ve iman edip; Allâhü Teâlâ hazretlerine dönerek tevbe ederseniz; Allâhü Teâlâ hazretleri size yağmur (ve bereket) verir!" dedi.

Ve böylece Müslüman olduğunu açıkladı.

Âd kavminin elçileri, Muâviye bin Bekir'e;

Sen Mersed'i bizim adımıza hapsed! Onu bizimle beraber kesinlikle Mekke'ye gönderme! Çünkü o Hûd'ün dinine tabi oldu. Bizim dinimizi terk etti..." dediler.

Sonra Mekke'ye girdiler.

Kiy! ayağa kalktı. Mescid-i Harem'de yağmur duasında bulundu. Ve şöyle dua etti:

Allâhım! Ben bir hastanın tedavisi için gelmedim. Bir esirin fidyesi (kurtuluşu) için de gelmedim.

Allâhım! Bizlere su ver! Hakikaten biz (susuzluktan ve kuraklıktan) helak olduk.

Allâhım! Âd kavmine su ver! (Daha önce vermekte olduğun) su ve yağmuru ver!" dedi.

Kavmi de;

Allâhım! Kiy'e dilediğini ver! Bizim isteğimizi de onun istekleriyle beraber kıl!" diye dua ettiler.

Allâhü Teâlâ hazretleri, üç bulut gönderdi:

1- Beyaz,

2- Kırmızı,

3- Siyah...

Sonra semâ'dan bir münâdî şöyle nida etti:

Ey Kiy! Bu bulutlardan dilediğini kendin ve kavmin için seç!" dedi. Kiy;

Ben siyah olanı seçtim! Çünkü siyah bulutlar daha çok su dolu olur!" dedi.

Yine gökten bir nida geldi:

Sen Âd kavmi için köklerini kazıyan ve işlerine yaramayan bir şeyi seçtin! Bundan böyle, Âd'ın ailesinden hiçbir çocuk ve ihtiyar kalmayacaktır. Ancak hepsi, solup yok olacaklar (ölecekler)"

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, Kiy'in tercih etmiş olduğu siyah bulutu içinde bulunan azab ve belâlar ile birlikte Âd kavmine gönderdi. Bulut, onların "Mağîs" dedikleri vadiden onların üzerine çıktı. (3/188) Âd kavmi bulut'u gördüklerinde sevindiler. Ve:

Bu" dediler, "Bir ânz (ufukta beliren bir bulut), bize yağmur yağdıracak!"²⁹⁵

Allâhü Teâlâ hazretleri de buyurur:

²⁹⁵ El-Ahkâf: 46/24,

Hayır! O sizin acele istediğiniz şey; bir rüzgâr ki, onda çok acıklı bir azap var.²⁹⁶ (Öyle bir acı azap ki:) Rabbinin emriyle her şeyi tedmîr ve helak eder!²⁹⁷

Yani bu azap uğradığı her şeyi helak eder. Onların üzerine bu buluttan nesilleri kesen bir rüzgâr esti.

Musallat etmişti Allah onu üzerlerine yedi gece, sekiz gün husûm halinde.²⁹⁸ yani devamlı olarak.

Bu akîm (kökleri ve nesilleri kesen fırtına ve şiddetli azap) rüzgârı, yerle gök arasında bulunan bütün binek hayvanlarını (eşyayı) alıp yükleniyor ve sonra da onu dimağlarından (başlarından) taşlara çarpıyordu.

Âd kavmi, rüzgârın kendilerini havaya kaldırmaması için çukur kazdılar, dizlerine kadar toprağa gömülüp saklanmaya başladılar. Fakat rüzgâr, ayaklarının altına giriyor, onlardan ikişer kişiyi alıp; onları gökten birbirlerine çarpıp beyinlerini dağıtıyordu....

Vâdide bunlar olurken, diğerleri de olup bitenlere bakıyordu. Sonra rüzgâr, hepsini kaldırdı ve sonra da üzerlerine toprak attı. Onların iniltileri toprağın altında işitiliyordu.

Hûd Aleyhisselâm, kendisine iman eden mü'minlerle birlikte Âd kavminden ayrılmış bir avluya çekildiler.

Onlara (Hud Aleyhisselâm ve mü'minlere) o rüzgârdan hiçbir şey isabet etmedi. Onlara degen rüzgâr, onların derilerine bir yumuşaklık ve canlarına bir lezzet veriyordu....

(Rivayet ehli) buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri "Kökler kesen rüzgâr"²⁹⁹ Âd kavmine göndereceği zaman, akım rüzgârına:

Âd kavmine çık! Ve onlardan intikam al!" diye vahyetti.

"Kökler kesen rüzgârı, sadece bir öküzün burun deliği kadar çıktı. Onunla doğu ile batı arasındaki bütün yeryüzü kurudu. (Cehennem azabının) hazeneleri (vazifeli ve bekçileri);

Ya Rabbi! Biz buna (akîm rüzgârına) tâkât yetiremiyoruz! Eğer bu şekilde çıkmaya devam ederse, yeryüzünün doğusuyla batısının arası ne varsa hepsi helak olacak!" dediler. Allâhü Teâlâ hazretleri, akîm rüzgârına vahyetti:

Bir yüzüğün deliği kadar çık!" buyurdu. Bunun üzerine akîm rüzgârı bu kadar çıkmaya başladı...³⁰⁰

Rüzgâr

Süddî (r.h.) buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri, Âd kavmine rüzgâr gönderdiğinde; rüzgâr onlara yaklaştı. Onlar, develere, atlara (büyük yük hayvanlarına) baktılar; rüzgâr (bu büyük baş hayvanları) gökle yer arasında uçuruyordu. Âd kavmi hemen evlerine koştular. (Evlerinin en kuytu yerlerine saklandılar...)

Fakat rüzgâr, onları evlerinden çıkarttı. Ta ki zikredildiği üzere hepsini helak etti.³⁰¹

Belâlar Umûmidir

Burada, deve, at, koyun ve diğer hayvanların helak olmasının sebebi ise, bunların gadab ehlinin (Allah'ın kendilerine kızdığı ve azap ettiği kişilerin) mülkü olmasındandır...

Zira belâlar, indiği zaman, umûmî olarak iner...

Allâhü Teâlâ hazretlerinin her murad ettiği ve hükmettiği şeyde mutlaka çok güzel ve ince bir maslahat ve hikmet vardır...

Hûd Aleyhisselâm ve beraberindeki mü'minler, kavimlerine inen azap'tan kurtulduklarında; Mekke'ye geldiler. Ta vefat edinceye kadar orada Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet ettiler...

Kavmi helak olup, kendisi mü'minlerle beraber kurtulan bütün peygamberlerin işi budur. {Kavimlerinin helak olmalarından sonra Mekke'ye gelip, "Beytüllâh"ta vefat edinceye kadar, Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet etmektir....}³⁰²

99 Peygamberin Kabiri?

Bazı (âlimler) buyurdular:

Rükün (Hacer-i esved) Makam (ı tbrâhim) ve Zemzem kuyusunun arasında tam doksan dokuz peygamberin kabri-i şerifi vardır.

Muhakkak ki;

- 1- Hûd Aleyhisselâm,
- 2- Şuayb Aleyhisselâm,
- 3- Salih Aleyhisselâm,
- 4- İsmail Aleyhisselâm,

²⁹⁶ El-Ahkâf: 46/24,

²⁹⁷ El-Ahkâf: 46/25,

²⁹⁸ El-Hâkka: 69/5,

²⁹⁹ ez-Zâriyât: 51/41,

³⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/671-676.

³⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/676.

³⁰² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/676-677.

5- (Lut Aleyhisselâm gibi)
Kavmi helak olan bir çok peygamberin) kabri-i şerifleri makamdadır....³⁰³

En Emin Belde

(Kavimlerinin helak olmalarından sonra) peygamberlerin (ve mü'minlerin) hicret etmelerinin sebebi ise (şudur:) Muhakkak ki küfür ehlinin toprakları, ma'siyetleri sebebiyle kendisine Allâhü Teâlâ hazretlerinin gazabı (hulul edip) içine girdi. Böylece o memleketlerin hayrı gitti... Allâhü Teâlâ hazretlerinin celâlinin korkusunun kemâli 'Dârül-Emân'a emniyet ve güvenlik diyarına (yani mü'minlerin emniyet içinde yaşayabilecekleri memlekete) hicret etmeyi gerektirir. (En güvenli memleket Mekke-ı mükerrerdir....) Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi;
Ve ona giren emân bulur.³⁰⁴

Mekke'nin Fazileti

Bununla beraber ibâdet mekânları (ma'bedler) sevabların mertebesinde birbirlerinden farklı değişik tabakalar üzerindedirler. Mekke'de tek bir fiil (amel ve hayır) diğer yerlerde yapılan bin amelden daha hayırlıdır. Zira Mekke, peygamberlerin nefes aldıkları yerdir. Nüfuslarının olduğu yerdir. Mekke evliyanın göç edip durdukları yerdir. Ve başlarıdır...
Zamanların hâli de böyledir...³⁰⁵

Günahtan Hicret

Ne mutlu! Bid'at ve hevâ ü heves toprağından hicret edip, ehl-i sünnet ve'l-cemaat ve hidâyet toprağına konan kişiye (ne mutlu!)...
Zira Allâhü Teâlâ hazretlerinin (rahmet) nazarı hayır ve salâh ehlinin üzerindedir.
Ama kim, ehlinin ruhsuzluğuyla toprağında çakılıp kalır; sırf dünyevî bir meâş (geçim) maksadıyla kalbi memleket muhabbeti ateşiyile yanıp tutuşursa; işte bu Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisini tabiat toprağına altına indirdiği ve kendisini cennetinden kovup mahrum ettiği kişidir. Bu kişi ticâretinde büyük bir zarar etmiştir. Yoksa Selâm yoluna hidâyet olan kişi; tâm burhanların açıklığıyla beraber asla dalâlet ehliyle beraber ikamet etmez...³⁰⁶

Vatan Sevgisi

Ey Sadî Gerçi, vatan sevgisi (nin imandan geldiği) hakkında sahih hadîs-i şerif var.³⁰⁷
Fakat kişi doğduğu yerde sıkıntı çekmeye mecbur edilemez."
İsmail Hakkı Bursevî Hazretlerinin Hicreti
Bu fakir (İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) der ki:
Gerçekten ben isyankâr ve fesat ehlinin toprağından hicret ettim. Reşâd (doğru yolda olanların) tarikatına suluk etmeyi (yollarına girmeyi) tercih ettim. Ben diyâr-i Rûm'dan mukaddes topraklara ilhak edilen (mukaddes topraklara katılan ve onlardan sayılan) yere geldim... Ben korunmuş olan Bursa'yı kast ediyorum...
Allâhım, benim ayağımı senin hak olan yolunda sabit kıl! Hakkı (kulunu) hicrette bulunan mutlak sırlara beni irşâd eyle! Amin! Yâ muîn!....³⁰⁸

Semûd Kavmi

Yüce Meali:

Semud kavmine de, kardeşleri Salih peygamberi...
Dedi ki: "Ey kavmim? Allah'a kulluk edin; O'ndan başka bir ilâhınız daha yok... İşte size rabbınızdan açık bir mucize geldi. Bu, Allah'ın nâkası/devesi, size bir mucize... Bırakın onu, Allah'ın arzında otlasın. Sakının; ona bir fenalıkla dokunmayın ki, sonra elîm/gayet acı bir azaba uğrarsınız."
Ve düşünün ki O, sizi Âd'dan sonra halifeler yaptı ve arzda sizi yerleştirdi. Düzlüklerinden köşkler

³⁰³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/677.

³⁰⁴ Âl-i tmrân: 3/97, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/677.

³⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/677-678.

³⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/678.

³⁰⁷ Hadîs-i şerifte şöyle varid oldu:

-"Vatan sevgisi imandandır." Keşfü'l-Hafâ: 1102,

³⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/678-669.

ediniyorsunuz ve dağlarından evler yontuyorsunuz... Artık, hep Allah'ın lütuflanni zikredin de, yeryüzünü fesadçılıkla berbad etmeyin."

Kavmi içinden kibirlerine yediremeyen cumhur cemaat, o hırpalanmakta olanlara, onlardan îmân eden kimselere, dediler ki:

Siz Salih'in, hakikaten rabbi tarafından gönderilmiş olduğunu biliyor musunuz?"

Dediler ki:

Biz, doğrusu onun gönderildiği şeye mü'minleriz."

0 kibirlerine yediremeyenler dedi ki: "Doğrusu biz, o sizin îmân ettiğiniz şeye kâfirleriz."

Derken, o nâkayı/deveyi tepelediler ve rablarının emrinden tuğyan/azgınlık ettiler. Ve dediler ki: "Hey Salih! Sen gerçek peygamberlerden isen, bizi tehdit etmekte olduğun azabı getir, görelim!"

Bunun üzerine, onları "o recfe/sarsıntı" tutuverdi; vatanlarında çöke kaldılar.

Döndü de onlardan, dedi ki:

Ey kavmim! Ben size rabbimin risâletini tamamıyla tebliğ ettim ve nasihat ettim; hayrınıza çalıştım. Velâkin nasihat edenleri sevmezsiniz.³⁰⁹

Tefsîr-i Şerifi:

"Semûd kavmine de..."

Yani Semûd kavmine gönderdik.

Semûd, Arablardan bir kabilenin ismidir. Büyük babalarının ismiyle isimlendirilmiş {ve Semûd ismini almışlardır}. O da, Semûd bin Âd, bin İrem bin Sâm bin Nûh Aleyhisselâm'dır.

Meskenleri olan "Hicr" Hicaz ile Şâm arasında, tâ Vadi'l-Kurâ'ya kadar olan yerlerdi. (3/3189)³¹⁰

Semûd Kelimesi

Semûd kelimesi gayr-i munsan³¹¹ olduğu halde Aiiâhü Teâlâ hazretlerinin kitabında munsanfır³¹²Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

Bak Semûd, hakikaten rablarına küfrettiler. Bak defoldu³¹³gitti Semûd..."

Semûd kelimesinin munsanf olması, hayy (yani canlı bir boya) isim olması yön ündendir.

Semûd kelimesi gayr-i munsanf ise bir kabîeye isim olmasından dolayıdır.³¹⁴

Salih Aleyhisselâm

Kardeşleri..."

Nesep cihetinde kardeşleri, demektir. Hûd Aleyhisselâm gibi.. Daha önce geçti. (0 da kimdir?)

Salih (peygamberi)..."

Bu kavli-i şerif, Kardeşleri..." kavli-i şerifi için atf-ı be-yândir..

Salih bin Ubeyd, bin Âsif, bin Mâsîh, bin Ubeyd bin Hâzir, bin Semûd'tür...³¹⁵

Salih Aleyhisselâm

Dedi ki: İstinaftır.

Ey kavmim!"

Mütekellimyâ fe) 'sinin hazfıyedir...

Allah'a kulluk edin;" Tek ona...

O'ndan başka bir ilâhınız daha yok..."

Bu kavli-i şerifte şuna işaret vardır:

Allâhü Teâlâ hazretleri, her ne kadar resul (peygamberlerin) arasını şeriat bakımından farklılık verdiyse de; bütün peygamberlerin arasını "tevhîd"te topladı. Tevhîd bakımından bütün peygamberleri diğerinin yoluna çağırırdı.

İşte görüldüğü gibi, Hazret-i Nûh, Hûd Aleyhisselâm ve Hazret-i Salih hepsi;

"Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; O'ndan başka bir ilâhınız daha yok."³¹⁶dediler...³¹⁷

³⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/680-681.

³¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/681-682.

³¹¹ Gayr-i munsanf, kendisinde iki illetin bulunması veya iki illet makamına kaim bir illetin bulunması sebebiyle cer ve tenvîni kabul etmeyen isimlerdir. Daha geniş bilgi için Nahiv ilminde irâb babına bakınız.

³¹² Munsanf ise cer ve tenvîni kabul eden isimlerdir. Daha geniş bilgi için Nahiv ilminde irâb babına bakınız.

³¹³ Hûd: 11/68,

³¹⁴ Tefsîr-i kebir, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/682.

³¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/682

³¹⁶ el-A'râf: 59, Nuh Aleyhisselâm'ın daveti,

Semûd Kavmi

Rivayet olundu:

Âd kavmi helak olduğunda, Semûd kavmi, onların memleketlerini imâr ettiler. (Bayındır bir hâle getirip yerleştirdiler...) Yeryüzünde onlara halef olmuşlardı. Bolluk ve bereket içinde çoğaldılar.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretlerine isyan ettiler, yeryüzünde fesat çıkarttılar.

Ve putlara tapmaya başladılar. Allâhü Teâlâ hazretleri onlara Salih Aleyhisselâm'ı peygamber olarak gönderdi.

Semûd kavmi, Arab bir kavim idi.

Salih Aleyhisselâm nesep bakımından onların vasatlarındandı. (Orta hallilerindendi...) Salih Aleyhisselâm, onları Allâhü Teâlâ hazretlerine davet etti. Ta ki (onları davette uzun zamanlar geçti) Salih Aleyhisselâm'ın saçlarına ak düştü, yaşlandı. Ona kimse tabi olmadı. Ancak kavmin "Müstazaf"³¹⁸ larından az bir kimse iman etti.

Salih Aleyhisselâm, onları sakındırdı ve onları korkuttu. Kavmi, söylediği sözleri tasdik edici olması açısından kendisinden bir âyet (mucize) istediler. Salih Aleyhisselâm onlara:

Hangi âyeti istiyorsunuz?" dedi. Onlar:

"Bizim bayramımızda sen de bizimle beraber çık -senenin içinde onların malûm bir günleri vardı- orada biz senin ilâhına dua ederiz ve bizim ilâhlarımıza dua ederiz. Eğer senin ilâhın sana icabet ederse hemen sana tabi oluruz. Yok eğer bizim ilâhlarımız bize icabet ederlerse, sen bize tabi olursun!" dediler. Salih Aleyhisselâm; Olur!" dedi.

Onlarla beraber çıktı. Onlar putlarına dua ettiler. Ondandır isteklerde bulundular. Putlar onların isteklerine cevap vermedi. Rezil ve rüsvây oldular.

Sonra onların Seyyidleri (efendi ve büyükleri olan) Cenda1 bin Amr, dağın kenarında tek başına duran büyüğe bir kayaya ki ona "Kâtibe" denilirdi; (bu kayayı) işaret ederek;

-"Bize bu kayadan dişi bir deve çıkart! Deve aynı zamanda on aylık gebe olsun! Ve bu deve büyüklük ve cüsse bakımından kendisi kadar ve buhtı³¹⁹ (boyu uzun ve iri cüsseli, bol etli ve semiz erkek) deveye benzeyen bir yavru doğursun! Eğer sen bizim dediklerimizi yaparsan gerçekten biz sana iman ederiz!" dediler.

Salih Aleyhisselâm onlardan "misâklar" (kuvvetli sözler) aldı. Ve onlara;

Eğer bunu yaparsan elbette bana iman edecek beni tasdik edecek misiniz?" dedi. Onlar:

Evet!" dediler.

Salih Aleyhisselâm, iki rek'at namaz kıldı. Ve Rabbine dua etti. O dağ gibi kaya, çocuğunu doğuran bir hamile'nin kıvrınması gibi kıvrandı; on aylık hamile dişi bir deve çıktı. Onun alındaki onları ancak Allâhü Teâlâ hazretleri biliyordu.

Onlar hep bu mucizeye bakıyorlardı. Deve onların gözlerinin önünde büyüklükte kendisi gibi bir yavru doğurdu.

Bunun üzerine Cenda' ve kavminden bir topluluk, Salih Aleyhisselâm'a iman ettiler.

Zevâb bin Amr ve putlarının sahibi ve kâhinlerinin mürebbsi ve en büyüğü olan Cübâb, diğer halkı iman etmekten men ettiler...

Biri, inayet nuruyla hidâyet yoluna girdi. Biri de hezlân vadisinde kaldı. Yapanın sırrı... Biri şeytanın vesvesesiyle gitti cehenneme... Diğeri de o pir'den hakkı cennetlere girdi.

O deve yavrusuyla beraber, Semûd'un yurdunda kaldı. Otları (yeşillik ve ağaçlardan) otluyor ve sulardan içiyorlardı. Bu mucizenin zuhurundan sonra Salih Aleyhisselâm onlara buyurdu:

İşte size açık bir mucize geldi."

Yani bir âyet, zahîrî bir mucize ve benim peygamberliğime şahidlik eden bir beyyine ve delil, geldi.

"Rabbimizden..."

Bu car ve mecrûr, 'JSU- "Size geldi" fiiline taalluk etmektedir. Veya "beyyine" kelimesinin sıfatı olan bir mahzûfa taalluk etmektedir.

Mevlâ Ebus-Sûud Efendi (r.h.) buyurdular: Bu sözler, Salih Aleyhisselâm'm onları tevhid'e davetten sonra söylemiş olduğu ilk sözler değil... Belki Salih Aleyhisselâm onlara nasihat ettikten ve onlara Allâhü Teâlâ hazretlerinin hatırlattıktan sonra bu sözleri söyledi.

Onlar Salih Aleyhisselâm'm sözlerini kabul etmediler. Onu yalanladılar. Sen Hûd süresindeki şu âyet-i kerimeyi

El-A'râf: 65'de Hûd Aleyhisselâmın daveti,

El-A'râf: 73'te Salih Aleyhisselâm'ın daveti.... Hep aynı kavli-şerif... Bu da tevhid'in (ve akâid'in) evrensel olduğunu gösteriyor. Bundan dolayı bütün peygamberlerin akâidleri olan ehl-i sünnet ve'l-cemaat akâidini iyi öğrenmeli ve çocuklarımıza öğretmeliyiz. Mütercim.

³¹⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyân Tefsîri, Fatih Yayınları:8/682-683.

³¹⁸ Müstazaf kelimesi Kur'an-ı kerim'de bir çok âyet-i kerimelerde "Müstekbir" in karşılığı olarak tekrar tekrar zikredilmektedir. Bu iki kelime, sosyolojik büyük manâlar taşımaktadırlar. Müstaz'af, zayıf bırakılmış, güçsüzleştirilmiş, demektir. Başka bir ifâdeyle müstaz'af, aslında kendisi zayıf olmamasına rağmen, içinde bulunduğu yaşamaya zorlandığı ortam içinde güç ve dinamizmi dondurulan ve önüne bir çok engeller konan ve "Müstekbir"lerin zulmü altında inleyen kişiler demektir. "Müstekbir", Büyükleme, gücünü putlaştıran, kendinden başka büyük tanımayan. Aslında zayıf olduğu hâlde, zorla elde ettiği iktidarı ile kendine büyüklük ve sınırsız güç olduğunu düşünürler. Müstekbirler, bu güçlerini halkı kendi arzu ve emelleri istikametlerine doğru yöneltmeye çalışırlar. Bu konuda daha geniş bilgi için "GÜNEYDOĞUDA TÖRE VE KAN DAVALARI" isimli kitabımıza bakınız. Mütercim.

³¹⁹ Ruhu'l-Beyân tefsirinin ibaresinde geçmekte olan "Buhtı" kelimesi, boynu uzun, iri yapılı ve çok kıymetli erkek deve, demektir. Mütercim.

görmüyor musun? (meal)

Semûd'a da kardeşleri Salih'i gönderdik. Dedi ki:

Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka bir ilâhınız daha yok. Sizi yer yüzünden O neş'et ettirdi ve onda imar ve ümrana sizi O iktidar ve memur etti; onun için O'nun mağfiretini isteyin, sonra O'na tevbe ile müracaat edin. Her halde rabbınız yakındır, mucîb'dir/cevap verir."

Ey Salih." dediler: "bundan evvel sen bizim içimizde ümit beslenir bir zat idin; şimdi bizi babalarımızın tapındığına tapmaktan nehiy mi ediyorsun? Her halde biz, senin bizi davet ettiğin şeyden çok kuşkulandıran bir şüphe içindeyiz."

Ey kavmim." dedi; "söyleyin bakayım reyiniz nedir? Eğer ben rabbimden bir beyyine/açık delil üzerinde isem ve bana tarafından bir rahmet bahşetmiş ise, ben Allah'a isyan ettiğim takdirde beni O'ndan kim kurtarabilir? Demek ki siz bana hasar/zarar etmekten başka bir şey yapmayacaksınız.

Hem ey kavmim! İşte şu Allah'ın nâkası/devesi, size mucize... Bırakın onu, Allah'ın arzında yayılsın ve ona kötü bir maksatla el sürmeyin, sonra sizi yakın bir azap yakalar.³²⁰

Bu âyet-i kerimelerin sonuna kadar....³²¹

Allah'ın Devesi?

"Bu, Allah'ın devesi, size bir mucize..."

İstinâf cümlesidir.

Sanki şöyle denildi:

Bu beyyine nedir?" Cevaben buyuruldu:

Bu, Allah'ın devesidir..." Ona karşı Allâhü Teâlâ hazretleri tembihatta bulunuyor veya onun benim peygamberliğimin sıhhatine delâlet eden bir alâmet olduğu halde ona işaret ediliyor, demektir...

(Allah'ın devesi kavli-i şerifinde) devenin, ism-i celâl'e izafe edilmesi, ona (deveye) ta'zîm içindir. (Meselâ Allah'ın evi" denilmesi gibi... (Halbuki Allâhü Teâlâ hazretleri, ev edinmek gibi noksan sıfatlardan ve mekânlardan münezzehtir...)

Veya bu devenin bilinen herhangi (maddi) bir sebep ve (doğum gibi mu'tâd) alışlagelmiş bir vasıta olmaksızın, Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından gelmesinden dolayıdır...

Yani bu deve erkek ve dişi devenin bir araya gelmesi olmaksızın (Allâhü Teâlâ hazretlerinin) tekvîn sıfatıyla yaratıldı.

Herhangi bir sulb ve rahimden oluşmadı.

Halk için onda herhangi bir çalışma olmadı.

(Ey insanlar! Ey Semûd kavmi!) bir âyet olan bu deve, size bir beyândır...

(sizin için" kavli-i şerifiyle) âyet olmasının Semûd kavmine tahsis edilmesi, onların bu deveyi talep etmelerinden dolayıdır. (3/190) Eğer inadı terk eder, bu delil ve burhan ile hidâyet bulurlarsa; elbette bu deveden en çok fayda ve menfaat görececek olanlar onlardır...³²²

Hayvana İlişmemek

Bırakın onu,"

Bu deveyi Allâhü Teâlâ hazretlerinin âyetlerinden bir âyet olması sebebiyle hâli üzerine bırakın...

Allah'ın arzında otlasın..."

Emrin cevâbıdır. Yani deve, Allah'ın devesidir. Toprak Allah'ın toprağıdır. (Bırakın Allah'ın devesi Allah'ın toprağından hususiyetle de) Hicr toprağından otlarından (otlasın ve) yesin. Sizin için o deve ile otların arasına girmek (onun yayılmasına engel olmak gibi hakkınız) yoktur. Yemekle iktifa edildiği için içmekten söz edilmedi...

Sakının; ona bir fenalıkla dokunmayın."

Be harfî cerri mülâbeset içindir.

Yani kötülüğe sarılarak (kötülük yapmak niyetiyle) ona yaklaşmayın ve ona dokunmayın. Ve ona,

1- Öldürmek,

2- Dövmek,

3- Kötülük etmek gibi bir eziyeti asla yapmayın. Allâhü Teâlâ hazretlerinin âyetine ikram edin...

Kötülük," kelimesi, eziyet ve kötülüklerin bütün çeşidini içinde toplayan bir isimdir.

Be harfî cerrinin ta'diyet için olması da caiz olur.

Fârisî olarak manâsı şöyledir:

Ona hiç bir kötülük dokundurmayın ve kötülük ile ona yanaşmayın...

Bunda isabet etmenin (kötülük yapmanın) başlangıcı ve girişi olan dokunmanın yasak edilmesinde mübalağa

³²⁰ Hud: 11/61-64,

³²¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/683-686.

³²² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/686-687.

vardır.

Sonra elîm/gayet acı bir azaba uğrarsınız."
Burası nehyin cevâbidir.³²³

Mucizeleri Gördükten Sonra

Fârisî tefsirde buyuruldu:

Onların azaba müstahak olmaları deveye zarar vermeleri vasıtasıyla değildir... Belki onların mucizeyi müşahede ettikten sonra küfürde kalmaya devam etmelerindedir.

Onların deveye zulüm, haksızlık ve kötülük etmeleri ise, onların küfürde kaldıklarına delildir...³²⁴

İşârî ve Tasavvufî Manâlar

Bunda şu işaretler vardır:

Avam için olan mucize, onlar için kayalardan on aylık hamile bir devenin çıkarılmasıdır.

Havas için olan mucize ise, kalb taşından sır devesinin çıkarılmasıdır. Sırrın sırrının yakınlığı sebebiyle... O da hafiydir.

Allah'ın devesi, emânet ve marifeti yükleyendir. Onları kuvvetle kahblar beldesinin sakinlerine verir.

Duygular ise varid olan ilâhî sütlerdir.

Bırakın onu, Allah'ın arzında otlasın.

Sakının; ona bir fenalıkla dokunmayın..."

Yani kuds bahçelerinde otlasın ve üns havuzlarından su için.

"Sakının; ona bir fenalıkla dokunmayın..." Şeriata muhalefet etmek ve tarikata muarız olmakla ona fenalık etmeyin...

Sonra elîm/gayet acı bir azaba uğrarsınız."

Hakikî vuslatlardan kesilmek suretiyle elim azab sizi tutar...³²⁵

Nimeti Hatırlamak

Ve düşünün ki O, sizi Âd'dan sonra halifeler yaptı."

Yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin sizi, Hicr toprağında, halifeler yaptığı vakti hatırlayın!

Veya Âd kavminin helakinden sonra sizi onlara halife yaptığı vakti hatırlayın. kelimesi mefûliyet özerine mahallen mensubtur. Daha önceki kıssada geçtiği üzere...

Ve arzda sizi yerleştirdi."

Sizi Hicr toprağına yerleştirdi ve iskân kıldı. Fârisî: Orayı size yer ve memleket olarak verdi.

Ebus-Suûd Efendi buyurdu:

Yani sizin için arzda yerleşmek ve menzil (inip kendisinde sükûn bulmak) yeri kıldı.

Hicr, Hicaz ile Şam arasındaki bölgedir.³²⁶

Yazlık ve Kışık Evleri

Düzlüklerinden köşkler ediniyorsunuz." istinaf cümlesidir. Onların ev yapma şekillerini açıklamaktadır.

Yani sizler, Hicr'in düzlüklerinde yüksek köşkler ve saraylar yapıyorsunuz.

Bu manâ, harf-i cerrinin J zarfiyet manâsı olması üzerinedir.

Ey o bütün iman edenler! Cuma günü namaz için nida olduğunda, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alım-satımı bırakın! O sizin için daha hayırlıdır, eğer bilerseniz!"³²⁷

Yeryüzünün düzlüklerinde, kerpiç ve tuğlalarla evler köşkler yapıyorsunuz.

Ve dağlan yontuyorsunuz..."

"kaya" ve "Yontmak" katı olan bir şeyi kesmek ve şekillendirmektir.

Evler..."

Bu kavî-i şerif, "dağlar" kelimesinden mukadder hâl'dir. Bu senin; Bu elbiseyi gömlek olarak dik" sözün gibidir.

Denildi ki:

Semûd kavmi, yazları düzlüklere (ovalara) yerleşiyor; kışları da dağlara yerleşiyorlardı.³²⁸

³²³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/687-688.

³²⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/688.

³²⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/688-689.

³²⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/689.

³²⁷ El-Cuma: 62/9,

³²⁸ Fakat normalde insanlar, yaz mevsiminde yaylalara yani dağlara çıkar; kışları da ovalara yani sıcak bölgelere inerler... Günümüzde hâlâ Yörüklerin (göçerlerin) yaptıkları usûl budur. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/689-690.

Uzun Ömür

Denildi ki:

Semûd kavminin ömürleri çok uzun olduğu için, onlar (birkaç) evi eskitiyorlardı. Ve bunun içinde kendi sağlıklarında kendileri dağlardan ev yontmaya muhtaç oluyorlardı. Çünkü o kaya evlerin tavanları ve binaları onların ömürleri tükenmeden eskiyordu (Yaşanmaz hale geliyordu)...³²⁹

Fesat

Artık, hep Allah'ın lütuflanm zikredin..."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin sizin üzerinizde olan nimetlerini muhafaza edin...

Zira muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerinin nimetlerinin hakkı o Allah'a şükretmek ve o şükür ve zikirten asla gâfil olmamaktır.

Ve yeryüzünü fesadçılıkla berbad etmeyin."

Fesadın en şiddetlisini çıkartmaktır.

Onlara: "Sizler müfsidler olduğunuz halde, fesat işinde devam etmeyin!" denilmiş oldu.

Bu hâl'den murad, onların fesat üzere olduklarını onlara tarif etmektir.

Âmilin taky/cfi değildir...

Yoksa bu kavli-i şerifin mefhûmundan;

"Fesada devam etmeyin! Halbuki sizler muslih (salah sahibi iyi) kişilersiniz," gibi (çok ters) bir manâ anlaşılırdı.

Bu ise caiz değildir.³³⁰

Tecâvüz ve Fesat

Denildi ki: Bunlar, fesat çıkartmakla kayıtlıdılar. Çünkü kelimesi, aslında mutlak tecâvüz demektir. Her ne kadar kendisinde fesat daha galip ise de; fakat tecâvüz bazen fesadın dışında da olur. Zulmetmeyen kişinin, zâlim olan insana zulmü kadar mukabelede bulunması gibi...

Bazen bu tecâvüzde (fesat değil de) salâh (maslahat ve iyilik tarafı) ağır basar...

Hızır Aleyhisselâm'ın o çocuğu öldürmesi ve gemiyi delmesi gibi.³³¹

Bu durumda hâl ile kayıtlanmakla, umûmî olan bir şeyin hususiyetle kayıtlanması olmuş olur...³³²

Üst Tabaka, Alt Tabaka

"Dedi:" istinaftır.

Cumhur," Eşraf ve reisler,

Kavmi içinden kibirlerine yediremeyen o kimseler..."

Salih Aleyhisselâm'a iman etmekten büyüklük taslayanlar. (Kime dediler?) (3/191) "O hırpalanmakta olanlara (omustaz'aflara)"

Lam (j) harfi tebliğ içindir.

Yani zayıf bırakılan (mustaz'aflara) ve zelil kılınıp hırpalanan kişilere,

"Onlardan îmân eden kimselere,"

Bu kavli-i şerif, o mustaz'aflar" kavN şerifinden bedel-i kül ile bedel'dir. ^ "Onlar" zamiri ise rj kavme râcidir.

Biliyor musunuz?"

Sizler hakikaten biliyor musunuz?

Salin hakikaten rabbi tarafından gönderilmiş (bir peygamber olduğunu)..."

Cumhur bunu, iman edenlerle istihza ve alay etmek için söylediler...³³³

Hakkı Haykırmak

Dediler:" Zayıf bırakılan (mustaz'af olan) mü'minler (cevaben dediler ki:)

Biz, doğrusu onun gönderildiği şeye..."

Tevhîd, ibâdet (ve şeriate...) Mü'minleriz."³³⁴

³²⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/690.

³³⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/690-691.

³³¹ Hızır Aleyhisselâm'ın öldürdüğü çocuk, deldiği gemi ve Hızır Aleyhisselâm'ın bütün gizemli hayatı için "HIZIR ALEYH İSSELÂM" isimli kitabımıza bakınız. Mütercim.

³³² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/691.

³³³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/691-692.

³³⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/692.

Münazara Örneği

Mü'minler, onların (cumhûr'un) suallerine muvafık olan cevaptan dönerek (söylediler.) Halbuki suallerine uygun olan cevap mü'minlerin:

Evet!" demeleri idi. Veya;

Evet! Biliyoruz o Allah tarafından gönderilmiş resulü (peygamberi)dir," demeleri gerekirdi.

(Mü'minlerin bu şekilde cevap vermeleri) Salih Aleyhisselâm'ın peygamber olduğunun, onlar (Semûd kavminin ileri gelenleri) tarafından bilinen ve ikrar edilen bir hadise olduğuna tembih içindir.

Şu cihetle ki, onlar, sılâ'yı mevsûl için irâde buyurdular. Yine (nahiv ilminden nasibi olanlar) malûmdur ki, mevsûl sahibine intisap için, sıla 'n/n malûm bir cümle olması gerekir....

Sanki mü'minler şöyle buyurdular:

Salih Aleyhisselâm'ın peygamberliği hakkında kelâm söylemeye hacet yoktur. Zira Salih Aleyhisselâm'ın elinde zahir olan bu harikulade mucizeyi getirdiğinde; akıllı kişinin kendisine şüphe ettiği ve görüş sahiplerine gizli kalan (meseleleri kökten hal ederek) izhâr etmiş oldu...

Kelâm (konuşulacak konu ise) ancak kendisine imandan sonra olması gerekir... İşte (haykırıyoruz ki) bizler, Salih Aleyhisselâm'ın Allah'ın resulü (peygamberi) olduğuna iman ediyoruz!..."

Bu cevap "Uslûb-i Hakîm"³³⁵(kabilinden)dir.

Uslûb-i Hakîm, muhataba, onun hiç beklemediği ve ummadığı bir şekilde karşılık vermek (ve onu mat etmek)tir.

336

Müstekbirler Küfürlerini İlân Ettiler

O kibirlerine yediremeyenler dedi ki: "Doğrusu biz, o sizin îmân ettiğiniz şeye kâfirleriz."

Kırık manâsı: dâ dedi ki (kim dedi?) 0 kimseler ki,

Kâfirler de mutabık olan cevaptan döndüler. Mutabık cevap onların;

Salih Aleyhisselâm'ın gönderildiği şeye kâfirleriz!" demeleri idi...

Bu Salih Aleyhisselâm'ın peygamberliğinin onların yanında malûm ve hakkı teslim ettikleri şeylerdi. Mü'minlerin sözleri de ona delâlet ettiği gibi...

Sanki onlar (kafirler) şöyle dediler:

Onun gönderilmesi bizce malûm ve bizim tarafımızdan kabul edilen bir şey değildir. Burada sadece onun iddiaları vardır ve sizin ona iman etmeniz vardır. İşte bizler, sizin o kendisine iman etmiş olduğunuz şeye kâfirleriz!"³³⁷

Münâzara'nın Temeli

Mü'minler, imanlarını Salih Aleyhisselâm'ın peygamber olarak gönderilmesinin temeli üzerine dayandırıp sabit kıldılar, (ve öyle konuştular.)

Kâfirler de inkâr ve küfürlerini, mü'minlerin imanı üzerinde temellendirdiler. (Bunun üzerine mantık yürüttüler...)³³⁸

Kâfirlerin Yerilmesi

Bil ki, Allâhü Teâlâ hazretleri, (bu âyet-i kerimelerde) kâfirleri iki yönden zemmedip (yerdî).

Birisi: Onların büyüklük taslamaları ve kibirlenmeleridir. Kibirlenmek;

1- Nefsi, olduğu makamın üstüne kaldırmaktır.

2- Hakkı inkâr edip karşı gelmektir...

Diğeri de, {hakikaten şeref ve izzet sahibi olan ve) aslında tazîm edip büyük bilmeleri gereken (mü'minleri, müstaz'af) zayıf görmeleridir...³³⁹

³³⁵ Uslûb-i Hakîm, münazara ilminin ıstılahlarındandır. Uslûb-i Hakîm, Kur'ân-ı kerim ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hadis-i şeriflerinde çokça varid olmaktadır.

Adamin biri geldi. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine:

Ya Resûlallah (s.a.v.), ben sefere çıkmak istiyorum! Azığımı ziyâde et (azığının ziyâde

olması için dua et)" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"Allâhü Teâlâ hazretleri, sana takvayı azık etsin!" Tuhfetü'l-Ahvezi: 3575,

Daha geniş malûmat için; Münazara ilminin metin ve şerhlerine ve hâsseten İbni Kemâl Paşa (r.h.) hazretlerinin, "Er-Risâletü Fi Uslûb-i Hakîm" isimli kitabına bakınız... Mütercim.

³³⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/693.

³³⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/694.

³³⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/695.

³³⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/695.

Mü'minlere Övgü

Mü'minler de şu yönlerden övüldüler:

1- Hak üzere sabit kalmaları,

2- Kendilerinde (maddî güç olarak) kâfirlere karşı mukavemet edecek kuvvetleri olmamasına ve zayıf olmalarına rağmen imanlarını izhâr ettiler.

3- Medenî cesaretle bulundular. Şu kavî-i şerîf buna delâlet etmektedir:

Biz, doğrusu onun gönderildiği şeye mü'minleriz.³⁴⁰

Rızâ Yapmaktır

'Derken, o deveyi tepelediler...'

Yani onu boğazladılar.

Yani: Sonra o deveyi yakaladılar ve onu öldürdüler, demektir.

Deveyi tepelemek (boğazlamak) işi, Semûd kavminin hepsine isnat edildi; halbuki bu işe girişen bazılarıydı. Bu onların ilgilerinin olmalarından dolayıdır. Veya onların buna rızâlarının olmalarındandır. Bu işe rızâları olduğu için onların hepsi bu işi yapmış gibi oldular..³⁴¹

Salih Aleyhisselâm'ın Devesi

Rivayet olundu:

Deve gün aşırı olarak sulanırdı. (Bir gün deve suya giderdi, diğer gün de Semûd kavmi...) Devenin günü olduğu zaman, başını kuyunun içine koyar; kuyunun bütün suyunu içmeden asla başını kuyudan çıkartmazdı. Kuyunun içindeki bütün suyu içerdi ve hatta kuyuda bir damla su bile bırakmazdı. Sonra deve ayaklarını açar, onu sağarlardı. Deveyi bütün kaplarını süt ile dolduruncaya kadar sağarlardı. O süttten içerler ve onu biriktirirlerdi.

Sonra deve gelmiş olduğu vadinin en yüksek tarafından geri döner giderdi. Çünkü darlığından dolayı suya gittiği yerden dönemezdi..³⁴²

Devenin Yaz ve Kış Hayatı

Ebû'l-Hasan el-Eş'arî hazretleri buyurdular:

Semûd toprağına gittim. Devenin çıkış yerini ölçtüm. Onu tam altmış zira buldum.

Deve hava sıcak olduğu zaman, vadinin sırtında yazını geçirirdi. Orada bulunan bütün hayvanlar vadinin içlerine doğru giderlerdi. Soğuk olduğu zaman da deve, vadinin içlerine gelirdi. Buradaki hayvanlar da vadinin sırtlarına doğru giderlerdi.

Bu durum, Semûd kavmine çok ağır ve zor geldi. Deveyi tepelemek kendilerine süslü geldi. İki kadın, Anîze ümmü Ganem ve Sıdka binti Muhtar... Onların evcil hayvanları (koyun, keçi, deve sığırları) bu deveden zarar gördüklerinde o deveyi tepelediler. Çünkü bu iki kadının çok hayvanları vardı..³⁴³

Deveyi Öldürme Planları

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Semûd Kavminin içinde bir kadın vardı. Ona "Sadûk" deniliyordu. Yaratılışı güzel ve zengin bir kadındı. Bir çok deve, sığır ve koyunları vardı. Salih Aleyhisselâm'a düşmanlık besleyen insanların en şiddetlisiydi. Salih Aleyhisselâm'ın devesi, hayvanlarına zarar verdiği için, o deveyi tepelemek istiyordu. Onun amcasının oğlu istekte bulundu. Amcasının oğluna Misda1 bin Dehr deniliyordu. Kadın, eğer deveyi öldürürse, kendisini ona vereceğini, söyledi. Amcasının oğlu bu konuda ona icabet etti (şartını kabul etti.)

Sonra kadın, Kaddâr bin Sâlif i talep etti. Kırmızı, yeşil ve kısa bir adam idi. Halk, onun veled-i zina olduğunu zannediyorlardı. Lakin o Sâlif İn yatağı üzerinde doğmuştu. Kadına;

Ey Kaddâr! Deveyi öldürmek karşılığında, seninle evlenirim! Yani sen dilediğin zaman bana gelersin!" dedi.

Kaddâr, kavminin içinde kuvvetli bir kişiydi.

Kaddâr, kadına icabet etti. (isteğini kabul etti.)

Kaddâr ve Misda' ayrıldılar.

Semûd kavminin ayak takımı ve avenelerinden yardım istediler. Dokuz çete geldi. Deveyi öldürmek üzere

³⁴⁰ El-A'râf: 7/7S, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/695.

³⁴¹ Bu çok ince bir manâdır. Bir işe rızâ gösteren onu yapmış gibidir. Onun için küfre rızâ küfürdür... İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/695-696.

³⁴² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/696.

³⁴³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/696.

birleştiler.

Allâhü Teâlâ hazretleri, Salih Aleyhisselâm'a vahyetti:

Senin kavmin yakında deveyi öldürecekler!" diye... (3/192) Salih Aleyhisselâm, kavmine bunu söyledi. Onlar:

Biz ne yapacağız?" dediler. Sonra da

Allah'a yeminleşerek kavlettiler/sözleştiler: -"Andolsun, ona ve ehline bir gece baskını yapalım..."³⁴⁴

Dediler ki:

Biz sefere çıkarız, insanlar bizi görürler. Biz mağaraya gideriz. O mağarada kalırız. Ta ki gece olur. Salih mescide gitmek için çıkar. Biz onu öldürürüz. Sonra yine hemen mağaraya döneriz. Sanki oradaymışız gibi davranırız. Sonra döndüğümüzde de;

"Sonra da velîsine yemin edelim, "Biz onun ehlinin helakine şahid olmadık!" diyelim! Şüphesiz sözümüz sözdür, sâdikızdırT dediler.³⁴⁵

Yani onlar bizim sefere çıktığımızı bilmiş olurlar...

Salih Aleyhisselâm şehrin içinde yatmazdı. Şehrin dışında onun bir mescidi vardı. Ona "Salih'in mescid"i denilirdi. Orada gecelerdi. Sabah olduğu zamanda kavmine gelir, onlara vaaz ederdi. Gece olduğunda da yine mescidine gitmek üzere şehirden çıkardı.

Bu dokuz çete şehirden ayrıldılar. Mağaraya girdiler. O gece mağara üzerlerine çöktü, hepsini öldürdü. Sabah olduğunda adamın biri onların hepsini ölmüş halde görünce, şehirde bağırdı. Ve;

Salih onları öldürmedikçe râzî olmadı!" diye yaygara kopardı. Bunun üzerine bütün şehir ehli, deveyi öldürmek üzere toplandılar. {Söz birliği ettiler...}

İbni Ishâk buyurdu:

Deveyi öldüren o dokuz kişi toplandı. Onlar;

Gelin Salih'i öldürelim! Eğer Salih (peygamberliğinde) sâdik ise bizi onu öldürmekten men ederi Eğer Salih yalancı ise onu da devesine katarız (onu da öldürürüz)!" dediler.

Bir gece geldiler. Geceleyin ehliyle beraber ona baskın yapmaya gittiler. Melekler, onları taşıladı.

Bazıları;

Kaddâr, Misda' ve adamları gittiler. Deveyi gözetlediler. Deve sudan ayrıldığında, Misda' başka bir kayanın altında ona kement attı. Deve, Misda'nın üzerine yürüdü, İki ona ok attılar. Dizlerinin kaslarını vurdular. Sonra Kaddâr çıktı onu kılıç ile öldürdü. Deve böğürüyordu. Sonra kılıcını onun gerdanlığına soktu. Ve deveyi kesti. Şehir ehli çıktılar. Devenin etini aralarında paylaştılar. Devenin yavrusu bunu görünce, dağa koştu. O dağa el-Kâre deniliyordu. Üç kere böğürdü. Göz yaşları, yaratıldığı kayanın üzerine döküldü. Kaya açıldı. O yavru kayanın içine girdi. İşte bu şu kavli-i şeriftir. "Derken, o nâkayı/deveyi tepelediler."

"Ve rablarının emrinden tuğyan/azgınlık ettiler."

Yani onlar Allah'ın emrine imtisal etmekten kibirlendiler. Allah'ın emri, Salih Aleyhisselâm'ın, kendilerine tebliğ ettiği emirdir. Şu kavli-i şerifi ile:

Bırakın onu, Allah'ın arzında otlasın.³⁴⁶ Emredilenlerdir.

Ve nehiy eden şu kavli-i şeriftir:

Sakının; ona bir fenalıkla dokunmayın ki, sonra elîm/gayet acı bir azaba uğrarsınız.³⁴⁷

Veya Allah'ın emrine tabi olmaktan kibirlendiler, demektir. Allah'ın emri, şeriatı ve dinidir.³⁴⁸

Derûnî Bir Manâ

Manânın (şöyle) olması da caizdir:

Onların Rablerine tuğyan ve azgınlık etmeleri; Rablerinin emri idi; deveyi terk etmesi sebebiyle... Bu onların azımtalarının sebebi olmuş oldu. Ve onlar bundan kurtulmuş oldular. (Bu derûnî manâ, Hızır Aleyhisselâm'ın gemiyi delmesi, sabi bir çocuğu öldürmesi ve kendilerini konuk etmeyen bir memlekette yıkık bir evi tamir etmesinin hikmetini ifâde ettiği)

"Ve ben hiç birini kendi reyimden yapmadım.³⁴⁹

Kavli-i şerifinde olduğu gibidir... "Keşşaf tefsirinde de böyledir.³⁵⁰

Azap İstemeleri

"Ve dediler:"

Salih Aleyhisselâm'a hitaben ta'cîz ve susturma yoluyla dediler

Hey Salih! bizi tehdit etmekte olduğun azabı getir, görelim!"

³⁴⁴ en-Neml: 27/49,

³⁴⁵ en-Neml: 27/49.

³⁴⁶ El-A'râf: 7/74,

³⁴⁷ El-A'râf: 7/74,

³⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/697-699.

³⁴⁹ el-Kehf: 18/82,

³⁵⁰ Keşşaf: c. 2. s. 116 İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/699.

Deveyi öldürmemiz üzerine tehdit ettiğin azabı getir.

Sen gerçek peygamberlerden isen..."

Senin söylediğin vaad ve va'id (korkutma ve müjdelemenin) hazır olup gelmesi, senin peygamberliğinin cümlesindedir...³⁵¹

Semûd Kavminin helaki?

Ai "Bunun üzerine, onları "o recfe/sarsıntı" tutuverdi...."

Yani şiddetli zelzele onları tuttu. Hemen konuşmalarının ardında değil; belki üzerlerinden geçen azabın belirti ve başlangıcı olan üç günden sonra onları zelzele tuttu. Yakında geleceği üzere...

Bu kıssanın hikâyesinde (Semûd kavminin helak olmasının anlatılmasında burada);

"Bunun üzerine, onları "o recfe/sarsıntı" tu-tuverdi...." Buyurdu. Başka bir yerde de;

"Bunları (Semûd kavmini) o sayha/şiddetli ses tutuverdi."³⁵²

Buyurdu. Başka bir yerde;

Amma Semûd helak ediliverdiler o tâgiye ile (büyük sesle gelen sarsıntı ile...) ³⁵³buyurdu.

Bunların arasında zıtlık yoktur.

Çünkü zelzele ses üzerine terettüp eder. Çünkü sayha (kulakları sağır eden ses) geldiğinde kalblerini sarsıntı aidi; zelzele oldu ve öldüler.

Helak edilmenin şekline bunlardan her birinin ayrı ayrı isnat edilmesi de caiz olur...³⁵⁴

Ses ve Zelzele

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

"Onları önce zelzele tuttu; sonra da Cebrail Aleyhisselâm'ın sayhası..."

Fârisî tefsir'de buyuruldu:

Onların deveyi öldürmeleri sebebiyle kendilerine gelen büyük sestten sonra onları zelzele tuttu.³⁵⁵

Helak Oldular

Amma tâgiye ile (büyük sesle gelen sarsıntı ile...)

kavl-i şerifindeki be harfî sebebiyet içindir. kelimesi de "Tuğyan"manâsına masdardır. "akıbet" gibi... Kelimenin sonundaki te (s) harfî mübalağa içindir. Allâme çok bilen-mübalağa ile âlim) kelimesinde olduğu gibi... Buna göre;

Helak ediliverdiler o taağiye ile ³⁵⁶kavl-i şerifin manâsı; -"Onlar tuğyanları sebebiyle helak oldular," demektir.³⁵⁷

Diz Üstü Çökmeleri

Yurtlarında kalıverdiler."

Yani, topraklarında, vatanlarında, memleketlerinde ve evlerinde oldular; (Ne halde oldular?) Diz üstü) çöke kaldılar..."

Ölmüş bir halde sesiz ve sönmüş olarak kaldılar. Zelzele onları harekete geçirdiği için...³⁵⁸

Cüsûm

Aslında "cüsûm," kelimesi, devenin çökmesi, demektir.

İnsanlar diz çökmüşler" denilir. Yani oturmuşlar, demektir. Kendileri hareket ettikleri için...

Ebû Ubeyde hazretleri buyurdular:

Diz çökmek (çömelmek) kelimesi, insanlar ve kuşlar için kullanılır.

Diz çökmek" kelimesi de develer için kullanılır.

Bundan murad, onların bu şekilde (diz çökme halinde) olmalarıdır; azabın inmesinin başlangıç anında; deprenmeksizin ve hareket etmeksizin bakakalmalarıdır...

Ölüm anında böyle olmak alışılâgelen bir hal olduğu gibi... Tabi bunda bulunan, şiddetli tutmak ve sür'atli azab ile yakalamanın tesiri de gizli değildir.

³⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/699-700.

³⁵² El-Hicr: 15/75

³⁵³ el-Hâkka: 69/S,

³⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/700.

³⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/701.

³⁵⁶ el-Hâkka: 69/5,

³⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/701.

³⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/701-

Allâhım, senin azabının inmesinden ve gadabının hululünden sana sığınırız. (3/193)

Denildi: zelzele" ve "ev, yurt, memleket ve vatan"kelimeleri müfret olarak zikredildi. "sayha şiddetli ses" kelimesi cemi oldu. Çünkü "sayha-şiddetli ses" göktendir, "sayha-şiddetli sesin tesiri daha büyüktür. Zelzeleden daha belîğdir. Onun için bunlardan her biri kendisine layık olana yaklaşmış oldu...³⁵⁹

Semûd Kavminin Hikayesi

Rivayet olundu:

Onlar deveyi öldürdüklerinde, yavrusu dağa kaçtı. Üç kez böğürdü. Salih Aleyhisselâm, kendisine, deveyi katlettikleri haberi ulaştıktan sonra onlara:

(Koşun) yavruya yetişin! Belki sizden azab kaldırılır!" dedi. (Yavrunun arkasından koşular) ama ona yetişemediler. Yavrunun böğürmesinden sonra kaya açıldı. Yavru kayanın içine girdi. Salih Aleyhisselâm kavmine;

Yavrunun her böğürmesi için, bir gün vardır. Bundan sonra sizler, vatanınızda yani memleketinizde ancak üç gün geçinip yaşayabilirsiniz. Gerçekten bu yalanlanamayacak bir vaaddir..." dedi.

Semûd kavmi Çarşamba günü deveyi öldürdüler.

Salih Aleyhisselâm, onlara;

Müjdelenin! Allah'ın azabı ve cezasını bekleyin!" buyurdu.

Kavmi kendisine sordu:

Bunun alâmeti nedir?" Salih Aleyhisselâm buyurdu:

Perşembe günü yüzleriniz sararacak, sonra;

Cuma günü yüzleriniz kıpkırmızı olmuş olarak sabahlarsınız. Sonra da, Cumartesi günü, yüzleriniz simsiyah (ve kararmış bir şekilde) uyanırsınız. Sonra;

Pazar gününün başında üzerinize azap gelir...."

Sonra hadise peygamberlerinin dediği gibi oldu... Semûd kavmi Perşembe günü yüzleri sanki za'ferân (boyası) ile boyanmış gibi uyandılar; küçükleri ve büyükleri, kadınları ve erkekleri hepsi renkleri sararmıştı.

Yakînen azabın geleceğine inandılar.

Salih Aleyhisselâm'in doğru söylediğini bildiler.

Öldürmek için; Salih Aleyhisselâm'ı aramaya başladılar. Salih Aleyhisselâm onlardan kaçtı. Bir yerde gizlendi. Salih Aleyhisselâm'ı saklandığı yerden göremeyince; onun ashabına {yani Salih Aleyhisselâm'a iman eden mü'minlere) işkence ve zulüm etmeye başladılar; kendilerini Salih Aleyhisselâm'a götürsün ve onun yerini söylesinler diye...

Cuma günü olduğunda, hepsi yüzleri kıpkırmızı olmuş bir halde sabahladılar.

Yüzleri sanki kan ile sıvanmıştı. Hepsi topluca bağırmaya başladılar. Feryat ettiler. Ağladılar.

Azabın gerçekten kendilerine yaklaştığını bildiler ...

Onlardan her biri, diğerinin yüzünde görmüş olduğu kırmızılığı ona haber veriyordu.

Cumartesi günü yüzleri simsiyah bir şekilde kararmış olarak sabahladılar.

Yüzleri sanki zift, katran ve çivit ile boyanmıştı.

Hepsi birden bağırıp sayha vurdular:

Ey insanlar! Dikkat edin azab geldi!" dediler.

Pazar gecesi, Salih Aleyhisselâm ve kendisine iman edenler, Semûd kavminin içinden çıkıp Şam'a doğru yola koyuldular. Filistin Remle'sine indiler.

Pazar günü dördüncü gündü. Kuşluk vakti oldu.

Yırtıcı hayvanların kendilerini yememesi için, kendilerini sarısabır ile mumyaladılar. Meşin ve deri ile kefenlendiler. (Semud kavminin kefenleri meşin ve deri idi.)

Canlarını yere attılar. Bazen yüzlerini göğe çeviriyor ve bazen de yere çeviriyorlardı. Azabın hangi taraftan kendilerine geleceğini bilmiyorlardı.

Onlara (önce) bir sayha geldi.

0 sayhanın içinde her yıldırımın sesi ve her bir şeyin sesi vardı.

(Sayha'dan sonra da) yerden bir zelzele geldi.

Göğüslerindeki kalblerini kesti, parçaladı... Onlardan büyük ve küçük hiçbir kimse kalmadı. Cümlesi helak oldu.

³⁶⁰

İmanı Yeis

Sual: Eğer sen desen ki: Zikredilen bu (azabın gelme) alâmetlerini müşahade etmek; mükellefi ister istemez zoraki olarak imana götürmez mi? Azabın alâmetlerini gördükten sonra akıl sahibi bir kişinin küfürde isrâr

³⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/701-702.

³⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/702-704.

etmesine ihtimal kalır mı?

Cevap: Semûd kavmi, azabın alâmetlerini müşahede edip gördükleri andan itibaren teklif hududundan çıkmış oldular. Bundan sonra (artık azabı gördükten itibaren) onların tevbeleri asla kabul olunmaz...³⁶¹

Bir Peygamberin Üzüntüsü!?

Döndü de onlardan,"

(Salih Aleyhisselâm) onların başına gelen helaki gördüğünde; onların iman etme fırsatını kaçırdıklarına üzüldü, kederlendi³⁶² ve onlara;

Ey kavmim! Ben size rabbimin risâletini tamamıyla tebliğ ettim..."

Size tebliğ etmekle memur olduğum her şeyi size tebliğ ettim.

Ve nasihat ettim;"

Davet vaktinde, teşvik etmek ve korkutmak suretiyle size nasihat ettim ve bunda bütün gayret ve çalışmamı harcadım.

Ve lâkin nasihat edenleri sevmezsiniz."

Muzâri sığası, mazinin hâlinden hikâyedir.

Yani sizin işiniz, bazı nasihat edenlerle istihza etmektir. Çünkü nasihat eden kişinin sözü ağırdır. Hak acıdır. Bunlar ikisi buğzu ifâde etmezler.

Onların söyleyeni söylediği gibi:

Sizin eserlerinizden (ardınızdan) nice nasihat geçti. Hepsini nasihat edenin buğzunu bazen istifâde eder... Bu şundandır; habîs nefis toprağının kötülüğündendir. O nasihat tohumunu kabul etmedi. Ve onda sabit kalmadı...

³⁶³

Semûd Kavminin Katınları

Câbir bin Abdullah (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Tebûk gazvesinde Hicre yani Semûd kavminin yerlerine (ve kalıntlarına) uğradığında; (Efendimiz s.a.v. hazretleri) ashabına buyurdular: Hiçbiriniz bu memlekete girmesin! Onun suyundan içmesini Azaba uğrayan bu kişilerin üzerine dâhil olmayın (gidip yerlerini ziyaret etmeyin); ancak ağlar bir halde burayı görün! Yoksa onlara isabet edenin bir misli de size isabet eder!.." (3/194)

Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Peygamberinizden âyetler (mucizeler) istemeyin! Zira bu SâHh Aleyhisselâm'ın kavmi, peygamberlerinden âyet (mucize) İstediler. Allâhü Teâlâ hazretleri, kendilerine dişi deve gönderdi. O deve işte bu vadiden geliyordu. Ve bu vadiden geri dönüyordu. Kendi su içme gününde onların suyunu içerdi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ashâb-ı kirama devenin yavrusunun dağa çıkıp durduğu yeri gösterdi.

Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri süratli bir şekilde oradan hareket etti. Ta ki o vadiyi geçinceye kadar hızlıca yürüdü...

Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Hazret-i Ali (r.a.)'a buyurdular:

Ey Ali! Geçmiş ümmetlerin en şakilerinin kim olduğunu biliyor musun?" Hazret-i Ali (r.a.):

Allah ve Resulü daha iyi bilir!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;

(Salih Aleyhisselâm'a mucize olarak verilen) Deveyi öldüren kişidir!" Sonra yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Sonrakilerin en eşkıyaları kimdir bilir misin?" diye sordu. Hazret-i Ali (r.a.) yine;

Allah ve Resulü daha iyi bilir!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Seni öldüren kişidir!"³⁶⁴

Mesneviye Göre Salih Aleyhisselâm'ın Devesi

Mesnevî'de buyuruldu:

Salih Aleyhisselâmın devesi surette deve idi.

O deveyi kesen akılsız ve câhil kavim idi...

Allah'ın devesi, ırmaktan ve buluttan su içerdi; işi güzeldi.

³⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/704.

³⁶² Bu ibareleri okuduğunuz zaman sizlerin de üzüldüğünüzü tahmin ediyorum. Semûd kavminin başına gelenleri ve onların göz göre göre azaba gitmeleri ve çaresiz bir şekilde kefenlerini giyip azabı beklemelerine ve iman etme fırsatını kaçırmalarını çok üzüldüm. Bir ara oturup tercümeyle ara bile verdim. Ve iman sahibi olduğuma şükrettim. Allâhü Teâlâ hazretlerine beni Müslüman bir memlekette, Müslüman bir anne ve babanın evlâdı olarak dünyaya gönderdiği ve bana böyle doğru yolu buldurduğu için; Allâhü Teâlâ hazretlerine hamd ü senalar ettim. Ve iki rek'at şükür namazı kıldım. Size de tavsiye ederim. Mütercim.

³⁶³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/704-705.

³⁶⁴ Bu hadis-i şerifin Kurtubî ve diğer hadis kitaplarında geçmektedir. Hatta bazı bölümleri Sahih-i Buhârîde de geçmektedir. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/705-706.

Onlar Allah'ın suyunu Allah'tan esirgediler...

Hak Teâlâ hazretlerinin kahrının memuru, bir devenin kan pahası olarak;

Onlardan bütün halkı (bütün Semûd kavmini ve) şehirlerini istedi.³⁶⁵

Salih Aleyhisselâm halvetten çıktı. Şehre doğdu indi.

Şehri duman, nefit ve ateş içinde olduğunu gördü. Kemikleri bile ağlıyordu. Onlar kanlı göz yaşı döküyordu.

Salih Aleyhisselâm onları iŧitince ağlamaya başladı. Feryatlarından bağrını dağlamaya başladı.Dedi ki:

Ey bâtil yola giren kavmim!

Allâhü Teâlâ hazretlerine sizin cefânızdan ağlamıştım. Atlâhü Teâlâ hazretleri buyurmuştu ki;

Sabret! Onların zulüm ve haksızlıklarına..." Öğüt verdikçe sizden uzaklaşıyordum. Dedim ki:

Onlara öğüt vermekte, cefâ vardır. Öğüt ve nasihat sütünün kaynağı sevgi ve saflıktır... Şüphesiz bana öyle cefalar ettiniz ki,

Nasihât sütü damarlarımda gizlendi... Hak Teâlâ hazretleri, bana buyurdu:

Ben sana ihsanda bulunurum; Yararı merhem ile tedavi ederim..."

(Allâhü Teâlâ hazretleri) kalbini gök gibi saflaştırdı.

Çevrenizden kalbime emniyet geldi. Tekrar tekrar nasihat ettim.

Hoş bir şekilde (size) şeker gibi sözler söyledim.

Sözlerim süt ve şeker gibiydi. Safi tat ve duru...

Lakin o sözler sizde zehir oldu.

Çünkü sizin kökünüz ve aslınız zehirdi.

Hiçbir kimse acıyarak gönül gam ve keder çekmez.

Ey âsî kavmim, gamın ve kederin tâ kendisi sizlersiniz!³⁶⁶

Gam ölse hiçbir kimse ağlamaz! Baştaki yaranın geçmesinden elem yoktur.³⁶⁷

İŧârî ve Tasavvuf? Manalar

Bu âyet-i kerimelerde ŧu iŧaretler vardır:

Rûh Salih, Hakkın nefhası ile Kalb memleketine ve onun sakinlerine gönderildi ki, onları, düşük (kirli) süflî, zulmânî ve hayvânî vasıflardan, ruhanî, nurânî ve ulvî olan ahlâk-ı hamîde'ye (güzel ahlaka) davet etsin diye....

Nefis ve sıfatları ise, Kalbin sırrının devesini, Hakka muhalefet etmek ve kibirlenmek (büyüklük taslamak) bıçakları ile kestiler.... Rablerinin emrinden tevhit ve marifetten çıktılar da; helake gittiler. Böylece cehalet ve inkâr vadilerinde kaldılar (ve ateizmin kör kuyusunda boğuldular....)

Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri, ruh'a kötülük veren ve fütuhata mâni olan her bir şeyden korusun! (Âmin!)...³⁶⁸

Lut Aleyhisselâm

Yüce Meali:

Lût Peygamberi de... Ki, bir vakit kavmine dedi:

Sizden evvel âlemlerden hiç birinin yapmadığı ŧenaati/edepsizliği siz mi yapıyorsunuz?

Hakikaten kadınları geçip de, ŧehvetle erkeklere mi varıyorsunuz? Yok! Siz pek müsrif bir kavimsiniz.

Kavminin ise, ŧöyle demelerinden başka cevabı olmadı:

Çıkarın bunları memleketinizden; çünkü, bunlar eteklerini çok temiz tutan insanlar.

Biz de, onu ve ehlini kurtardık; ancak, karısı kalıp, yere geçenlerden oldu.

Ve üzerlerine bir azap yağmuru yağdırdık. İşte bak! Mücrimlerin âkibeti nasıl oldu.³⁶⁹

Tefsîr-i ŧerifi:

Lût Peygamberi de..." Lût Aleyhisselâmı da peygamber olarak gönderdik,

O, Lût bin Hârân, bin Taruh'tur. Lût Aleyhisselâm Hazret-i İbrahim'in kardeŧinin oğludur. Irakta Bâbil toğrağında idi. Amcası İbrahim Aleyhisselâm ile beraber ŧâm taraflarına hicret etti. Ürdün'e yerleŧti. O da ŧam'ın bir parçasıdır. Allâhü Teâlâ hazretleri, lût Aleyhisselâm'ı Humus'taki Sadûm'a peygamber olarak gönderdi.

Fârisî tefsir'de buyuruldu:

Allâhü Teâlâ hazretleri ona peygamberlik verdi. Onu "Mü'tefikât" ehline gönderdi. Onlar beŧ şehir idiler. Sadûm

³⁶⁵ Mesnevî-i ŧerifi Manevî; Defter 1. s. 100,

³⁶⁶ Mesnevî-i ŧerif-i Manevî; Defter 1, s. 101,

³⁶⁷ Mesnevî-i ŧerif-i Manevî; Defter 1, s. 102. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/707-708.

³⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/708.

³⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/709.

o beş şehrin en büyüğüydü. Diğer şehirlerde, Semûd, Âme, Davud, Sabura, Sufûd³⁷⁰ idi...

Denildi ki, her bir şehirde yüzbinlerce kişi vardı. Lut Aleyhisselâm, Sadûm şehrine geldi. (3/195)

Halkı Allâhü Teâlâ hazretlerine davet etti.

Yirmi sene devamlı halka hayrı emretti. Onları fuhuşlardan nehyetti. Onların fuhuş ve kötülüklerinden biri de "Lûtîlik" idi...

Allâhü Teâlâ hazretleri şu kavli-i şerifte hikâyeye buyurdu gibi;

Bir vakit kavmine dedi:"

Sadûm kavmine dedi zira Lut Aleyhisselâm orada bulunuyordu-Bu kavli-i şerif gizli bir biz gönderdik" kavi-i şerifi için zarftır.

Zira manâsı: "Biz Lut'u kavmine peygamber olarak gönderdik; onlara dediği vakit," demektir.

Sual: Denildi ki, sözün gönderilme anından evvel olması onda yoktur?

Cevap: Bu, senin zarf-ı mekânda olarak söylemiş olduğun Zeyd Rum toprağındadır!" sözün kabilindendir. O burada gayr-i hakîkî'dir. Mazrufun bazı cüzlerinde vukuu ile iktifa olundu....³⁷¹

Livâta'yı İlk Çıkaran

Edepsizliği siz mi yapıyorsunuz?"

Bu kavli-i şerif, inkâr ve azarlamadır. Son derece çirkin bu işin, gayet mübalağa ile çirkin bir fiil olduğunu beyan içindir. O iş de "Livâta"dır.

Manası: Onu yapıyor musunuz?"

Sizden evvel hiç biri onu yapmadı,"

Sizden önce hiçbir kimse onu yapmadı.

Bu manâ be harfinin ta'diyet için olması üzerinedir. Şu hadis-i şerifte olduğu gibi:

Topta onu geçtim"

Bunda Ukkâşe seni geçti³⁷² ve senin S yani ondan önce topa vurduğum, demen gibidir.

"Hiçbirinin. harfî cerri mezîd'tir. Nefyi te'kid içindir. Ve istiğrak ifade içindir.. Âlemlerden..." kavli-i şerifi teb'gîz içindir. Cümle istinaftır. Yani mübtedâ'dır. Geçenin inkârını te'kid için getirildi.

Sanki önce onlara, bunu yapmakta yazıklar olsun dedi (yuh çekti) sonra da bu işi icat ettikler için onu azarladı.

Zira bu en kötü bir iştir...³⁷³

Lût Aleyhisselâm'ın Nasihati

Hakîkaten erkeklere mi varıyorsunuz?"

Bu fuhuş (ve edepsizlik) için...

³⁷⁰ İbnü'l-esir, El-Kâmil fit1 Tarih'te bu şehirleri şöyle sıralamaktadır: Sadûm, Sab'a, Umra, Duma ve Sa'vâ şehirleridir.

Mir'ât-i Kâinata bu şehirleri; Sadûm. Savâim, Zazuma, Amura ve Zegar şehirleridir, buyurmaktadır.

³⁷¹ İsmail Hakkî Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/709-710.

³⁷² Sahih-i Buhârî: 5270, Bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir:

İbni Abbâs (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

Bir gün Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bizim yanımıza geldiler ve buyurdular:

Bana ümmetler arz olundu.

Peygamberin biri, (kendisine inanmış) tek bir kişiyle geçti. Peygamberin biri iki (mü'min) kişiyle... Peygamberin biri bir raht (dokuz) kişilik bir ümmetle. Peygamberin biri küçük bir cemaat ile Peygamberin biri de hiç ümmetsiz olarak geçti.

Ufukları kapatacak kadar büyük bir kalabalık gördüm. Onların benim ümmetim olmasını temenni ettim; bana;

Bunlar Musa Aleyhisselâm'ın ümmetidir!" denildi. Sonra bana;

Şuraya bak! Şuraya bak!" denildi.

Baktım, ufukları dolduran çok kalabalık bir ümmet gördüm. Ve bana;

İşte bunlar senin ümmetindir. Bunlardan yetmiş bin(lerce) kişi hesapsız olarak (hesap görmeden) cennete girecektir!" denildi. Cennete

hesapsız olarak girecek olan bu yetmiş bin kişi hakkında sahabeler fikir ayrılığına düştüler. Efendimiz (s.a.v) hazretleri bunların

kimler olduğunu beyân etmediği için; sahabeler bu zatların kimler olabileceğini kendi aralarında konuşup müzâkere etmeye başladılar.

Sahabeler; Biz şirkte doğduk. Şirk içinde büyüdük. Amma Allah'a ve Resulüne iman ettik. Fakat bizim bu evlâtlarımız İslâm'da doğdular.

(Hesap görmeden cennete girecek olanlar olsa olsa bizim evlâtlarımız olur...) dediler. Onların bu konuşmaları Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine

ulaştı. Efendimiz (s.a.v.)

hazretleri geldiler ve buyurdular:

Onlar {hesap görmeden cennete girecek olanlar}

1- Kuş uçmasını (ve hiçbir şeyi) uğursuz saymayanlar;

2- Rukye (efsun) yapmayanlar,

3- (Vücutlarına) dağlama yapmayanlar.

4- Rablerine tevekkül edenlerdir.

Bunun üzerine Ukkâşe bin Mihsân ayağa kalktı.

Ya Resûlallah (s.a.v.) ben onlardan mıyım?" diye sordu. Efendimiz {s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Evet!" buyurdu. Bir başkası ayağa kalktı:

Ben de onlardan mıyım?" diye sordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Ukkâşe senden öne geçti!" Sahih-i Buhârî: S311, Sahih-i Müslim: 318,

³⁷³ İsmail Hakkî Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/710-712.

Nafi ve Hafs haber yoluyl "muhakkak ki siz" diye okudu. Diğer (kiraat âlimleri de) istifham yoluyla "Muhakkak ki sizler mi?" diye okudular.

Kişi kadınla münâsebette bulunduğunda; Kadına vardı" denilir.

Burada, öloaJi "Gilman- oğlanlar" ve emredler- tüysüz oğlanlar" ve benzeri lafızlarla ifâde edilmeyip; "erkek adamlar" lafzıyla irâd edilmesi, azarlamada mübalağa içindir...

Şehvetle

Mef'ûlü leh'tir. Şehvetle kayıtlanması, onların hayvan? sapıtma ile vasfetmek İçindir.

Bunda aynı zamanda şuna tembih vardır: Akıllı kişiye yakışan, çocuk, kendi nevinin (insan cinsinin ve neslinin) devamını isteğiyle cinsel ilişkide bulunması ve yoksa sadece şehvetini kaza (yani shevî duygularını tatmin) olmamalıdır. "Kadınları geçip de..."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin size mübâh kıldığı; kadınları geçip (ve terk edip de şehvetle erkeklere mi geliyorsunuz)!...

Yok! Siz pek müsrif bir kavimsiniz."

Zikredilen inkârden onların hallerine geçiş ve onların irtikap ettikleri (yani yaptıkları) çirkin fuhşun emsalini yüzlerine çarpmaktır. O da her işte aşırı gitme alışkanlığıdır. Yani onlar öyle bir kavimdir ki, onların işi gücü (alışageldikleri şey),

1- İsrâf,

2- Ve her şeyde haddi tecâvüzdür.

Bundan dolayı da şehveti kaza etme (tatmin etme) babında da onlar israf ettiler. Onlar, shevî arzuları tatmin için tayin edilen yeri bırakarak gayrisine sapıttılar...

"Kavminin ise, şöyle demelerinden başka cevabı olmadı:"

Eşyâ'nın umûmisinden istisnâ-i müferrağ'dır.

Lut Aleyhisselâm'ın kavminin cevâbı şeylerden hiçbir şey olmadı ancak bazılarının bazılarına şöyle demesi oldu:

Çıkarın bunları.. Lût Aleyhisselâm'ı ve onunla beraber iman eden mü'minleri çıkarın, demektir.

Memleketinizden;"

Ancak bu sözün, Lut Aleyhisselâm'ın konuşmasına cevap olması muhaldir. Onlardan Lut Aleyhisselâm'ın konuşmaları ve vaazlarına karşı engelleyici cevap sadır olmadı. Ancak onlardan bu bâtil sözler sadır oldu. Akla gelen şeyler bu olduğu gibi...

Bu söz onlardan son kere onlardan sadır olmuş değildir. Belki her defasında lut Aleyhisselâm kendileriyle konuştuğunda onlar hep bu kötü düşüncelerini ortaya atıyorlardı. Zira diğer sûrelerde ki âyet-i kerimelerde de bu bâtil sözler onlardan hikâye edilmiştir.

Bu vecih benzerlerine nazaran kasr yoluyla varîd olmuştur.

Memleketinizden;" kavî-i şerifi, beldenizden, memleketinizden ve vatanınızdan, demektir.

Çünkü Arablar, şehre, köy" ismi veriyorlardı. Bu şehirden murad da "Sadûm" şehridir. ³⁷⁴

Sürgün Sebebi!

Çünkü, bunlar eteklerini çok temiz tutan insanlar..."

Yani bunlar, fuhşlardan, edepsizlik, ahlaksızlık ve kötülüklerden temizliği istiyorlar.

Bunu, mü'minlerle, istihza ve alay etmek için söylediler...

Biz de, onu kurtardık;"

Lut Aleyhisselâm'ı kurtardık, ehlini..."

Lut Aleyhisselâm'ın iki kızı, Raûza ve Rişâ (r.a.)... Ve ona iman eden diğer ashabını kurtardık... ³⁷⁵

Ehli Kelimesinin Manâları

Muhakkak ki, eni" kelimesi;

1- Evlât,

2- Köle,

3- Cârîye,

4- Hizmetçi,

5- Akrabalar,

6- Ashâb (arkadaşlar),

7- Dostlar,

8- Ve (kişinin) bütün çevresi diye tefsir edilir...

Kişinin ehli, ona hâs olan ve ona nisbet edilen kişilerdir... ³⁷⁶

³⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/712-714.

³⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/714.

³⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/714.

Lut Aleyhisselâm'ın Hanımı

Ancak, karısı müstesna..."

Çünkü o küfrü severdi. Küfrü Lut Aleyhisselâm'ın inkârını teşvik eder ve küfür için gayret ederdi.

Bu istisna, Ve ehlini..." (Lut Aleyhisselâm'ın ehlinen) istisnâdır.

O yere geçenlerden oldu..." İstisnâf-ı beyâniyyedir. Sanki soruldu:

Kadının hâli ne oldu?" Denildi:

Yere geçenlerden oldu."

Yani diğerleri, diyarlarında yerin dibine geçmekte helak oldular, demektir.

Fârisî olarak: Gerisi kalmadı. (3/196)

Zahire göre, yere geçenler" kelimesinin müennes gelmesi gerekirken, burada, yere geçenler" kelimesinin müzekker gelmesi; geride memleketlerinde kalan erkekler ve kadınlardır. Erkekler, kadınlara galebiyetle müzekker geldi. Onun hakkında da, o kadın onlardan oldu, denildi...³⁷⁷

Taş Yağdı

Ve yağdırdık," Yağmur verdik...

"Onların üzerlerine,"

Lut Aleyhisselâm'ın kavminin üzerine "Bir azap yağmuru,"

Çok acâib bir yağmur çeşidi... O da taş... Yani biz Lut Aleyhisselâm'ın kavminin üzerine taş yağdırdık; yağmur yağışı gibi, demektir.

Bu hitap, onların hallerine taaccüp etmek ve onların amellerinden sakınmak için, nazar eden ve düşünen herkesedir...

Mücrimlerin akıbeti nasıl oldu..."

Tekzîb eden kâfirlerin hallerini tefekkür edin, düşünün! Onlara ettiğimize bakın!³⁷⁸

Cimrilik ve Fuhuş

Denildi ki: Onların (Lut Aleyhisselâm'ın kavminin) bu çirkin işi yani livâta (fiilini) ilk olarak icat edip yapmalarının sebebi, (şuydu:) Onların memleketleri, o Şam toprağı mümbitti. Meyvelerin çeşitleri, hububat, yeşillik ve her türlü ziraat oluyordu. Mahsûl ve ziraat vakti olduğunda, çevrelerinde insanlar, iyilik (ve yardım) için geliyordu. Fakirlerin çok gelmelerinden dolayı, eziyet görmeye başladılar. Şeytan onlara yaşlı (ve bilge) bir insan suretinde geldi. Ve onlara;

Eğer şöyle şöyle yaparsanız; bu fakirlerden kurtulursunuz!" dedi.

Önceleri bunu yapmaktan kaçındılar. İnsanlar kendilerine geldiler. Onlar, güzel genç bir oğlana isabet ettiler.

Bu çirkinlik onların içine yaygın bir hale geldi. Onlar bu işi ancak yabancılara yapıyorlardı.³⁷⁹

Livâtanın Mucidi

Kelbî(r.h.) buyurdular: Bu (livâta) işini ilk yapan Habîs, Şeytandır. Şeytan, önce onlara güzel bir oğlan suretinde göründü. Onları kendi nefesine davet etti. (Bu iş, halkın arasına yayıldı) ondan sonra memleketlerine gelen her tüysüz yabancı oğlanlara bunu yapmaya başladılar. Şehvetlerini tatmin etmek ve insanların kendilerine hücum etmelerini defetmek için emredlere (tüysüz oğlanlara) yaptılar. Uzun bir zaman bu şekilde yaşadılar....

Bu hal onların arasında çok yayılınca, arz (yeryüzü) büyük bir gürültüyle Rabbine seslendi, yalvarıp, yakardı. Semâ yeryüzünün sesini işitti. Semâ da Rabbİne yakardı. Arş, semânın sesini işitti. Arş da Rabbine yakardı.

Allâhü Teâlâ hazretleri semâyâ onlara taş yağdırmasını ve arz'a da (yeryüzüne de) onları içine almasını emretti...

Önce başlarına gökten taş yağdı. Sonra yeryüzü onları içine yuttu.

Denildi ki: Lût Aleyhisselâm'ın kavminden mukîm olanlar yerin altına geçtiler. Müsâfir olan (başka memleketlerde yolculuk ve seferde olanların da) başlarına gökten taş yağdı.³⁸⁰

Sahibini Kırk Gün Bekleyen Taş

Rivayet olundu:

Onlardan (Lut Aleyhisselâm'ın kavminden) bir tüccar Harem-i şerifteydi. Bir taş tam kırk gün onun için durdu.

³⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/715.

³⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/715.

³⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/716.

³⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/716.

O adam ticâretini bitirdi. Harem-i şeriften çıktığı zaman hemen taş onun üzerine düştü...³⁸¹

Fuhşun En Çirkini

Bu âyet-i kerimeler, livâtanın, fuhşun en çirkini ve kötüsü olduğuna delâlet eder. Zira Allâhü Teâlâ hazretleri büyük günahları işleyenlerin üzerine taş yağdırmadı. (Meselâ:)

- 1- Zina edenlerin,
- 2- Anne ve babaya karşı gelenlerin,
- 3- Hırsızlık yapanların,
- 4- Haksız yere adam öldürenlerin
- 5- Ve bunlardan başka büyük günahları işleyenlere taş yağdırmadı... Hatta müşriklerin üzerine bile taş yağdırmadı....³⁸²

Livâta Yapan Hayvanlar

İbni Sirîn (k.s.) buyurdular:

Bu ameli (livâtayı) yapan hiçbir hayvan yoktur. Ancak;

- 1- Domuz ve
- 2- Merkep, bu işi yapmaktadırlar...³⁸³

Livâta'ya Götüren Şeyler

Livâta büyük bir günahdır. Livâtadan kaçınmak gerekir. Livâta gibi, livâtaya sevkeden ve onun başlangıcı olan şeylerden de kaçınmak lazım.

Dokunmak, Öpmek gibi...

İmam (Fahredden-i Râzî k.s.) buyurdular:

Kim bir oğlanı şehvetle öperse, o kişi sanki yetmiş kere annesiyle zina etmiş gibidir.

Kim bir kere annesiyle zina ederse, o kişi, sanki yetmiş bakire ile zina etmiş gibidir.

Kim bir bakire ile zina ederse, o kişi sanki yetmiş kadın ile zina etmiş gibidir....

Emred (tüysüz oğlana) bakmanın zararı, çok şiddetlidir. Şer-i şerifte vusul mümteni olduğu için...Zira emredten istimtâ etmek (shevî olarak faydalanmak) ebediyyen (haramdır) asla helâl olmaz...

Sa'dî k.s. buyurdular:

Hâne yıkıcı dilber, gerçekten seni harap eder. Var onu hanım eyleyerek, evini ma'mur eyle Her sabah bir bülbül ile beraber olan güle heves (ve muhabbet) beslemek; Gerçekten yakışmaz.³⁸⁴

Namus Namustur

Başkasının oğlanına kötü gözle bakma;

Eğer kendi oğluna kötülükle bakılmasını istemiyorsan!³⁸⁵

Şehvetle Değil İbretle Bakmak Gerek

Neden bir günlük oğlancık onun aklını aldı.

Allah'ın sanatını görmek, çocuk, baliğ, iyi ve çirkinle beraberdir... Hiçbir farkı yok.

Muhakkik olan kimse (gerçeği görenler) deve de o hâli görür! O yüce sanatı müşahede eder.

Hakkı gören kişi Çin'in Çekel'in ay yüzlü güzellerinde Alâh'ın azamet ve sanatını görür.³⁸⁶

Hikâye (Livata)

Hikâye olundu:

Hazret-i Süieyman bin Davud'a (aleyhimeselâm) cinlerden bir "İfrit"³⁸⁷

³⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/716.

³⁸² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/717.

³⁸³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/717.

³⁸⁴ Bostan-ı Sa'dîyi Şirâzî, s. 165. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/717-718.

³⁸⁵ Bostan-ı Sa'dîyi Şirâzî, s. 166,

³⁸⁶ Bostan-ı Sa'dîyi Şirâzî, s. 167, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/718.

³⁸⁷ Ragb'n Müfredat'nda: İfrit, yani pis, çetin demektir, şeytan gibi insana da

kullanılır, ifrit nifrit, denilir. İbnü Kuteybe demiştir ki: "İfrit, 'müvesseku'l-halk' yani yaratılışı kuvvetli, demektir. Aslı, toprak demek olan 'afer' dendir. 'Afere'l güreşti, yere yıktı, demektir." "Ahkâmu'l-mercan fi ahkâmi'l-cânn" isimli eserde Ebu Amr b.

Abdülber' den naklen der ki; Lisani iyi bilen kelâm âlimleri cinleri dereceler halinde zikrederler. Yalın olarak cin dediklerinde "cinni" derler. İnsanlarla birlikte oturamı kastettiklerinde "âmir", çoğulunda "ummâr" derler. Çocuklara musallat olana "ervah" derler. Kötü olup baş edilmez bir hale gelirse 'şeytan' daha çoğalır ve kuvvetlenirse "ifrit", çoğulunda da "efârit" derler. Demek ki ifrit, kötülük ve pislikte son

Yazıklar olsun sana! İblîs nerededir? İfrîd;
Ey Allah'ın peygamberi, onun hakkında bir şey mi emrettin?" dedi,
Hazret-i Süleyman:
Hayır!" dedi,
Nerededir o?" diye sordum. İfrîd;
Ey Allah'ın peygamberi şeytan gitti," dedi.
Sonra ifrit, Süleyman Aleyhisselâm'ın önünde yürüdü. Ta denizin üzerinde şeytana hücum etti. Baktılar ki şeytan, sudan bir döseğin üzerindeydi. Süleyman Aleyhisselâmı gördüğünde; Süleyman Aleyhisselâm'dan sarsıldı, (yerinden) ayrıldı, Süleyman Aleyhisselâm'ı karşıladı. Ve ona;
Ey Allah'ın peygamberi! Benim hakkımda bir şey mi emrettin?' dedi.
Süleyman Aleyhisselâm:
Hayır! Lakin sana; senin en çok sevdiğin ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin en çok buğz ettiği şeyin ne olduğunu sormaya geldim!" dedi. Şeytan; (3/197)
Vallahi! Eğer sen yürüyüp bana gelmemiş olsaydın; (benim en çok sevdiğim ve) Allâhü Teâlâ hazretlerin de en çok buğz ettiği şeyin; erkeğin erkeğe gelmesi ve kadının da kadına gelmesi olduğunu sana haber vermezdim" dedi.³⁸⁸

Lezbiyenlik de Zinadır

Hadis-i şerifte buyuruldu:
Kadınların kendi aralarında sürtüşmek (sevicilik yani lezbiyenlik); onlar arasında zinadır.³⁸⁹

Tüysüz Oğlanlar Kadın Hükümündedir

"Multakatu'n-Nâsiriyy" isimli kitapta buyurdu:
Sabîh (güzel genç oğlan) adamın ulaştığı yaşa ulaştığı zaman, parlak ve güzel oğlan olmaktan çıkar. Eğer oğlan tüysüz ve güzel ise onun hükmü kadınların hükmüdür... Tüysüz oğlanlar, tepeden ayağa (tırnağa) kadar avrettir. Ona şehvetle bakmak helâl değildir,
Ammâ selâm vermek ve şehvetsiz bakışlarda bir beis yoktur. Bundan dolayı güzel ve tüysüz oğlanlara, yüzlerine nikâp (örtü örtmeleri) emredilmezler.
Emred (tüysüzler) sabîh (güzel) olup, memleketinden başka bir yere ilim öğrenmeye gitmek için evden çıktığında; babasının onu men etme hakkı vardır...³⁹⁰

İmam-ı Azam'ın Uygulaması

(İmam Muhammed bin Hasan) sabîh (güzel ve tüysüz bir genç) idi. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe (r.h.) hazretleri, onu derslerinde kendi arkasına gelecek şekilde veya mescidin (ders yaptıkları caminin) direğinin arkasına oturturdu... Gözü ona ilişmesin diye... İmâm-ı Âzam (k.s.) hazretleri, takvasının kemâliyle beraber; bunu göz hiyanetinin korkusundan yapardı.³⁹¹

Hikaye (livâtaya yol)

Âlimlerden biri vefat etti. Onu rüyada gördüler. Yüzü simsiyah bir şekilde kararmıştı. Kendisine bunun sebebi soruldu. Buyurdu:
Falanca yerde bir oğlan gördüm. Ona baktım! Bunun için yüzüm cehennem ateşinde yandırıldı!"³⁹²

On Sekiz Şeytan

Kâdî (r.h.) buyurdular:
Ben İmam'dan işitim, şöyle diyordu:
Her bir kadın ile beraber iki şeytan vardır. Ama her bir güzel ve tüysüz oğlan ile beraber ise on sekiz şeytan vardır...
Bid'at ehlî, Sabiler ve Sefîh insanlarla beraber oturmak mekruhtur.
Çünkü bu kişilerle beraber oturmak, insanın heybetini giderir ve insana töhmet getirir.³⁹³

dereceyi bulmuş ve şeytanlıkta ileri gitmiş, tuttuğunu devirir, kuvvetli, becerikli, ele avuca girmez bir kerata demektir. Elmalı tefsiri: c. 5, s. 3678,

³⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/718-719.

³⁸⁹ Kenzul-Ummâl: 13010. İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/719.

³⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/719-720.

³⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/720.

³⁹² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/720.

Kendini Koruması Basit Sevgilerden

Sa'dî(k.s.) buyurdular:

"Sen eğer kudret, hürmet ve izzetinin hep yüksek kalmasını, istersen, Ey hâce (Efendi) gönlünü sâde şeylere bağlama... Onlara âşık olma!

Eğer sen, nefşânî bir garaz ve maksat olmaksızın sevsen de yine de kendini korusun! Senin hürmet ve izzetine zarar ve ziyan gelmesin!³⁹⁴

Tüysüz erkek köleyi satın almak mekruh olur; kendisine bulaşacağını ve onun kendisini günaha sokması noktasında (şeytana) yardımcı olacağını bilen kişi için, tüysüz oğlan (olan bir köleyi) satın alması mekruhtur...³⁹⁵

Erkeğin Erkeğe

Sual: Eğer sen desen ki, genç tüysüz oğlan, ekin ve çocuk mahalli olmadığını kabul ediyoruz. Lakin o şehveti teskin etmek ve lezzet almak yeri olur... Akıl ise mâlikin mülkünde istediği gibi tasarruf etmesini gerektirir?

Cevap: Derim ki: Şer-i şerif bu mahalle (dübüre) tasarruf etmesine izin vermedi. Bu gayet büyük kabahat, büyük bir çirkinlik ve sonsuz bir habislik ve pislik olduğu için İslam dini böyle bir şeye asla izin vermedi....

Ve hem de mücerred mülkiyetle kişinin kölesinde (ve diğer mülkünde) istediği gibi tasarruf etmesine izin verilmez...

Görmüyor musun bir kişi, Mecûsî bir cariyeyle sahip olsa, veya putlara tapan bir cariyeyle sahip olsa, bu ikisinde asla tasarruf etmesi caiz olmaz; bunlar İslâm dinine girmedikleri müddetçe...

Yine bir hanım efendinin de, erkek kölesinden cinsel yönden istifade etmesi asla caiz olmaz. (Hatta) öpmek, kucaklamak ve vatiye (yatağa) çağrışım yapan şeyleri bile yapması caiz değildir... Eğer bir efendinin (erkek bir kişinin) erkek kölesinin (dübüründen) faydalanması caiz olsaydı; bu bir hanım efendinin de erkek kölesinden faydalanması öncelikle caiz olurdu. Zira kadın ekin yeridir...³⁹⁶

Hanımına Dübüründen Gelen Mel'ündür

Bir erkeğin dübürüne gelmek (livâta etmek) büyük livâttir. Kadının dübürüne gelmek ise küçük livâttir. Hadis-i şerifte, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Hanımına dübüründen gelen kişi, mel'ündür!"³⁹⁷

Cennette livâta caiz olur mu?

Denildi: Eğer livâtanın haramlığı hem akıl ve hem vahiy yolu ile haram olduysa; cennette livâtanın olması caiz olmaz.

Yok eğer, livâtanın haram olması sadece işitme yolu (vahiy ile) haram ise, cennette livâtanın olması caiz olur. (Livâtanın haramlığı hem akıl ve hem de vahiy ile olduğuna göre cennette de livâta yoktur)

Sahih ve doğrusu ise hiçbir surette cennette livâta asla caiz değildir. Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri, livâtayı akıldan uzak ve büyük bir çirkinlik olarak vasıflandırdı. Ve buyurdu:

Sizden evvel, âlemlerden hiç birinin yapmadığı şenâat/edepsizliği siz mi yapıyorsunuz?"³⁹⁸

Allâhü Teâlâ hazretleri, livâta işini habîs (pislik) diye isimlendirdi;

"(O kavim) habasetler/pislikler işliyordu."³⁹⁹

Cennet habaset (pisliklerden) münezzehtir. (Zira cennette habis ve pis işler olmaz...) ⁴⁰⁰

Cennette Hoşlanılan

Mevlâ Zeyrek Zade⁴⁰¹ "Eşbâh" (isimli fıkıh kitabının) haşiyesinde, -Allâhü

Teâlâ hazretleri geniş (ganî ganî) rahmet etsin- buyurdular: Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

Ve dolanır etraflarına muhalled/sonsuz evlatlar, görünce onları sanırsın saçılmış inciler. ⁴⁰²

Başka bir yerde de;

Ve size orada nefislerinizin hoşlanacağı var, hem size orada ne isterseniz var. ⁴⁰³

³⁹³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/720.

³⁹⁴ Bostan-ı Sa'dî-yi Şirâzî, s. 47,

³⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/720-721.

³⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/721.

³⁹⁷ Ebû Davud: 1847.

³⁹⁸ El-A'râf: 7/80,

³⁹⁹ el-Enbiyâ: 74.

⁴⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/721-722.

⁴⁰¹ Zeyrek Zade, asıl ismi, Ahmed bin Muhammed efendidir. Doğum tarihi ve yeri bilinmemektedir, tyi bir tahsil gördü. Fatih Sultan Mehmed Han döneminin âlimlerindendir. 939 yılında Edirne'de vefat etti.

⁴⁰² el-İnsan: 76/19.

⁴⁰³ ei-Fussilet: 41/31,

Bu kavli-şerifler, emred ve güzel oğlanların olduğuna delildir. Ve bunların kendilerinden hoşlanan şeyler olmaması akıldan uzaktır. Her ne kadar dünyada bunlar ma'kûl olmasalar bile; bir şeyi gereken yerinin aksine koymak, pislik ve iğrenç olması, neslin kesilmesi gibi sakıncaları olsa bile; uhrevî hayatta bu mahzurların hepsi kalkar...." Zeyrek zadenin sözleri bitti.⁴⁰⁴

Zeyrekzâdeye Cevap

Bu fakir (Şeyh İsmail Hakkı (k.s) hazretleri) der ki:

(Zeyrek zade efendinin) bu (görüşleri) rızâ gösterilecek şeyler değildir. Kalb-i selim ve akli müstakîm(sağlam kalb ve doğru akıl) sahibi olup, çirkin ile güzeli bilen bundan kaçınır. Sahte akçeyi (parayı) sağlamından ve iyisinden fark eden kişi bundan nefret eder.

Zira birinci âyet-i kerimenin beyan ettiği dolaşmak (yani

Ve dolanır etraflarına muhalled/sonsuz evlatlar, görünce onları sanırsın saçılmış inciler.⁴⁰⁵ kavli-şerifi)

Vildân (evlatların) cennet ehlinin hizmetçileri olduğu ve cennet ehlinin onların hizmetinden ve onların cemâl ve güzelliklerine bakmaktan lezzet aldıklarına delâlet etmektedir. Bunun cinsel yönden bir lezzet olması gerekmez.

Huriler hakkında olduğu gibi...

İkinci âyet-i kerimenin iştihâsı (yani;

Ve size orada nefislerinizin hoşlanacağı var..⁴⁰⁶ kavli-şerifi), her ne kadar umûmi ise de, lakin livâta (denilen çirkin ve pis İşin) cennet ehli (gibi temiz kişiler tarafından) arzulanan ve hoşlanılan bir şey olması kesinlikle caiz olmaz... (3/198)

Bunun hikmeti de, livâtanın, zina gibi bütün dinlerde haram olmasıdır. Ama şarap böyle değildir. Zira şarap bazı dinlerde helâl idi. Bundan dolayı cennet nimetlerinden oldu. Yine mutlak olarak haramlığı men edenlerin kalkması onun helâl olmasını veya caiz olmasını icabettirmez. Görmüyor musun, cennet ehlinin vâki olma (ilişki) anındaki tesettürlerine bak! Cennet ehli mahremlerinin dışında başkasına gözükmüyorlar...

"El-Vakîât-i Mahmudiye" de olduğu gibi...⁴⁰⁷

Livâta'nın Hükümü

Livâtanın hükümü şer-i şerife göre;

İmam Şafî hazretlerine göre tivâta'nın hükümü ölümdür. (Muhakkak öldürülür.) Ahmed bin Hambel (r.h.) ise livâtanın hükümü recimdir. Bekâr olsa⁴⁰⁸

Hanefî Fıkhına Göre Livâta

"Şerhü'i-Vikâye" de buyruldu: Kim bir yabancınn veya kadının dübürüne /arırsa, İmâm-ı Âzam Ebû Hanife hazretlerine göre ona had yoktur. Belki ta'zîr)lunur. Tевbe edinceye kadar hapse atılır.

İmameyne göre ise, ona (livâta yapana) zina haddi vardır. Eğer evli teğilse recim olmaz. Ve eğer evli ise recim olunur.

Buyurdu; "Biz yabancınn dübürüyle" kayıtladık. Zira kişi, bu işi, kölesi, ;âriyesi veya nikahlı eşine yaparsa; imameynin ittifakıyla ona had yoktur.

Zira sahabeler, livâtanın cezasının had olduğuna ittifak ettiler; ama şekillerinde ihtilâf ettiler. Bazıları buyurdular:

En kötü yerlerde hapis olunur; tâ ki ölünceye kadar (orada terk edilir...)

Bazıları buyurdular:

Üzerine duvar yıktırılır..." Vikayenin sözleri bitti.

Ve bazen söylenir:

Livâta yapan kişi minare gibi yüksek bir yerden atılır..."

Ebû Bekir Et-Varrak (r.h.) buyurdular:

Livâta yapan kişi, ateşte yakılır... Bunu "Şerhü'l-Mücme" isimli kitabında açıkladı.⁴⁰⁹

Devlet Karar Verir

"ez-Ziyâdât" isimli kitabda buyruldu:

Livâta yapanlara verilecek olan (dünyevî had ve) cezayı tayin etmek İmam (halifenin) görüşüne bağlıdır. Dilerse,

⁴⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/722-723.

⁴⁰⁵ el-İnsan: 76/19,

⁴⁰⁶ el-Fussilet: 41/31,

⁴⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/723.

⁴⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/724.

⁴⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/724.

livâta yaparı öldürür; eğer kişi böyle bir İşi alışkanlık hâline getirmiş ise... Ve eğer dilerse onu hapse atar... "Şerhü'l-Ekme"de olduğu gibi...⁴¹⁰

İmâm-ı Âzam'a Göre Livâta

Zahire göre İmâm-ı Âzam Ebû Hanife (k.s. hazretleri (livâta yapanlara belirli bir had yoktur buyurmakla bunu küçük gördüğü sanılmaktadır. Halbuki imamın katında) ve mezhebinde livâta büyük günahlardandır. İmâm-ı Âzam bu fiili çok büyük gördü. Bu fiil çirkinlikte katil ve zinâ'yı geçmektedir. Ta'zîr, tamamlanmış olan bir fitnenin teskini içindir. Bu senin yemin-i gamus hakkında "Onda keffâret vacip değildir" demen gibidir. Çünkü yemin-i gamûs yeminlerin en büyüğüdür. Ve keffâret ile asla gizlenmez...⁴¹¹

Hayvana Cinsel İlişki

El-Hazerve'l-İbâha" isimli kitapta buyuruldu: Bir adam hayvanla vatiy ederse (cinsel ilişkide bulunursa); İmâm-ı Âzam Ebû Hanife (r.h.) buyurdular: Eğer o hayvan, o işi yapan kişinin ise, ona denilir ki: -"Hayvanı kes ve yak!"; eğer hayvan eti yenilen ise... Yok eğer hayvan eti yenilmeyen bir hayvan ise kesilir; ama yakılmaz...⁴¹²

Câhil Sofunun Haramdan Korunması

"el-Futûhât-ı Mekkiyye"nin (Farsça) tercümesinin son cildinde buyuruldu: Hayvanlara (cinsel yönden) yaklaşmaktan uzak ol! Bu iş, ne şeriat, ne din, ne tarikat ne de mürüvvete asla yakışmaz. (Zira haramdır...) Bir şahıs vardı. (Zahirde) sâlih bir kişi idi. Ama ilmi çok azdı. Bir gün evinden çıktı. Bir hayvan satın aldı. Onun zahirde o hayvana hiçbir ihtiyacı yoktu. Sonra o hayvanı ile beraber evine kapandı. Birkaç sene onu hiç dışarıda görmediler. Birkaç sene sonra ona sordular: Sen o hayvana ne yaptın? O hayvan senin ne işinde çalıştı?" O câhil sofu dedi ki: Ben o hayvan ile dinimi muhafaza ettim! Yoksa ona başka hiçbir ihtiyacım yoktu!" Yani o hayvana cinsel ilişkide bulunarak, kendimi zinadan korudum, dedi. Ona ilan edip anlattılar: Hayvana cinsel yönden yaklaşmak haramdır. Şeriatın sahibi bunu yasakladı. Bu konuda bir çok nehiyler var...." Bunun üzerine o câhi sofu ağlamaya başladı. Ve dedi ki: Bilmiyordum!" Evet sana (halvet, uzlet ve tarikat gibi şeylerin hepsinden) önce farz-ı ayın olan kendi dinini öğrenmektir. Helâl ve haramı öğrenmektir. Sen temiz ol ki, senin tasarrufun ve çalışmaların da tarikata uygun olsun... Ve böylece istikâmet bulasın... Tercümenin sözleri bitti.⁴¹³

El ile İstimna

Hadis-i şerifte buyuruldu: Kimin (evlenmeye) gücü yetmezse, ona orucu tavsiye ederim!"⁴¹⁴ Bu hadis-i şerifi, bazı Mâlîkî mezhebinin âlimleri, (el ile) istimnanın haram olduğuna delil getirdiler. Zira bu hadis-i şerif, kişi evlenmekten aciz olduğu zaman, ona oruç tutmaya irşâd etmektedir. Zira oruç şehveti keser. Eğer el ile istimna mübâh olmuş olsaydı; o takdirde (hadis-i şerif de) elbette ona yani kolay olana irşâd olunur. Âlimlerden bir tafe el ile istimna etmeyi mubah gördüler. Bu Hambeli mezhebi ve bazı Hanefî mezhebinin âlimlerinin görüşüdür. Şehveti teskin etmek için caiz görmüşlerdir. "el-Hulâsa" isimli kitapta buyuruldu: Oruçlu kişi zekeriyle oynar, hatta kendisinden meni akarsa, ona orucunu kaza etmesi vacip olur. Ona keffâret vacip olmaz. Bu fiil Ramazan-ı şerifin dışında helal olmaz; eğer şehveti teskin etmek kasdıyla olursa...Eğer şehvetinin teskinini kast ederse, üzerinde vebalin olmaması ümit olunur... Buhâri-i şerifin bazı haşiyelerinde buyuruldu: El ile istimna kitab ve sünnet ile haramdır. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu: Ve onlar ki, ırzlarını korurlar. Ancak zevcelerine ve kendilerinin milki olan cariyelerine karşı müstesna... Çünkü bunlar levn olunmazlar. Kim de bundan ötesini ararsa, işte artık onlar haddi aşanlardır.⁴¹⁵ Yani helali harama tecâvüz eden zâlimlerdir, demektir.

⁴¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/724.

⁴¹¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/724-725.

⁴¹² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/725.

⁴¹³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/725.

⁴¹⁴ Sahih-i Müslim: 2485

⁴¹⁵ el-Mü'minün: 23/5-7,

İmam Bağavî hazretleri buyurdular:
Bu âyet-i kerime el istimna etmenin haram olduğuna delildir. (3/199)⁴¹⁶

Elleri Hamile Olarak Haşr Olanlar!

İbni Cüreyh hazretleri buyurdular:
Ben Atâ hazretlerine bundan (el ile istimna etmekten) sordum. Buyurdular ki,
Ben işittim ki, kıyamet gününde bir kavim elleri hamile olduğu halde haşr olunurlar. Öyle zannediyorum ki,
onlar işte elleriyle zina edenlerdir..."
Saîd bin Cübeyr hazretleri buyurdular:
Allâhü Teâlâ hazretleri, zekerleriyle oynayan bir ümmete azab etti..."⁴¹⁷

El ile İstimnâ'nın Cezası

Vacip olan bunu yapmayı ta'zir etmektir. İbni Mulakkan ve diğerlerinin dediği gibi...
Evet! Allah ikisine rahmet etsin; İmâm-ı Âzam ve İmam Ahmed bin Hambel'in yanında; kişi nefsinin fitneye düşmesinden korktuğu zaman (eli ile istimna etmesi) mubahtır. Yine bu şekilde kişinin hanımı veya cariyesinin eliyle istimna etmesi de mubahtır.
Lâkin Kâdî Hüseyin (r.h.) buyurdular:
Maal-kerâhet (kerahetle beraber) caizdir. Çünkü bunda azlin manâsı vardır.
"Tatarhâniyye" isimli fıkıh kitabında buyuruldu:
Re'sen bi re'sin (bir başa bir baş ile) kurtulması ona yeterlidir.
Haleb-i Şahbâ⁴¹⁸'nın müftüsüne ait olan Yine "Envârül-Meşârik" isimli kitaptada böyledir.
En doğruyu bilen Allah'tır.⁴¹⁹

Şuayb Aleyhisselâm

Yüce Meali:

Medyen kavmine de kardeşleri Şuayb peygamberi... Dedi ki:
Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; O'dan başka bir ilâhınız daha yok... İşte size rabbınızdan bir beyyine geldi.
Artık kileyi, teraziyi tam tutun. İnsanların eşyasına haksızlık etmeyin. Yeryüzünü islâhından sonra yine fesada vermeyin. Bana inanırsanız, bu söylediklerim sizin için hayırlıdır.
Hem, öyle tehdid ederek, her caddenin başına oturup da, Allah'ın yolundan O'naîmân edenleri çevirmeyin ve yolun çarpıklığını arzu etmeyin.
Düşünün ki, vaktiyle siz pek az idiniz. Öyle iken, O sizi çoğalttı. Ve bakın o müfsitlerin âkîbeti nasıl oldu!?
Eğer, içinden bir kısmı benim gönderilmiş olduğum hakikate inanmış, bir kısmı da inanmamış ise, Allah, aramızda hükmünü verinceye kadar sabredin ki O, hâkimlerin en hayırlısıdır."
Yani Meyden kabilesine gönderdik. Onlar, Meyden bin İbrahim Halilullah Aleyhisselâm'ın evlâdındandır.
Nesepte kardeşleri, yani kendilerinden birini, demektir. Çels "Şuayb peygamberi..."
Bu kavi-i şerif, kardeşleri" kavî-i şerifi için atf-ı beyândır.⁴²⁰

Şuayb Aieyhisselam ve Kavmi

Şuayb bin Mikîl, bin Yeşcür, bin Medyen'dir. Rîsâ binti Lût Aieyhisselam ile evlenen Medyen'dir... Nesli çok oldu. "Meyden" onların kabilesinin ismi oldu.
Dahhâk (r.h.) buyurdular:
Şuayb Aieyhisselam, Allah korkusundan çok ağladı ve gözleri görmez oldu. Şuayb Aleyhisselâm'a "Hatîbü'l-Embîyâ" (Peygamberlerin hatibi" denilirdi. Kavmine güzel müracât ettiği ve güzel konuştuğu için. Şuayb Aleyhisselâm'ın kavmi, küfürleriyle birlikte mikyâl ve vezinlerle (yani ölçü ve tartılarla satılan ve alınan şeylerde) hile yapan bir kavim idi.⁴²¹
İsinâf-i beyâniyyedir. Ey kavmim! Allah'a kulluk edin;"

⁴¹⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/726.

⁴¹⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/726-727.

⁴¹⁸ lügatte gri, kurşunî renk demektir. Fakat Halep şehrinin bir lakabıdır. Medine-ı münevvere. Yeşil Bursa gibi... Onun için burayı Haleb-i Şahbâ diye tercüme ettim. Mütercim.

⁴¹⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/727.

⁴²⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/728-729.

⁴²¹ Şuayb Aleyhisselâm'ın gönderildiği ve yaşadığı yer şu an Şanlıurfa il hududları içindedir. Şehir merkezine yaklaşık olarak yetmiş km kadar bir uzaklıktadır. "Şuayb Şehri" diye bilinmektedir. Şehrin kalıntıları, mağara evleri hâlâ duruyor. Gerçekten görmeye ve ibret almaya değer bir yerdir. Mütercim

Bir tek olan Allah'a...

O'dan başka bir ilâhımız daha yok..."

Tefsiri daha önce geçti.

ÂS "İşte size bir beyyine geldi."

Mucize, geldi demektir. Rabbınızdan."

"Size geldi," fiiline taalluk etmektedir. Veya failinin sıfatı olan bir mahzûf'a taalluk etmektedir. İzafetin fehâmetiyte nekreden istifâde

edilen zâti fehâmet ve azameti te'kîd etmektedir.

Yani azametli büyük bir beyyine geldi; sizin işlerinizin Mâlik'i olan Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından... Şuayb Aleyhisselâm'ın mucizesinin ne olduğu Kur'ân-ı kerim'de beyân edilmedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mucizelerinin çoğu da Kur'ân-ı kerimde zikredilmediği gibi...⁴²²

Şuayb A.s.'ın Mucizelerinden Biri

Fârisî tefsirde buyuruldu:

Kur'ân-ı Kerim'de Şuayb Aleyhisselâm'ın mucizesi zikredilmedi. Bu şekilde hadis-i şeriflerde de zikredilmedi. Kur'ân-ı kerimin âyetlerinde onun yüce mucizelerinden söz edilmedi. Amma deniliyor ki onun mucizelerinden biri de, Şuayb Aleyhisselâm yüksek dağların yanına geldiğinde, dağ alçalırdı ve ona itaat ederdi. Şuayb Aleyhisselâm esasî ile dağa yükselirdi.

Şuayb Aleyhisselâm'ın mucizelerinin bazıları Keşşaf'ta zikredildi. Ona bak!⁴²³

Şuayb Aleyhisselâm'ın Nasihatleri

"Artık kileyi, tam tutun."

"Keyl" kelimesi masdardır. Senin; "Ben yiyeceği kile ile ölçtüm" demen gibidir. Masdariyet manâsı ise ifâde edilmesi mümkün değildir. Çünkü noksanlık ve tamam olmak işi ayan (maddî) olan şeylerin özelliğindedir.

Kâdi Beyzâ bunu muzâfın hazf ine hamletti...

Yani Kile âletini" demektir.

Ebus-Suûd Efendi de bunu, mikyâl (kile işinin ölçüldüğü âlet) ile tefsir etti.

Şu kavî-İ şerif, Ebus-Suûd efendiye te'yid eder:

Ve teraziye de..."

Bunda akla ilk gelen şey, terâzî âletidir.

Her ne kadar mîâd" gibi masdar olması da caiz ise de... kelimesi, kendisine tartı yapılan şeye hamledildi; geçim, kendisiyle geçim sağlanan şeye hamledildiği gibi...

Medyenlilerin iki kilesi ve iki terâzîleri vardı. Biri diğerinden büyüktü. Başkasından kile veya teraziyle bir şey alacakları zaman büyük olanıyla ölçer, biçer ve tartarlardı. Karşısındakini zarara sokarlardı.

Ama kendileri bir şeyi başkasına verecekleri zaman ise küçük olan kile veya teraziyle, ölçer, biçer ve tartarlardı. Ve yine onları zarara sokarlardı.

Bu kavî-i şerifin manâsı: kiyle ve mizanda tam yapmak suretiyle insanların haklarını kendilerine verin, demektir. İnsanlara haksızlık etmeyin."

Noksanlık yapmayın.. onların eşyasına."

Bu İkişiyile sattığımız (veya satın aldığımız) şeyleri... Ve tamam olduklarına itimad edilen şeylerden hangi şey olursa olsun, ve miktardı ne kadar olursa olsun; onda noksanlık yapmayın. Çünkü Medyenliler, iyi, kötü, az ve çok demeden her şeyde noksanlık yaparlardı.

Burada, hukuk değil de, eşya," diye tabir edilmesi, umumîlikten dolaydır.

Zira şey kelimesinin mefhûmu hukuk mefhûmuna nisbetle (manâca) daha daha çoktur....⁴²⁴

Halkı Aldatmak

Bil ki: Kile ve terâzîde insanların eşyalarını eksiltmek ve onları aldatmak,

1- Nefsin hasis (dünyaya düşkün) olmasından,

2- Himmetin düşük,

3-Hırsın galebe çalması,

4- Hevâ-ü hevâse tabi olmak ve

5-Zulüm'dendir...

Bu kötü sıfatı zemimler (yerilmiş ahlaklar gerçekten) nefsin kötü huylarındandır.

Şer-i şerif bu ahlakın değiştirilmesi hakkında ve nefsin tezkiye edilmesi için varid oldu.

⁴²² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/729-730.

⁴²³ Keşşaf: c. 3 , s. 120. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/730.

⁴²⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/730-731.

Zira muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, işlerde yüksek ve âli olanları sever. Ve işlerin âdî olanlarında ise buğzeder...⁴²⁵

Dünya Hırsı

Hadis-i şerifte varid oldu:

Koyun sürüsüne gönderilen iki kurdun yapmış olduğu ifsâd; bir kişinin mal ve şeref elde etmek için olan hırsının fesadından daha çok değildir. (Bir kişinin mal ve dünya için olan hırsı, koyun sürüsüne dalan iki aç kurdun vermiş olduğu zarar kadar olamaz.)⁴²⁶

Emânete Riâyet

Hadis-i şerifte varid oldu:

Namaz emânettir. Abdest emânettir. Vezn (tartı) emânettir. Kile (ölçü) emânettir.⁴²⁷ (3/200)

Rivayet olundu:

Efedimiz (s.a.v.) hazretleri, ashabına buyurdular: "Kiyle ve terazi ye dikkat edin! Siz bir işte idareci olduğunuz zaman... Sizden önceki ümmetlerin bir çoğu bundan helak oldular."⁴²⁸

Yeryüzünde Fesat Çıkartmayın

Yeryüzünü yine fesada vermeyin"

Küfür, intikam ve zulüm ile.. ıslâhından sonra"

Peygamberler (a.s.) ve onlara tâbi olanlar, ilâhî emirler ile yeryüzünü ıslâh ettikten sonra, siz yeryüzünü fesada vermeyin.

Kendilerine emredilen ve onlardan nehyedilen işlere işaretler. "sizin için hayırlıdır.

1- Tatfif (yani kendisine alırken fazla ölçmek veya tartmak, kendi malından satarken az ölçmek veya az tartmak)

2- Noksan verip halkı aldatmak,

3- Yeryüzünü fesada vermektten daha hayırlıdır.

Eğer Bana inanırsanız,."

Eğer sizler, bu söylemiş olduğum sözde beni tasdik ediyorsanız!!!⁴²⁹

Manevî ve Maddî Yollar

Hem, her caddenin başına oturmayın."

Be harfî ilsâk içindir veya musâhebe içindir. Çünkü oturmak mekâna bağlıdır. Oturan kişi, yere yapışmış, demektir.

Be harfinin, (zarfiyet) manâsında olması caizdir. Çünkü oturan kişi, oturmuş olduğu mekâna hulul etmiş yani içine girmiş demektir.

Be harfinin istilâ "üzerinde" manâsına olması caizdir. Çünkü oturan kişi, o oturduğu mekânı istilâ etmiş olur. öyle tehdid ederek"

Bu kavlı-i şerif, "Oturmayın" fiilinin failinden hâldir. Tehdîd edilen şey zikredilmedi ki, zihin (İslâm dışı olan) bütün mezheplere gitsin diye...

Manâsı: Din yoluna bütün yollarla oturmayın; tehdidvârî bir şekilde, korkutur bir halde, demektir.

Şeytan gibi... Şu cihetle ki Şeytan:

Dedi ki:

"Öyle ise beni azdırmana karşılık yemin ederim ki, ben de onları saptırmak için her halde senin doğru yoluna oturacağım.

Sonra onlara önlerinden ve arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım. Sen de çoğunu şükredici bulmayacaksın.⁴³⁰

Allâhü Teâlâ hazretlerinin yolu her ne kadar bir ise de; lakin, marifet, hudud ve hüküm şubeleri vardır.

Onlar, insanlardan birini Allah'ın yolunda yürüdüklerini gördükleri zaman onu o yoldan men ederlerdi...

Denildi ki: Yolun gözetlemelerinde oturlardı. Biri, eğer Şuayb Aieyhisselâm'a gitmek isterse, (hemen onun yolunu keser ve ona)

⁴²⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/731-732.

⁴²⁶ Kenzu'l-Ummâl: 7436, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/732.

⁴²⁷ Uhûdü'l-Muhammediye, İmam Şa'rânî,

⁴²⁸ Tirmizi: 1138, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/732.

⁴²⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/733.

⁴³⁰ el-A'râf: 7/16-17, cüzün tercümesi, Hicri 5 Rebiü'l-Evvel 1426 tarihinde (MilâdîU Nisan 2005'de) Şanlıurfa'da tamam oldu. Bunu dokuzuncu cüz takip edecektir...

Tashihin bitişi 20 Nisan

Şuayb, yalancıdır! O seni dininden çıkarıp, fitneye düşürmesin!" diyorlardı.

Şuayb Aleyhisselâm'a iman edenleri ise tehdit ediyorlardı.

Denildi ki: Meyden kavmi yol kesiyorlardı. (Halkın mal ve canını alıyorlardı)

"Çeviriyorsunuz."

Bu kavî-î şerif, "öyle tehdid ederek" fiilin üzerine atıftır. Yani mani oluyorsunuz ve çeviriyorsunuz, demektir. (Neden?) Allah'ın yolundan"

Onların, üzerinde oturup halkı gözetledikleri yol, "O'naîmân edenleri," Yolun hepsine... Bu kavî-i şerif, Çeviriyorsunuz," fiilin mef'ûlüdür. ve yolu arzu ediyorsunuz"

Hazf ve iysâl babındandır. ⁴³¹ Takdiri şöyledir: Onun için arzu ediyorsunuz," demektir, "yola" râci olan zamir müennes olarak geldi.

Çünkü yol" kelimesi bazen müzekker olur bazen de müennes olur...

Manâsı; Siz Allah'ın yolu için talep ediyorsunuz. çarpık,"

Eğrilik ve haktan sapmasını... İçine şüphe ve şaibelerin girmesiyle veya insanlara, onun çarpık olduğunu vasfemek ve anlatmak ile.. Halbuki Allah'ın yolu, eğrilik ve çarpıklık şaibesinden en uzak olan şeylerdendir...

Düşünün ki, vaktiyle siz pek az idiniz. Öyle iken, O sizi çoğalttı.

Neslinize ve malınıza bereket vermekle; sizin zayıfınız kuvvetli, fakiriniz de zengin oldu.

Ve bakın o müfsitlerin âkibeti nasıl oldu!?

Geçmiş ümmetlerden; Nuh Aleyhisselâm'ın kavmi ve ondan sonra gelen Âd, Semûd ve benzerleri gibi kavimlerin akıbetlerine bakın. İbret alın! Onların gittiği yoldan gitmekten sakının!

Eğer, içinden bir kısmı benim gönderilmiş olduğum hakikate inanmış ise," Şeriat ve hükümlere,

Ve bir kısmı da inanmamış..."

Yani ona...

Fârisî tefsirde buyuruldu:

Medyen kavminden bazıları, Şuayb Aleyhisselâm'a iman ettiler. Diğerleri hepsi onu inkâr ettiler. Dediler ki:

Kuvvet ve servet bizim için var! Hak mü'minler tarafından değil, bizim tarafımızdandır. Eğer hak onlardan taraf olmuş olsaydı; sen onlara zenginlik, genişlik ve bereket verirdin!" Şuayb Aleyhisselâm buyurdular:

Size verilen her şey Allah'ındır!"

Zoraki bir sabırla bekleyin Allah, aramızda hükmünü verinceye kadar..."

Allâhü Teâlâ hazretleri, bâtil üzere olanlara karşı, hak üzere olanlara yardım eder. Şuayb Aleyhisselâm'm bu sözleri, mü'minler için bir müjde, kâfirler için bir vaîd (korkutma ve tehdit)tir...

O, hâkimlerin en hayırlısıdır."

Onun hükmünü değiştirecek yoktur. Onda sapıtma da yoktur. Allâhü Teâlâ hazretleri, hakimlerin en hayırlısıdır....

Sekizinci cüz (Hicrî) 1100 senesinin Şevval ayının sonlarında tamam oldu.

Sekizinci 2005 (11 rebiul evvel 1426) ⁴³²

⁴³¹ Hazif ve iysâl için Nahiv ilmüne bakınız.

⁴³² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/733-736.